

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2017
Έτος 40ο - Τεύχος 158

ΙΔΡΥΤΕΣ

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ

Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοϊδης
Δημήτρης Πάζος
Γιώργος Μάλλιος
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκια
Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR

Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα,
τηλ. 2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Πάννης Καρατσιώλης (τηλ.: 23310 60331)

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας
Τηλ. & Fax: 23320 41319

*Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει
καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που
δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο.*

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ Ε-BANKING)

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 592 00
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
e-mail: alexecon52@gmail.com

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN): GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248

ALPHA BANK

Τιμή τεύχους: €5,00
Συνδρομή εσωτερικού: €20,00
Συνδρομή εξωτερικού €40,00-\$50,00 ΗΓΠΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

104360 - ISSN 1106-2118

*Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.*

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Ο Πύργος του ρολογιού της Νάουσας. Επε-
ξαργασία-εικονογράφιση: Δημήτρης Πάζος

Τεύχος Νο 158 Περιεχόμενα

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2017

04 Editorial

05 Εν συντομία-Πολιτιστικά και άλλα...

12 Ευάγγελου Χεκίμογλου, Ευφροσύνης Ρούπα
**Επιχειρηματικές οικογένειες Ναουσαίων στη Θεσσαλονίκη: Μπίλη-Τσίτση
Νηματοουργείον Α.Ε.**

18* Αλέξανδρου Οικονόμου
Οι Πύργοι της Νάουσας

28 Χρήστου Ζάλιου
Οι Μπούλες της Νάουσας και οι Προσωπίδες των Ιωαννίνων

33 Θεόδωρου Ζιώτα
Ιστορίες από το παρελθόν

34 Πέτρου Στοϊδη
«Σύμμεικτα - Τόμος Β'»: Παρουσίαση βιβλίου του Στέργιου Αποστόλου

40 Νίκου Κιάου
Ένας μακρύς λαϊκός δρόμος που συνεχίζεται

43 Ηλία Τσέχου
«Η ζήλια», παρουσίαση βιβλίου του Δημήτρη Κουτσουπιά

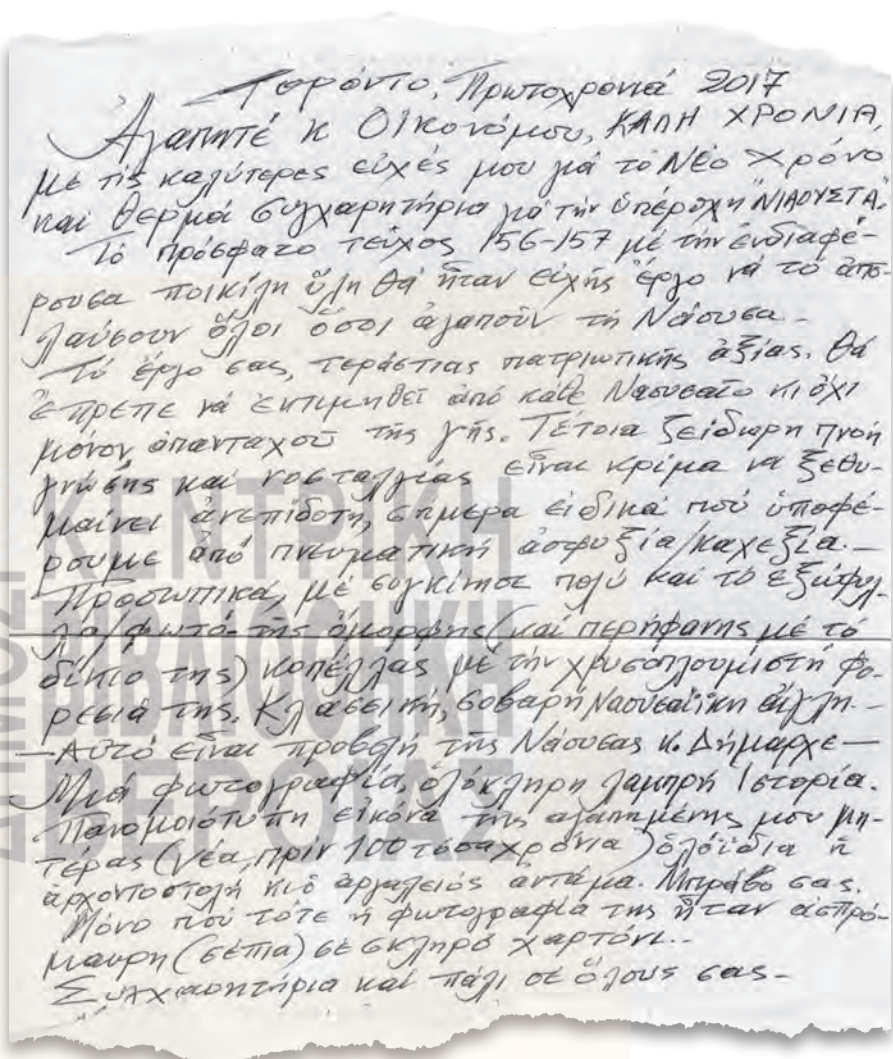
44 Κατερίνας Λυσιμάχου-Πολυχρονίδου
«Η πορδή» (διήγημα)

48 Κων/νου Αν. Λαπαβίτσα
**Ίων Ιωαννίδης: Ένας από τους ανθρώπους που άφησαν εποχή στο μπά-
σκετ της Νάουσας**

«Τα τελευταία χρόνια κρατούσε πάνω του, στην εσωτερική τσέπη του πανωφοριού του, μια φωτογραφία της παιδικής του ηλικίας. Την έβγαζε πότε- πότε και θόλωναν τα μάτια του.»

Όπου κι αν βρίσκεται ο μετανάστης... πάντα θα αναρωτιέται τί καιρό... κάνει στην πατρίδα. Και όσο περνούν τα χρόνια τόσο πιο πολύ θα τον τυλίγει η νοσταλγία για τη γλώσσα της παιδικής του ηλικίας, τις εικόνες που εντυπώθηκαν με τον έναν ή άλλο τρόπο στη μνήμη, τη χαραυγή της ζωής του. Κι όταν το νήμα στέκει ελαστικό, όπως συμβαίνει να το προσπαθεί διακαώς ο έλληνας της διασποράς, η λαχτάρα για την πατρίδα και ο γλυκός πόνος της νοσταλγίας θα συνδουλίζονται πάλι και πάλι από την άφιξη των τοπικών μας εντύπων στο ταχυδρομικό κουτί του σπιτιού του.

Οι εφημερίδες και τα περιοδικά που φτάνουν στους συμπατριώτες μας της έξω γης είναι μια γέφυρα που διατηρούμε και από τις δύο πλευρές με νύχια και με δόντια. Ή να το πούμε καλύτερα και με τα λόγια του φιλοσόφου, ο ίδιος ο αναγνώστης είναι το γεφύρι, η επιθυμία του είναι που μας βάζει σ' αυτή τη διαδικασία. Μαζί του ζυγίζομαστε στην κουπαστή της γέφυρας που φτιάξαμε ευγενικά μας κ. Νίκο Καλογερόπουλε από το μακρινό

Τορόντο.

Σ' ευχαριστούμε κ. Νίκο Καλογερόπουλε για τα μικρά σημειώματα που μας στέλνεις. Σ' ευχαριστούμε που νοιάζεσαι για τον τόπο μας. Σ' ευχαριστούμε για τη γλώσσα που χρησι-

μοποιείς ακόμα και που εμείς, οι περισσότεροι, την έχουμε εγκαταλείψει. Είμαστε ευγνώμονες που συνοδοιπορούμε στο παρελθόν και το παρόν της μικρής μας πόλης. Άμποτε να είμαστε χρήσιμοι και για το μέλλον της.

εν συντομία

Πολιτιστικά και άλλα...

Η μουσική με διάφορες μορφές είχε αδιαμφισβήτητα την τιμητική της, ανάμεσα στις άλλες εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν το προηγούμενο διάστημα, από τον Δεκέμβριο μέχρι τον Μάρτιο στη Νάουσα, με το θέατρο ν' ακολουθεί με βραχεία κεφαλή. Φυσικά δεν έλλειψε καθόλου το φολκλόρ, που έτσι κι αλλιώς το αγαπάει ο κόσμος και κοντά σ' αυτό μια σειρά άλλων εκδηλώσεων πολιτιστικού, κατά βάση, χαρακτήρα (βιβλιοπαρουσιάσεις, διαλέξεις κλπ). Ιδού μια μικρή επιλογή:

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Κονσέρτο υψηλών απαιτήσεων από Κορσάκοβα και Τροχόπουλο

Μάγεψαν πραγματικά το κοινό που γέμισε την αίθουσα της Εστίας Μουσών στις αρχές Δεκεμβρίου η Νατάσα Κορσάκοβα και ο Παναγιώτης Τροχόπουλος. Ερμηνεύοντας με απίστευτη δεξιοτεχνία απαιτητικά κομμάτια οι δύο καταξιωμένοι δεξιότεχνες καθήλωσαν το κοινό και χειροκροτήθηκαν θερμά. Αέρινη στη σκηνή η διεθνούς φήμης βιολονίστρια, στιβαρός, πειστικός και ανώτερος από κάθε άλλη φορά ο Βεροιώτης πιανίστας χάρισαν στους φίλους της κλασικής μουσικής ένα μεστό δώρο γεμάτο Μπαχ, Προκόφιεβ, Μπετόβεν, Ραχμάνινοφ, Ροσίνι, Μπραμς κ.ά.

«Η βεγγέρα των Χριστουγέννων» του Ωδείου Ναούσης

Μια παράσταση διαφορετική από όλες των προηγούμενων ετών ήταν η «βεγγέρα των Χριστουγέννων» του μουσικού σωματείου Ωδείο Νάουσας, στο κατάμεστο δημοτικό θέατρο. Μια «βεγγέρα» με τα χαρακτηριστικά μιας τοπικής μουσικοθεατρικής υπερπαραγωγής, με έμφαση στο τραγούδι και τη μουσική. Μακράν ανώτερη παλαιότερων εμφανίσεων η μικτή χορωδία και μαυτολινάτα και η ορχήστρα του β' μέρους, με καινούριο ρεπερτόριο και εμπνευσμένες ενορχηστρώσεις από τον μαέστρο Δημήτρη Παρόλα, καθώς και η παιδική χορω-

δία. Μαίρη Δούτση και Αλίκη Κελεμουρίδου μαζί με τους πολύ καλούς Φωκίωνα Μπαρμπόκα και Θωμά Μπιγκάνο λάμπρυναν τη σκηνή με την παρουσία τους. Εκπλήξεις της βραδιάς οι πρόσθετες εμφανίσεις, όπως και σε μια βεγγέρα, της Θεοφανίας Τσίτση, Κέλλυς Καλογήρου και του Άκη Τσιάρκα, με χορό σε τραγούδια εποχής, αλλά και της Μαρίας Σαγρή - μαζί με την μικρή Μιχαέλα Παρόλα και του Γιάννη Ιωσηφίδη, σε μικρά σκετς ανάμεσα στα τραγούδια. Τα κείμενα και το σενάριο υπέγραψε ο πρόεδρος του Ωδείου Χρήστος Τσίτσης.

Φιλαρμονική για άλλες πολιτείες

Η απόδειξη της μετατροπής της Φιλαρμονικής Εταιρείας Νάουσας από απλή μπάντα για παρελάσεις σε ένα σύνολο αξιώσεων, ικανό να αποδώσει τα δυσκολότερα κλασικά ήταν η Χριστουγεννιάτικη παράσταση στο δημοτικό θέατρο της πόλης. Τα παιδιά της Φιλαρμονικής, υπό τη διεύθυνση των Πασχάλη Καρβουνάρη και Κώστα

Φραγκοτσινού, ερμήνευσαν με συνέπεια και πειθαρχία δύσκολα αλλά γνωστά κλασικά ακούσματα (των Ροσίνι, Σοστακόβιτς, Στράους, Μπετόβεν, Τσαϊκόφσκι κ.ά.), ενθουσιάζοντας το κοινό που γέμισε την αίθουσα παρά τις δύσκολες καιρικές συνθήκες. Είναι εμφανές ότι το σχήμα τα τελευταία χρόνια έχει αλλάξει φιλοσοφία, στοχεύοντας σε υψηλότερα μουσικά μεγέθη και σε πιο ενεργό συμμετοχή του στην πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου.

.....

Χριστουγεννιάτικη συναυλία της Εστίας Μουσών

Ένα εξαιρετικό πρόγραμμα, με χριστουγεννιάτικα κομμάτια που ερμήνευσαν μαθητές από όλα τα τμήματα του Δημοτικού Ωδείου με τους δασκάλους τους, παρουσιάστηκε στην ετήσια Χριστουγεννιάτικη Συναυλία. Ο κόσμος, που γέμισε ασφυκτικά την αίθουσα, είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει, γι άλλη μια φορά, το υψηλό επίπεδο της παρεχόμενης στο Ωδείο μας μουσικής παιδείας και, ταυτόχρονα, να απολαύσει ένα πολύ ευχάριστο πρόγραμμα, με ωραίες ερμηνείες στα επιλεγμένα κομμάτια, που κράτησαν αμείωτο το ενδιαφέρον από την αρχή έως το τέλος της συναυλίας. Στη συναυλία συμμετείχαν όλα τα τμήματα του Δημοτικού Ωδείου: Βυζαντινής Μουσικής, Μουσικοκινητικής Β', Μπαλέτου Α', Πνευστών, Κιθάρας, Βιολιού, Πιάνου, φωνητικής, η ορχήστρα εγχόρδων, το τμήμα Σύγχρονης Μουσικής Κατεύθυνσης, η Χορωδία Νέων και η Χορωδία GLEE του Ωδείου.

.....

Το «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ» με τη ματιά του Θεόδωρου Ορφανίδη

Ολόκληρο το έργο του Μίκη Θεοδωράκη "ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ" σε

ποίηση Οδυσσέα Ελύτη είχαν την ευκαιρία να απολαύσουν όσοι παραβρέθηκαν στην εκδήλωση του Ωδείου της Ιεράς Μητροπόλεως στη αίθουσα της «Βέτλανς». Ο μαέστρος Θεόδωρος Ορφανίδης αναφέρθηκε στο ιστορικό της δημιουργίας του τεράστιου αυτού μουσικού έργου, στις δυσκολίες που συνάντησε μέχρι να παρουσιαστεί επίσημα στο κοινό και στη συνέχεια προχώρησε στην ανάλυση κάθε ξεχωριστού μέρους του με τη βοήθεια βιντεοπροβολών από τις διάφορες παρουσιάσεις του και σχολίασε τα διάφορα μουσικά σχήματα που συνδύασε ο συνθέτης για την απόδοση του τεράστιου αυτού ποιητικού έργου. Με άμεσο και απλό τρόπο εξήγησε αυτό που ο Μίκης Θεοδωράκης κατάφερε να αποτυπώσει στο έργο αυτό: Το πάντρεμα της λόγιας, της εκκλησιαστικής, της λαϊκής και της ευρωπαϊκής μουσικής χρησιμοποιώντας στην ενορχήστρωσή του μουσικά όργανα από την κάθε κουλτούρα. Σήμαντρο-κρουστά, σαντούρι, φλάουτο και όμποε, κλαρινέτο, κλαρίνο και μπουζούκι. Αναγνώσματα και χορωδία, ψάλτης και εκκλησίασμα, τσάμικος και αρχαία τραγωδία. Στο τέλος η Μαρία Πέτκου με τη συνοδεία του Πέτρου Φάκα στο πιάνο ερμήνευσε ζωντανά μερικά από τα χαρακτηριστικά λαϊκά τραγούδια του έργου.

.....

Ανοιξιάτικη συναυλία του ΚΑΠΗ

Μια όμορφη συναυλία με αγαπημένα τραγούδια ελλήνων συνθετών παρουσίασε στο δημοτικό θέατρο η χορωδία του ΚΑΠΗ, υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Παρόλα. Η χορωδία του ΚΑΠΗ ερμήνευσε Χατζηδάκη, Θεοδωράκη, Ξαρχάκο, Μούτση, Λοΐζο, Κουγιουμπτζή, Νικολόπουλο, Χατζηνάσιο και άλλους Έλληνες συνθέτες, καθώς και την «Ελλάδα» του Φιλίπ Αβράμοφ σε στίχους Σούλη Παπαδόπουλου. Παρουσίασε ο Ζαφείρης Μαγγανάρης, ενώ στο μπουζούκι συνόδευσε ο Αντώνης Καραφούσιος και στην κιθάρα ο Πέτρος Ζιώτας.

.....

A Night at the Musicals

Με μια παράσταση που αποτελούσε μια εκρηκτική συνάντηση μουσικής και χορού το Body Control Dance and Fitness Center κατέπληξε το κοινό που πλημμύρισε το Δημοτικό Θέατρο. Χορογραφίες των καθηγητριών Κατε-

ρίνας Νίκου, Έλενας και Φένιας Τσικιτίκου, παιχνιδιάρικες, αστείες, τρυφερές και πέρα για πέρα απολαυστικές που έδειχναν την δουλειά των μαθητών στην τέχνη του χορού. Αποσπάσματα από γνωστά μιούζικαλ του Μπρόντγουεϊ (Cats, Beauty and the beast, West side story, Annie, Lion King, Swing) συνέθεταν τον βασικό κορμό της παράστασης στην οποία συμμετείχαν όλοι οι σπουδαστές δείχνοντας για μια ακόμη φορά ότι η σχολή έχει μπει δυναμικά εδώ και καιρό στον πολιτιστικό χάρτη της πόλης, ως χώρος προαγωγής της καλλιτεχνικής πρωτοπορίας.

.....

«Ellie - The musical» από την Εστία Μουσών

Πάνω σε μια επιλογή από γνωστές μιούζικαλ μελωδίες τα μέλη της Ομάδας “Naoussa Glee” και η μαέστρος τους Νεφέλη Μπραβάκη, παρουσίασαν στο Δημοτικό Θέατρο την παράσταση «Ellie». Πρόκειται για μια ιστορία που συνέθεσαν τα ίδια τα παιδιά του “Naoussa Glee”, βασισμένη στην ιστορία ενός μικρού, ιδιαίτερα προικισμένου κοριτσιού, που η ζωή του σημαδεύεται από μία σειρά άτυχων γεγονότων, ώσπου τελικά να βρει αυτό που του αξίζει. Στην παράσταση πήραν μέρος παιδιά και από τις τρεις ομάδες Glee (Νάουσας- Βέροιας -Θεσσαλονίκης) που εργάστηκαν ομαδικά, με αποτέλεσμα να ανήκει σ’ αυτά τόσο η σύνθεση της ιστορίας (Naoussa Glee), οι χορογραφίες (Filippos Glee), αλλά και η απόδοση των στίχων στα ελληνικά (Seirios Glee).

.....

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

.....

«Όργανα, τύμπανα, φωνές, χοροί και παραμύθια» από το ΛΕΝ

Μια πρωτότυπη μουσικοχορευτική παράσταση με τίτλο “Όργανα, τύμπανα, φωνές, χοροί και παραμύθια” πα-

ρουσιάστηκε την Τρίτη ημέρα των Χριστουγέννων, στο δημοτικό θέατρο. Οι μικροί και μεγάλοι χορευτές και χορεύτριες του Λυκείου Ελληνίδων Νάουσας “ταξίδεψαν” το κοινό, μέσα από το χορό, σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπως Ιόνιο, Κρήτη, Αιγαίο, Θεσσαλία, Μακεδονία, ενώ ενδιάμεσα, η κα Αγνή Στρομπούλη αφηγήθηκε παραμύθια από διάφορα μέρη του κόσμου, σμίγοντας το χορό και το τραγούδι με μια από τις πιο σημαντικές μορφές της προφορικής λογοτεχνίας: το παραμύθι. Τη σκηνοθεσία και χορευτική διδασκαλία είχε ο χοροδιδάσκαλος του ΛΕΝ Άκης Τσιάρκας.

.....

Η ετήσια παράσταση του «Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες»

Την ετήσια παράστασή του παρουσίασε ο όμιλος Γενίτσαροι και Μπούλες παραμονές των Φώτων, στο δημοτικό θέατρο. Μικροί και μεγάλοι χορευτές κατέπληξαν για μια ακόμη φορά το κοινό παρουσιάζοντας χορούς από το δρώμενο, αλλά και άλλους της Νάουσας. Εμφανίστηκαν όλα τα τμήματα του συλλόγου, καθώς και η χορωδία του ομίλου, αποτελούμενη από τους Δ. Τσουκαλά, Δ. Γαλιτή, Δ. Μαλαμίδα, Θεοδ. Σιώψη, Παν. Τοπαλίδη, Ευδ. Τσουκαλά και Θεοδ. Τσουκαλά, που τραγούδησαν τραγούδια της περιοχής μας, υπό τη διεύθυνση του κ. Τσουκαλά. Την επιμέλεια των χορών είχαν οι χοροδιδάσκαλοι Παν. Αγιαννίδης, Μιχ. Αγιαννίδης, Γιάννης Κετάνης και Κώστας Τζιτζένης. Μουσική έπαιξαν οι Βαγγέλης Ψαθάς (ζουρνά), Βαγγέλης Ψαθάς (νταούλι), Νίκος Ράλλης (τρομπέτα), Δημήτρης Αλταντσιδής (ακορντεόν), Δημήτρης Δούτσος (ούτι).

.....

Διήμερο γαστρονομικής παράδοσης από τον σύλλογο «Άγιος Δημήτριος» Χαρίεσσας
Διήμερο ελληνικής γαστρονομικής παράδοσης παρουσι-

ασε στον πολυχώρο της «Βέτλανς», ο πολιτιστικός σύλλογος «Άγιος Δημήτριος» Χαρίεσσας. Οι επισκέπτες είχαν την ευκαιρία να απολαύσουν φαγητά βγαλμένα από την παράδοση, με βιωματικό τρόπο, όπως η αναπαράσταση του ζυμώματος από τον σύλλογο της Ξεχασμένης. Επίσης να γνωρίσουν τα ήθη και τα έθιμα εκείνης της περιόδου, μέσα από τα έθιμα του γάμου, που αναπαρέστησαν οι νεαροί χορευτές του «Αγίου Δημητρίου». Υπήρξε επίσης ομιλία για τη διατροφική αξία της γαστρονομίας των προγόνων μας, από τον διατροφολόγο κ. Τόπη καθώς και άλλους ομιλητές. Την επόμενη μέρα έγινε παρουσίαση της τοπικής κουζίνας και διαγωνισμός γαστρονομίας.

«Χέρι με χέρι...» με την Εύξεινο Λέσχη

Μια όμορφα στημένη παράσταση, η οποία εξέπεμψε μηνύματα ενότητας μεταξύ των συλλόγων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της παράδοσης στην περιοχή μας και ανταποκρίθηκε πλήρως στον τίτλο της «Χέρι - χέρι η παράδοση της Νάουσας», ήταν η μουσικοχορευτική παράσταση που παρουσίασε η Εύξεινος Λέσχη Νάουσας. Μια μοναδική βραδιά μνήμης, παράδοσης και ενότητας, ενταγμένη στους εορτασμούς για τα 90 χρόνια του διοργανωτή συλλόγου. Συμμετείχαν με χορευτικά τους τμήματα το Λύκειο Ελληνίδων Νάουσας, ο Όμιλος «Αράπιτσα», ο «Πυρσός», ο όμιλος Αρκοχωριού «Άρκτος», η Εύξεινος Λέσχη Βέροιας, και φυσικά η Εύξεινος Λέσχη Νάουσας. Το μουσικό κομμάτι της εκδήλωσης κάλυψαν οι ορχήστρες των Βαγγέλη Ψαθά και Γιάννη Χωραφαΐδη. Την παρουσίαση της εκδήλωσης έκανε ο ηθοποιός Λάζαρος Τερζάς, που συγκίνησε το κοινό με τα γεμάτα πάθος σχόλιά του, τα περισσότερα στην ποντιακή διάλεκτο.

ΘΕΑΤΡΟ

«Κι εσείς για το γιατρό;» από τη «Θεατρική Πινελιά»

Αρκετός κόσμος παρακολούθησε την κωμωδία «Κι εσείς για το γιατρό;» που παρουσίασε η «Θεατρική Πινελιά» στον πολυχώρο ΕΡΙΑ. Μια απολαυστική κωμωδία του Θανάση Λιούνη γεμάτη αστείες καταστάσεις και ευρηματικές ατάκες. Πολύ καλοί στους ρόλους τους οι: Νικολέτα Τσέλιου, Αγγελική Αντιφάκου, Σταύρος Εξηντάρας, Ελισάβετ Στόιου και ο Γιάννης Ράπτης.

«Το Σύνδρομο του Επιζήσαντα», από τη θεατρική ομάδα «Κολχίς»

Μια παράσταση γεμάτη εικόνες δυστυχίας, σφαγής, γενοκτονίας, εικόνες από έναν τόπο ματωμένο με αίμα ελληνικό, ήταν το «Σύνδρομο του Επιζήσαντα», που παρουσιάστηκε από τη Θεατρική Ομάδα Κολχίς στο δημοτικό θέατρο. Ένας θρήνος γι' αυτούς που χάθηκαν, αλλά και γι' αυτούς που επέζησαν με τις σκληρές εικόνες της εμπειρίας τους να οδηγούν τη ζωή τους. Η παράσταση ήταν μια σπονδυλωτή ροή αφηγήσεων και ερμηνειών στο μαύρο φόντο της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου, της Μικρασίας, της Αρμενίας και της Ασσυρίας σε τρεις χρόνους. Έπαιξαν οι Θεώνη Κοσμά, Ιωάννα Σπάσογλου, Σοφία Στεφανίδου και Γιώργος Συμεωνίδης. Τραγουδίσαν οι Αγγελική Παμπουκίδου και Νατάσα Τσακρίδου. Στη λύρα Θεοδωρής Κοτίδης. Μουσική Επιμέλεια Χρήστος Κεμαντζίδης, Art video Σίμος Τζελέπης και Σκηνοθεσία - επιλογή κειμένων Γιώργος Συμεωνίδης.

“Μια βόμβα για την πεθερά”, από τη θεατρική ομάδα “ΚΑΡΠΟΥΖΙ”

Η θεατρική ομάδα “ΚΑΡΠΟΥΖΙ” ξανακτύπησε με τη νέα κωμωδία του Γιάννη Καραμπέλκου “Μια βόμβα για την πεθερά”, που παρουσιάστηκε για πέντε παραστάσεις στο Δημοτικό Θέατρο. Ένας συνδυασμός τραγελαφικών καταστάσεων με επίκεντρο την “κακιά” πεθερά και κωμικά στοιχεία από σύγχρονα πολιτικά και κοινωνικά θέματα. Έπαιξαν οι Γιάννης Καραμπέλκος, Ελισάβετ Παπακωνσταντίνου, Γιάννης Χάρτσιος, Δημήτρης Δούτσος, Κλειώ Πετρά, Τρύφων Γιαβάλας, Γρηγόρης Γκιούρος, Φένια Στοΐδου & Στέλλα Χαρίση, Μαρού Καραϊσάρη, Μαρία Λιακοπούλου, Πηγή Μάντσιου-Δεληχρήστου, Άσπα Πιτάκη, Νίκος Θεοδωρίδης, Εύη Σμέρνου, Κορίνα Τσιγαρίδα και οι μικροί: Αλ. Καραμπέλκος, Θεοχ. Χατζηγιαννίδης, Κατερίνα-Χλόη Αχλιώπα. Σκηνοθεσία Γ. Καραμπέλκος.

“Βγάλτα κι έρχουμι”, από τη θεατρική ομάδα της “Παλιουφιρμένης”

Μια ακόμη παράσταση με αναφορές στη ζωή της παλιάς Νάουσας πρόσφερε στο κοινό της πόλης μας η θεατρική ομάδα της “Παλιουφιρμένης”, στο δημοτικό θέατρο. Η ιστορία διαδραματίζεται σε ένα καφενείο και ένα φουρνάριο σε κεντρικό δρόμο της Νιάουσας κάμποσες δεκαετίες πριν. Όπως αναφέρεται στο σχετικό σημείωμα της θεατρικής ομάδας για την παράσταση: «Με το έργο αυτό ολοκληρώνεται, μετά την “Παλιουφιρμένη» και το “Προξενιό της Νάνας”, μια τριλογία αυθεντικού Ναουσαϊκού θεάτρου, που σκοπό έχει να ξυπνήσει μνήμες της παλιάς Νάουσας στους παλαιότερους, αλλά και να διδάξει στους νεότερους τον τρόπο ζωής των παππούδων και των γιαγιάδων τους...». Τα κείμενα και η σκηνοθεσία ήταν

του Θωμά Νόλκα. Συμμετείχαν οι: Πίστη Κεφαλά, Γρηγόρης Δήμπαλας, Γεωργία Γυρούση, Σπύρος Ορδουλίδης, Θωμάς Νόλκας, Μαρία Σγουρίδου, Εύη Καλτσογιάννη, Κώστας Λούκας, Χρήστος Τσίτσος, Στέφανος Τούφας, Λεωνίδας Τσίτσος, Τασία Μήτογλου, Εβίτα Νόλκα, Αφροδίτη Τσιώτη, Σωτήρης Μπιλιούρης, Παύλος Ορδουλίδης, Αυγή Ζιακάκη και Γιάννης Κουκούλος.

«Le Prénom» από τους “ΑΙΡΕΣΙΣ”

Συνεχίζοντας την παράδοση στο ανέβασμα ποιοτικών παραστάσεων, η θεατρική ομάδα “ΑΙΡΕΣΙΣ” παρουσίασε στα μέσα Μαρτίου την νέα της παραγωγή με το έργο των Matthieu Delaporte και Alexandre de La Patellière, «Le Prénom»-Το όνομα. Πρόκειται για ένα σύγχρονο έργο (πρωτανέβηκε στο Παρίσι το 2010) που ήδη έχει μεταφερθεί και στον κινηματογράφο, όπου με αφορμή το αστέιο για το όνομα ενός παιδιού που δεν έχει γεννηθεί ακόμη, αποκαλύπτονται οι εσωτερικές αντιθέσεις και διλήμματα μιας ομάδας παιδικών φίλων με διαφορετικές ιδεολογικές καταβολές, που φτάνουν μέχρι την τελική σύγκρουση. Τα μέλη της θεατρικής ομάδας προσέγγισαν το έργο με μεγάλη προσοχή, προβάλλοντας χαρακτήρες αληθινούς, με τις ιδιαιτερότητες του καθενός, που υπηρετούν με συνέπεια και πειστικότητα την πρόθεση των συγγραφέων. Ιδιαίτερα προσεγγίσει το σκηνικό της παράστασης καθώς και τα βιντεάκια που τη συνόδευαν. Διδασκαλία - σκηνοθεσία: Μέλιος Αδαμίδης. Έπαιξαν: Μέλιος Αδαμίδης, Κατερίνα Βογιατζούλη, Γιώργος Πέϊος, Παναγής Καρυδάς, Γιώργος Κασαπίδης, Αργυρώ Δημησιάρη.

Αφηγηματική παρουσίαση του «Ματωμένου Γάμου»

Μια διαφορετική εκδήλωση, πέρα από τις συνηθισμένες,

διοργάνωσε το Ωδείο Ναούσης, στην Εστία Μουσών. Ήταν μια αφηγηματική παρουσίαση του έργου του Φ.Γκ. Λόρκα «Ματωμένοι Γάμοι» από την κ. Βούλα Αργυράκη, συγγραφέα και μέλος της Θεατρικής Ομάδας «Πελλαία Μούσα». Η κ. Αργυράκη ήταν συγκλονιστική στη δραματοποιημένη αφήγηση, καθήλωσε το κοινό που είχε γεμίσει την αίθουσα και την καταχειροκρότησε. Την σκηνοθεσία επιμελήθηκε η ίδια, ενώ την επιμέλεια των κειμένων έκανε η κ. Μάγδα Κοσσίδα. Την κ. Αργυράκη συνόδευσαν μουσικά ο κ. Κώστας Μητσιάνης στη φυσαρμόνικα και ο κ. Μανώλης Παναγιωτίδης στην κιθάρα και στο τραγούδι.

.....

Εκδηλώσεις Ευξείνου Λέσχης

Μιχάλης Χαραλαμπίδης: “Διάσωση του πολιτισμού δεν γίνεται μόνο με χορούς”

Ο πολιτισμός -ο ποντιακός και ο ελληνικός- δεν διασώζονται με χορούς, χρειάζεται να διασωθούν και άλλες εκφάνσεις του όπως η γαστρονομία και η αισθητική στην αρχιτεκτονική. Αυτό τόνισε, ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης, σε ομιλία που διοργάνωσε η Ευξείνος Λέσχη Νάουσας με θέμα «Παραγωγική μνήμη και σύγχρονη ανάπτυξη» και ήταν η πρώτη σειράς επετειακών εκδηλώσεων για τα 90χρονα του συλλόγου. «Το ποντιακό ζήτημα σήμερα δεν πρέπει να περιορίζεται στην μονοκαλλιέργεια του χορού!», είπε ο ομιλητής χαρακτηρίζοντας αυτό το φαινόμενο «σύγχρονη γενοκτονία» που, όπως είπε, έχει κάνει μεγάλη ζημιά. Τόνισε ότι οι Πόντιοι έχουν δικαίωμα στην «παραγωγική μνήμη», υποστηρίζοντας ότι η Αργυρούπολη του Πόντου θα ήταν ένα από τα βιομηχανικά κέντρα του κόσμου σήμερα, αν δεν διέκοπτε βίαια την ανάπτυξη της η οθωμανική επέμβαση. «Στην Αργυρούπολη και την Τραπεζούντα θα γεννιόταν ο καπιταλισμός», είπε.

Βασίλης Κωνσταντινίδης: Συγκινητικό οδοιπορικό στον πολιτισμό του Πόντου

Ο ομιλητής παρουσίασε, με παράλληλη προβολή βίντεο, ένα οδοιπορικό στις πόλεις του Πόντου και στην «πόλη του αργύρου» Αργυρούπολη, εν είδει μνημοσύνου για τον πατέρα του, όπως είπε συγκινημένος (έχει καταγωγή Αργυρουπόλιτη και από τους 4 παππούδες). Αναφέρθηκε στην

ιστορία της περιοχής, από την Αργοναυτική εκστρατεία, τον Ξενοφώντα που κατέγραψε την κάθοδο των Μυρίων και την ίδρυση της Φώκαιας από Πειραιώτες. Αναφέρθηκε στις ακμάζουσες πόλεις του Πόντου, ιδιαίτερα στην Αργυρούπολη, και στη μεγάλη βαρύτητα που έδιναν στην παιδεία ιδρύοντας σπουδαία, μεγάλα εκπαιδευτήρια, ενώ ασχολούνταν με θέατρο, χορούς, δρώμενα και εξέδιδαν εφημερίδες. Μίλησε για τη συμβολή του κλήρου και για το κίνημα των κρυπτοχριστιανών που δήλωναν ελληνικής καταγωγής και το σηματοδοτούσαν δίνοντας στα παιδιά τους αρχαία ελληνικά ονόματα και στα σπίτια τους αρχαιοελληνικά στοιχεία (κίονες, αετώματα κ.ά.).

Ν.Λυγερός: «Η Βιβλιοθήκη ως επιζήσασα της Γενοκτονίας των Ποντίων»

«Η Βιβλιοθήκη ως επιζήσασα της Γενοκτονίας των Ποντίων» ήταν το θέμα που ανέπτυξε ο Ν. Λυγερός. Ο ομιλητής, μέσα από ένα παραγωγικό σκεπτικό, ανέδειξε τη διαχρονική αξία των βιβλίων και ειδικότερα των βιβλίων της Βιβλιοθήκης Αργυρούπολης τα οποία επέζησαν της Γενοκτονίας. «Η ιστορία είναι η πρώτη προσπάθεια να μην πεθαινουμε στη λήθη. Τα βιβλία φτιάχτηκαν για να είναι αιωνόβια, για να μείνουν μετά από μας...» επεσήμανε.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

«Ο Ουρανός ξεκινάει από τα πόδια μας»

Το πρώτο βιβλίο του κ. Άκη Μίσκου «Ο Ουρανός ξεκινάει από τα πόδια μας» παρουσιάστηκε στην Νάουσα και γι' αυτό μίλησαν η κα. Λιάνα Στυλιανού, Εκπαιδευτικός, υπεύθυνη ΚΓΠΕ, ο κ. Απόστολος Αποστόλου, δικηγόρος και η κα. Εύη Δημητρίου, Εκπαιδευτικός. Ο Άκης Μίσκος γεννήθηκε

στη Νάουσα και άρχισε να γράφει από την ανάγκη να εκφράσει συναισθήματα, εικόνες και ιστορίες που δημιουργούνταν στο μυαλό του από ποικίλα ερεθίσματα. Αρχικά οι σίχοι και έπειτα η μουσική, με βραβεύσεις χρυσού και πλατινένιου δίσκου, δεν μπόρεσαν να σταθούν αρκετά για να σιγάσουν τον δημιουργικό του ανήσυχο χαρακτήρα. Πατέρας τριών παιδιών ελπίζει ότι το πρώτο του συγγραφικό εγχείρημα θα του επιτρέψει να συνεχίζει να γράφει για παιδιά. Μικρά και μεγάλα...

.....

Το βιβλίο της Ευγ. Ζάλιου στους εν Αθήναις

Με μεγάλη επιτυχία και αθρόα συμμετοχή μελών και φίλων πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση του συλλόγου των εν Αθήναις Ναουσαίων που περιλάμβανε την κοπή της πίτας του 2017 και την παρουσίαση του βιβλίου «Γυναίκες και φορεσιές της Νάουσας» της κ. Ευγενίας Ζάλιου. Το βιβλίο παρουσίασε ο Ναουσαίος Δρ. αρχαιολογίας κ. Σταύρος Οικονομίδης, με συντονίστρια τη δημοσιογράφο κ. Ελένη Τράιου, ενώ η συγγραφέας Ευγενία Ζάλιου αναφέρθηκε στην δεκαπεντάχρονη έρευνά της, ευχαριστώντας όλους όσους τη βοήθησαν. Οι ομιλητές ξεδίπλωσαν με την προβολή εικόνων από το βιβλίο, το τεράστιο πλήθος πληροφοριών που περιλαμβάνονται σε αυτό, την μακρόχρονη και επίπονη προσπάθεια συλλογής των στοιχείων από την συγγραφέα και κυρίως τον πλούτο της Ναουσαϊκής φορεσιάς με την σημασιολογία, τα στολίδια και τα καλλιτεχνήματά της. Στο τέλος προβλήθηκε video του Πέτρου Στοΐδη με φωτογραφικό υλικό του βιβλίου, μουσικά επενδεδυμένο με παραδοσιακά τραγούδια της Νάουσας, τα οποία σιγοτραγουδούσαν όλοι οι παρευρισκόμενοι κατά τη διάρκεια της προβολής, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα γεμάτη νοσταλγία και θύμησες από τη Νάουσα.

.....

“Ακολουθίες Υπεραγίας Θεοτόκου”

Η Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως «Κοσμάς ο Μαδυτινός» διοργάνωσε στη Βέροια, στη Νάουσα και στην Αλεξάνδρεια εκδήλωση - παρουσίαση του βιβλίου «Ακολουθίες της Υπεραγίας Θεοτόκου» του Γιώργου Ορδουλίδη, Άρχοντος Μαϊστορος της Μ.Χ.Ε και διευθυντού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς

Μητροπόλεώς μας, καθώς και συναυλία με τη Βυζαντινή Χορωδία της Σχολής υπό τη διεύθυνση του κ. Ιορδάνη Ζερδαλή. Την παρουσίαση έκαναν η κ. Τζωρτζίνα Αθανασίου, δρ. Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Σορβόνης και η δημοσιογράφος κ. Ηρώ Δάδη. Η εκδήλωση ήταν αφιερωμένη στη μνήμη του μακαριστού μητροπολίτου Σταυροπηγίου Κυρού Αλέξανδρου Καλπακίδη.

.....

Το Δίκτυο “Εν Ναούση”

Μια νέα, μη πολιτική, κίνηση πολιτών με τίτλο Δίκτυο “Εν Ναούση” και όραμα το “κάνε κάτι για την πόλη σου” συγκροτήθηκε πρόσφατα. Τον χαρακτήρα και τη φιλοσοφία της κίνησης περιέγραψαν, σε συνέντευξη τύπου, τα ιδρυτικά της μέλη Κώστας Μπλιάτσας, Γεδεών Βούλης, Τρύφων Μαρκοβίτης, Πάννης Μυλωνάς και Μανώλης Βαλσαμίδης, με νομικό σύμβουλο τον Δήμο Ταούλα. Όπως είπαν, πρόκειται για μια ένωση ανθρώπων γύρω από ένα όραμα, τη βοήθεια της πόλης και του δήμου στους τομείς της ανάπτυξης και του πολιτισμού, με πρωτότυπες εκδηλώσεις. Αλλά και ένας φορέας ιδεών, χωρίς πολιτικές βλέψεις, και σαφή οριοθέτηση απέναντι στις τοπικές εξουσίες κάθε βαθμίδας. Μέχρι την επόμενη γιορτή του Ολοκαυτώματος θα είναι έτοιμη η πρώτη παρέμβαση του δικτύου στην τοπική ιστορία και τον πολιτισμό, με ένα δραματοποιημένο ντοκιμαντέρ για την εξέγερση, την καταστροφή και το Ολοκαύτωμα της Νάουσας, σε σενάριο του Μανώλη Βαλσαμίδη, με σκηνοθέτη μεγάλης εμπέλειας και στήριξη της Περιφέρειας, του Δήμου και πολλών επιχειρηματιών. «Είναι προϊόν δύσκολης έρευνας ενός έτους. Θα αποσείσουμε από επάνω μας την εσωστρέφεια, με πειστήρια ότι η επανάσταση της Νάουσας ήταν οργανωμένη από το κέντρο, με υπεύθυνο τον Δημήτριο Υψηλάντη» σημείωσε ο κ. Βαλσαμίδης. ■

ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ **ΜΠΙΛΗ - ΤΣΙΤΣΗ ΝΗΜΑΤΟΥΡΓΕΙΟΝ Α.Ε.**

Συνεχίζοντας την αναφορά σε επιχειρηματικές οικογένειες Ναουσαίων στη Θεσσαλονίκη από τις αρχές του 20ου αι. παρουσιάζουμε σήμερα τις οικογένειες των μετόχων του «Νηματοργείου Μπίλη-Τσίτση ΑΕ», από το έργο των Ευφροσύνης Ρούπα και Ευάγγελου Χεκίμογλου: *Η επιχειρηματικότητα στην περίοδο 1900-1940. Μεγάλες επιχειρήσεις και επιχειρηματικές οικογένειες, τομ. Γ' στη σειρά «Η ιστορία της επιχειρηματικότητας στη Θεσσαλονίκη», Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 2004.*

Γράφουν οι
Ευφροσύνη Ρούπα και
Ευάγγελος Χεκίμογλου

Περί το 1884, οι αδελφοί Δημήτριος, Διαμαντής και Αναστάσιος Μπίλης του Γεωργίου συνεταιρίστηκαν με μέλη των οικογενειών Τσίτση και

Σωσίδη, καθώς και με άλλους εταίρους και ίδρυσαν στη Νάουσα την επιχείρηση παραγωγής βαμβακερών νημάτων «Μπίλη-Τσίτση και Σία». Λίγα

χρόνια αργότερα ο Σωσσίδης πώλησε τα δικαιώματα του στους αδελφούς Κωνσταντίνο και Ιωάννη Τσιώμη.

Μία πληρέστερη εικόνα της σύνθεσης της εταιρείας έχουμε το 1887, όταν εταίροι ήταν οι εξής: Δημήτριος Γ. Μπίλης (17,5%), Διαμαντής Γ. Μπίλης (17%), Αναστάσιος Γ. Μπίλης (18%), Αντώνιος Κ. Τσίτσος, Γεώργιος Τσίτσος, Αναστάσιος Τσίτσος, Θεόδωρος Τσίτσος και Χριστό-δουλος Τσίτσος (3,6% ο καθένας), Δημήτριος Κόκκινος (4,5%), Γρηγόριος Σεφερτζής (4,5%), Γεώργιος Τουρπάλης (4,5%), Κωνσταντίνος Τσιώμης (5%) και Ιωάννης Τσιώμης (4%), Ιωάννης Μπογιατζής (3%), Επαμεινώνδας Κόκκινος (3%).

Το 1897 οι Αδελφοί Μπίλη συνεργάστηκαν με τον κτηματία Γεώργιο Λαπαβίτσα και τους αδελφούς Τσίτση, Θεόδωρο, Γεώργιο και Αναστάσιο, γιους του Κωνσταντίνου Τσίτση, και ίδρυσαν εταιρεία για τη διοργάνωση άλλου νηματουργείου βάμβακος στη Νάουσα, με την επωνυμία «Μπίλη-Τσίτση-Λαπαβίτσα». Το νηματουργείο αυτό δεν λειτούργησε υπό τη διεύθυνση των ιδρυτών του. Κατά τη μεταφορά των μηχανημάτων, λόγω του βάρους τους, κατέρρευσε η ξύλινη γέφυρα που οδηγούσε στο εργοστάσιο, γεγονός που επέφερε ρήξη στις σχέσεις των εταίρων. Αρκετά χρόνια αργότερα, επενέβη η οικογένεια Κοκκίνου, που ήταν συγγενείς του Λαπαβίτσα, και περί το 1910 το εργοστάσιο πωλήθηκε στην εταιρεία «Γρηγόριος Τσίτσος και Σία» (ίδρ. 1895) (Πρόκειται για το εργοστάσιο «Κοκκίνου» μέσα στη Νάουσα.

Έτσι, το 1912 ο Γ. Κοφινάς περιγράφει ένα μόνο νηματουργείο με την επωνυμία «Μπίλη-Τσίτση και Σία» παραθέτοντας τα εξής στοιχεία: «Το βαμβακοκλωστήριον “Μπίλη-Τσίτση και Σία”, κείμενον νοτιο-ανατολικώς

της πόλεως, είναι το δεύτερον μετά το των Λόγγου και Τουρπάλη, ιδρυθέν προ 25 περίπου ετών, έχει σήμεραν περί τας 4.000 ατράκτων με εν όπενερ και χρησιμοποιούν δύναμιν ύδατος περί τους 2.000 ίππους. Τα μηχανήματα τούτου προέρχονται εκ του εν Αγγλία οίκου Lord Brothers».

Το 1919, όταν η επιχείρηση καταγράφηκε στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης, εταίροι ήταν οι Γρηγόριος Χρ. Τσίτσος, Αντώνιος Κ. Τσίτσος, Γεωργιος Δημ. Μπίλης, Βασίλειος Δημ. Μπίλης, Δημητρός Διαμ. Μπίλης και Αναστάσιος Μπίλης. Η επιχείρηση είχε υποκατάστημα και στη Θεσσαλονίκη, όπου διέμεναν οι Γρηγόριος Τσίτσος και Βασίλειος Μπίλης. Ο Αντώνιος Κ. Τσίτσος ήταν μηχανικός και κατοικούσε στη Βέροια. Όλοι οι άλλοι εταίροι ήταν κάτοικοι της Νάουσας. Τον Ιούλιο του 1923 η επιχείρηση είχε σταματήσει τη λειτουργία της.

Οι αδελφοί Αντώνιος και Θεόδωρος Κ. Τσίτσος (ο δεύτερος κατοικούσε στη Θεσσαλονίκη)

Ο Ν. Μικελής, επόπτης της βιομηχανίας, περιγράφει την επιχείρηση ως εξής: «Εγκατάστασις από του 1890, αργούσα σήμερον εισέτι από του παρελθόντος Ιουλίου, ότε διέκοψε τας εργασίας της λόγω της νομισματικής ανωμαλίας. Κατ' αυτάς δε θα επαναλάβη την λειτουργίαν αυτής. Έχει έκτασιν 1000 περίπου τετραγωνικών μέτρων, κινείται δι' υδροκινήτου πτερωτής 120 ίππων. Ύψος πτώσεως ύδατος 28,5 μέτρα, διάμετρος δε σωλήνος αυτού 45 εκ. Το εργοστάσιον έχει 4.000 ατράκτους, παράγει δε εν κανονική λειτουργία 150 πάκα ημερησίως (Νο 4-24) ήτοι περί τα 40.000 ετησίως και απασχολεί 30 εργάτας και 100 εργάτιδας. Ετησίως κατεργάζεται περί τας 180 χιλ. οκάδ. βάμβακος, εξ ων 90% περίπου εγχώριον».

Το 1926 η επιχείρηση μετατράπηκε σε ανώνυμη εταιρεία και ονομάστηκε «Α.Ε. Νηματουργίας Μπίλη-Τσίτση», γνωστή και ως «Νηματουργείον Μπίλη-Τσίτση Α.Ε.». Η έδρα μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη στη Στοά Λομβάρδου, μεταξύ των οδών Φράγκων και Βέροιας. Εταίροι ήταν οι Αντώνιος Κ. Τσίτσος, Γρηγόριος Χ. Τσίτσος, Δημητρός Γ. Τσίτσος, Γεώργιος Αναστ. Τσίτσος, Δημήτριος Διαμ. Μπίλης, Βασίλειος Δημ. Μπίλης, Γεώργιος Δημ. Μπίλης και Θιομάς Κ. Τσιώμης. Οι Γρηγόριος Τσίτσος, Γεώργιος Τσίτσος, Βασίλειος Μπίλης και Θωμάς Τσιώμης ήταν κάτοικοι Θεσσαλονίκης.

Το 1930 διευθύνων σύμβουλος ήταν ο Βασίλειος Δ. Μπίλης. Ο Δημήτριος Διαμ. Μπίλης ήταν διευθυντής του εργοστασίου στη Νάουσα και πρόεδρος της εταιρείας. Ο Γρηγόριος Τσίτσος είχε εγκατασταθεί στην Αθήνα. Στο διοικητικό συμβούλιο συμμετείχε και ο εκτελωνιστής Θωμάς Κ. Τσιώμης, που είχε γραφείο στην οδό Αιγύπτου 16. Από το 1932 ως το 1939, ο Τσιώμης υπογράφει ως πρόεδρος της εταιρείας. Στα 1934 κανένα μέλος της οικογένειας Τσίτση δεν συμμετείχε

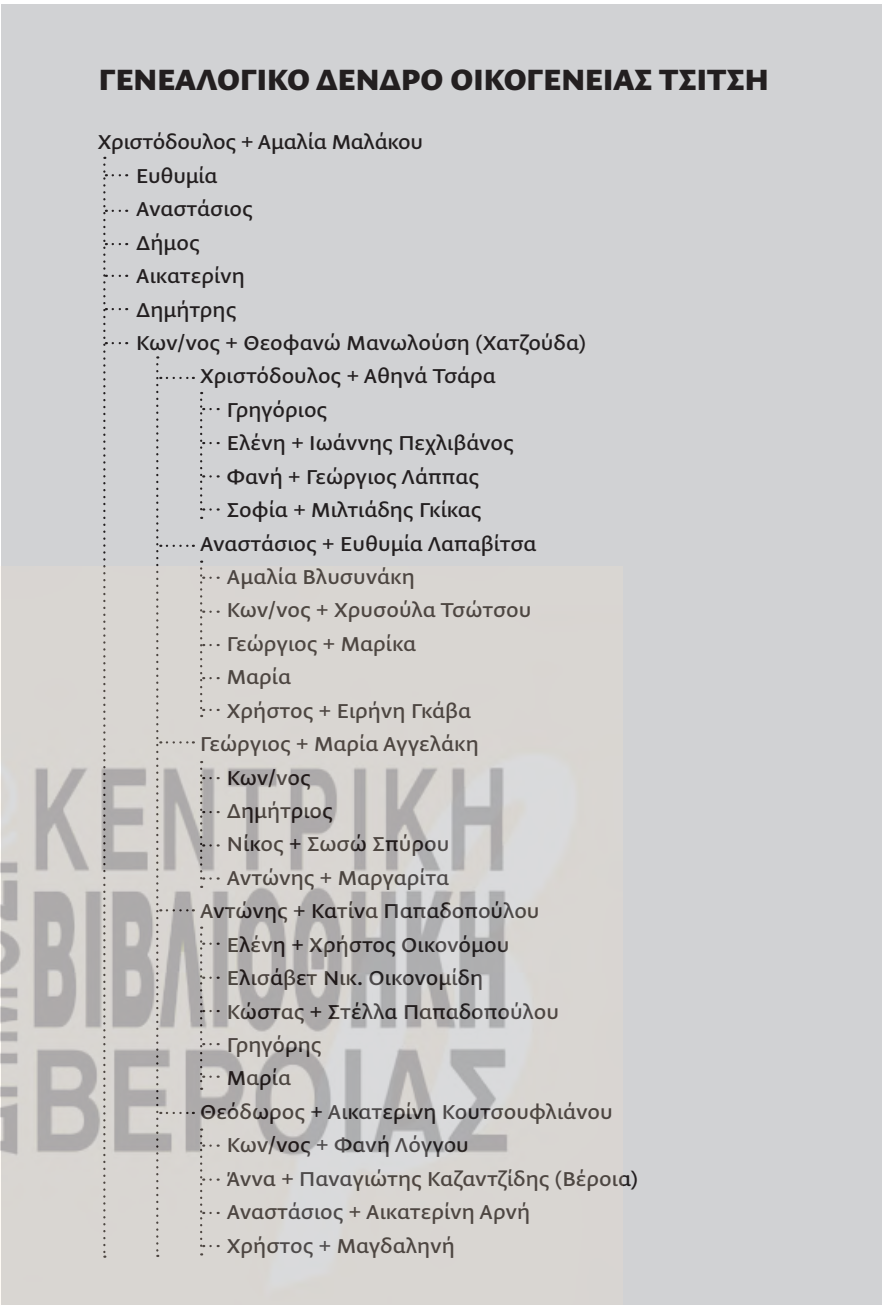
στο διοικητικό συμβούλιο. Εκτός από τους προαναφερθέντες Θωμά Τσιώμη, Βασίλειο και Δημήτριο Μπίλη, συμμετείχε και ο Γεώργιος Δημ. Μπίλης (κάτοικος Νάουσας), ο έμπορος Εμμανουήλ Παλατιανός, που διέμενε στην οδό Μητσαίων 10, και ο δικηγόρος Νικόλαος Κώττας. σύζυγος της Καλλιόπης Μπίλη, ο οποίος είχε γραφείο στο Μέγαρο Κόφφα. Παρόμοια ήταν η σύνθεση και το 1937. Το 1940 γενικός διευθυντής ήταν ο Λεωνίδας Σωσίδης.

Το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της ανώνυμης εταιρείας ήταν μόνο 610.000 δραχμές. Το 1934 το εταιρικό κεφάλαιο ορίστηκε, με τροποποίηση καταστατικού, σε 915.000 και το 1935 σε 1.830.000. Μαζί με το αποθεματικό, το σύνολο του ίδιου κεφαλαίου ανερχόταν σε 2.500.000 την ίδια χρονιά και ξεπέρασε το ποσό των 5.000.000 δραχμών το 1940.

Τα καθαρά κέρδη της επιχείρησης διαμορφώθηκαν σύμφωνα με το σχεδιάγραμμα «Κερδοφορία».

Όπως φαίνεται από τα δεδομένα αυτά, η αρχική κερδοφορία ήταν εντυπωσιακή, αλλά εξαφανίστηκε τα επόμενα χρόνια, προφανώς λόγω του μικρού μεγέθους του κεφαλαίου. Στη συνέχεια, με τη σταδιακή αύξησή του, η εταιρεία γνώρισε βελτίωση των κερδών, η οποία περιορίστηκε τα τελευταία προπολεμικά χρόνια, παρά την εντυπωσιακή αύξηση των ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης.

Την περίοδο της Κατοχής το εργοστάσιο λειτουργούσε. Κήηκε το 1949 στον εμφύλιο. Δανειοδοτήθηκε από το Σχέδιο Μάρσαλ, για να ανανεώσει τον κατεστραμμένο μηχανικό εξοπλισμό του. Το 1952 είχε 4.500 ατράκτους. Όμως, όπως οι περισσότερες επιχειρήσεις, έτσι και αυτή δεν άντεξε την αναπροσαρμογή της

τιμής του δολαρίου που ακολούθησε και, λόγω έλλειψης κεφαλαίου εκκίνησης, αναγκάστηκε να δουλεύει για λογαριασμό τρίτων. Από το 1974 μέχρι το 1981 οι εγκαταστάσεις ήταν νοικιασμένες στον Λαναρά. Σήμερα το εργοστάσιο δεν λειτουργεί, ενώ η επιχείρηση τυπικά υφίσταται.

Οικογένεια Μπίλη

Η οικογένεια Μπίλη κατάγεται από τη Νάουσα. Ο Αναστάσιος Μπίλης ασκούσε το επάγγελμα του οπλοποι-

ού. Ήταν παντρεμένος με την Αγγελική Ζαφειράκη και είχαν τέσσερα παιδιά, τον Διαμαντή, τον Δημήτρη, την Ολυμπία (Ουρανία) και τον Γιώργο.

Το 1822, κατά την καταστροφή της Νάουσας από τους Τούρκους, η μοναχοκόρη τους θανατώθηκε, ενώ η υπόλοιπη οικογένεια διασκορπίστηκε. Ο Αναστάσιος Μπίλης στάλθηκε στους «κισλάδες» [=λειβάδια] της Θεσσαλονίκης, όπου δούλεψε σε καταναγκαστικά έργα. Έσπαζε πέτρες για την οχύρωση που κατασκεύαζαν

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΠΙΛΗ

- Αναστάσιος Μπίλης + Αγγελική Ζαφειράκη
 - ... Διαμαντής Γκιαούρ Πασάς (Κων/πολη)
 - ... Δημήτριος Μπίλοφ (Πύργος Βουλγαρίας)
 - ... Γεώργιος Μπίλης + Σούτου
 - ... Δημήτριος + Φανή Κουτσοφλιάνου (1) Φανή Βαϊνανίδου (2)
 - ... Γεώργιος + Φανή Χατζηγιαννάκη
 - ... Άγγελος
 - ... Μαριγούλα + Νικόλαος Κοπατσάρης (Νάουσα)
 - ... Βασίλης + Άννα Γκοβεδάρου
 - ... Αγγελική Παπανικολάου (Χαλκιδική)
 - ... Άννα Πεχλιβάνου (Νάουσα)
 - ... Ελένη Δουμπόγια (Έδεσσα)
 - ... Αναστασία + Ξενοφών Γκοβεδάρος (Κοζάνη)
 - ... Βέτα + Καρβουνιάρης
 - ... Διαμαντής + Θεολογία Δασκάλου
 - ... Γεώργιος
 - ... Κατίνα Γρ. Μώκιου
 - ... Ελένη Γ. Περδικάρη
 - ... Δημήτριος
 - ... Αθηνά Χρ. Τσίτση
 - ... Καλλιόπη (Ποπέ) Ν. Κώττα (Χαλκιδική)
 - ... Αφροδίτη
 - ... Φανή Ιωακ. Βαφειάδη
 - ... Αναστάσιος + Φιλούδα Βογιατζή
 - ... Μαριγούλα Μάντσου + Αναστάσιος Μαρκοβίτης
 - ... Γεώργιος
 - ... Νίκος + Κατερίνα Μπισλικά
 - ... Φιλούδα Μητσκόπα
- ... Ολυμπία (Ουρανία)
- ... Ιωάννης (ιατρός, Κων/πολη)

καιρό αναζητούσε την οικογένειά του. Με τη βοήθεια του Διαμαντή ο Ιωάννης σπούδασε ιατρική. Πήρε το επώνυμο «Αδαμαντίδης», εγκαταστάθηκε στην Πάνορμο και δημιούργησε δική του οικογένεια.

Απ' όλη την οικογένεια του Αναστασίου Μπίλη είχε απομείνει στη Νάουσα μόνο ο Γεώργιος, ο οποίος παντρεύτηκε τη Θεολογία Δασκάλου και απέκτησαν τουλάχιστον τρία παιδιά, τον Δημήτριο, τον Διαμαντή και τον Αναστάσιο.

Ο Γεώργιος εργάστηκε ως μυλωνάς. Δημιούργησε τρεις μύλους και παρέδωσε το επάγγελμα αυτό στα παιδιά του. Έτσι, όταν η ιδέα της εκμηχανισμένης υφαντουργίας άρχισε να κερδίζει έδαφος στη Νάουσα, οι γιοι του Γεωργίου Α. Μπίλη έχοντας την υποδομή της τεχνογνωσίας -της πτώσης του ύδατος για την παραγωγή ενέργειας και την κίνηση του μύλου- συνεταιρίστηκαν με κεφαλαιούχους και ίδρυσαν συνολικά τρεις νηματουργικές επιχειρήσεις.

Περί το 1884, σε συνεργασία με άλλους εταίρους ίδρυσαν το νηματουργείο βάμβακος «Μπίλης-Τσίτση και Σία». Το 1897 ίδρυσαν εταιρεία για τη διοργάνωση νέου νηματουργείου βάμβακος στη Νάουσα, με την επωνυμία «Μπίλη-Τσίτση-Λαπαβίτσα». Τέλος, στις αρχές του 20ου αιώνα συνέβαλαν στη δημιουργία της νηματουργίας «Χατζηνικολάκη» της Βέροιας.

Οικογένεια Κωνσταντίνου Τσίτση τον Χριστοδούλου

Η οικογένεια Τσίτση είναι πολυπληθής. Κατάγεται από τη Νάουσα, αλλά κατά τον 19ο αιώνα επεκτάθηκε στην Έδεσσα, στη Βέροια, στη Θεσσαλονίκη και τον 20ο αιώνα στην Αθήνα. Η ιστορία της οικογένειας εντοπίστηκε από το πρώτο μισό του 19ου αιώνα,

οι Τούρκοι στο Μεγάλο Έμβολο (Καράμπουρνου).

Ο Δημητρός μεταφέρθηκε στον Πύργο της Βουλγαρίας. Η Αγγελική Ζαφειράκη μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί μεταφέρθηκε και ο Διαμαντής. Κατά το παιδομάζωμα τον πήρε ένας άκληρος και κρυπτοχρισπανός τούρκος μπέης. Ο Διαμαντής ως κληρονόμος του μπέη έγινε αξιωματικός του τουρκικού στρατού και έφθασε στο αξίωμα του πασά, ο γνωστός «Γκιαούρ πασάς».

Με την πάροδο των χρόνων ο Αναστάσιος Μπίλης, που κατάφερε να επιβιώσει λόγω της τέχνης του οπλοποιού, ταξίδευσε στην Κιωνσταντινούπολη, όπου τυχαία συνάντησε τη σύζυγό του. Εγκαταστάθηκαν στη Σκύρο, όπου ο Αναστάσιος ξεκίνησε νέο οπλοποιείο. Το ζεύγος απέκτησε έναν ακόμη γιο, τον Ιωάννη. Μετά τον θάνατο του Αναστασίου, η Αγγελική πήρε το παιδί και επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί τους εντόπισε ο Διαμαντής, ο οποίος από

Η οικογένεια του Κωνσταντίνου Τσίτση: Στο κέντρο η χήρα του Θεοφανώ Μανωλούση (Χατζούδα). Αριστερά ο γιος Χριστόδουλος, που έχει στα αριστερά του τη σύζυγό του Αθηνά Τσάρα. Δεξιά της είναι ο γιος της Αναστάσιος που έχει στα δεξιά του τη σύζυγό του Ευθυμία Λαπαβίτσα. Στο άκρο αριστερά στην ίδια σειρά, ο μικρός Κωνσταντίνος Γεωργίου Τσίτση, ενώ μεταξύ Χατζούδας και Χριστοδούλου, είναι ο μικρός Κωνσταντίνος του Αντωνίου Τσίτση. Στη σειρά των ορθίων (πίσω) από αριστερά, η Φανή Λάπα, ο Γρηγόριος Χριστ. Τσίτσης, η σύζυγός του Ελένη Ι. Πεχλιβάνου, ο Αντώνιος Κ. Τσίτσης, η σύζυγός του Αικατερίνη Παπαδοπούλου, ο Γεώργιος Κ. Τσίτσης, η σύζυγός του Μαρία Αγγελάκη, ο Θεόδωρος Κ. Τσίτσης, η σύζυγός του Αικατερίνη Κουτσουφλιάνου και η Σοφία Χριστοδούλου Τσίτση. Στην πρώτη σειρά: Κωνσταντίνος του Αναστασίου, Δημήτριος του Γεωργίου (κρατά τον αδελφό του Αντώνιο), Νικόλαος του Γεωργίου, Ελένη του Αντωνίου, Ελισάβετ του Αντωνίου, Αναστάσιος, Αμαλία του Αναστασίου (κρατά τον αδελφό της Χρίστο). Από την παρουσία του μικρού Νικολάου Γ. Τσίτση, η λήψη χρονολογείται περί το 1904.

όταν ζούσε ο Χριστόδουλος που είχε έξι παιδιά. Από αυτά, δύο αγόρια, ο Αναστάσιος και ο Κωνσταντίνος, ασχολήθηκαν με την υφαντουργία και οι απόγονοί τους έδωσαν δύο σημαντικές υφαντουργικές μονάδες: Ο κλάδος του Αναστασίου συνέβαλε στη δημιουργία της εταιρείας «Γρηγόριος Τσίτσης και Σία». Ο κλάδος του Κωνσταντίνου συνέβαλε στη δημιουργία της εταιρείας «Μπίλη-Τσίτση».

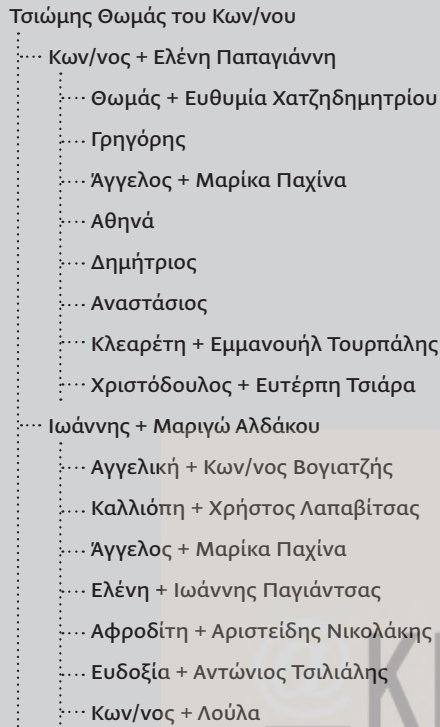
Ο Κωνσταντίνος Τσίτσης είχε μεταξουργείο. Δεν είναι εξακριβωμένο αν μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν

απεβίωσε, είχε επεκταθεί ο ίδιος σε άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Πάντως οι πέντε γιοι του, ο Χριστόδουλος, ο Αναστάσιος, ο Γεώργιος, ο Αντώνιος και ο Θεόδωρος, που γεννήθηκαν στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, είχαν δημιουργήσει στις αρχές του 20ου αιώνα μία σειρά από επιχειρήσεις. Κατείχαν κτήματα, στα οποία καλλιεργούσαν μουριές και σταφύλια, είχαν εκτροφείο χοίρων, αλευρόμυλο και, τέλος, εμπορικό κατάστημα. Η εκτροφή των χοίρων χρησίμευε όχι μόνο για

το κρέας αλλά και για το λαρδί. Από τα κρασί που παρήγαν, κάποια ποσότητα την εξήγαν στο εξωτερικό. Όταν τα αγγλογαλλικά στρατεύματα εγκαταστάθηκαν στην περιοχή (στην περίοδο του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου) οι Αδελφοί Τσίτση άνοιξαν καντίνα για τους στρατιώτες.

Όσον αφορά τον τομέα της υφαντουργίας, το εμπορικό τους κατάστημα πωλούσε είδη ραπτικής, μεγάλη ποικιλία υφασμάτων ανδρικών και γυναικείων, δαντέλες και λίγα ρούχα εισαγωγής. Βρισκόταν εκεί

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΣΙΩΜΗ

όπου σήμερα είναι το Διοικητήριο της Νάουσας.

Το μεταξουργείο βρισκόταν κοντά στην εκκλησία του Σωτήρος. Είχε δέκα ατράκτους στον κάτω όροφο. Στον δεύτερο όροφο γινόταν η σηροτροφία και η παραγωγή μεταξιού. Χρησιμοποιούσαν φύλλα μουριάς από τα δέντρα που καλλιεργούσαν στα κτήματά τους. Το μεταξουργείο έκλεισε περί το 1916. Τόσο αυτό όσο και το εμπορικό κατάστημα τα διήλθνε ο Αναστάσιος μέχρι τον θάνατό του, το 1914.

Οι ασχολίες των άλλων αδελφών είχαν ως εξής: Ο Γεώργιος ήταν διευθυντής του εργοστασίου στη Νάουσα. Ο Αντώνιος ήταν εφαρμοστής μηχανικός. Είχε εμπειρική γνώση, την οποία απέκτησε από τους μη-

χανικούς των ξένων εργοστασίων από όπου είχαν αγοραστεί τα μηχανήματα. Για τα καθήκοντά του αυτά έπαιρνε μισθό 13 χρυσές οθωμανικές λίρες τον μήνα.

Ο Χριστόδουλος και ο Θεόδωρος κατοικούσαν στη Θεσσαλονίκη, διατηρώντας εμπορικό κατάστημα, το οποίο διοχέτευε τα ποικίλα προϊόντα της οικογένειας Τσίτση στην αγορά.

Από την τρίτη γενιά Τσίτση τα περισσότερα άρρενα μέλη της οικογένειας ασχολήθηκαν με την υφαντουργία. Στην επιχείρηση «Μπίλη-Τσίτση» εργάστηκαν ο Γρηγόριος Τσίτσης του Χριστοδούλου, στα γραφεία της Θεσσαλονίκης, ο Δημήτριος Τσίτσης του Γεωργίου, διευθυντής στο εργοστάσιο, και ο Γεώργιος του Αναστάση, τμηματάρχης. Ο Γρηγόρης Τσίτσης του

Αντωνίου σπούδασε γεωπόνος-σηροτρόφος. Στη δεκαετία του 1930 έκανε άλλη μία προσπάθεια να παραγάγει σπόρο μεταξοσκώληκα. Η επιχείρησή αυτή, όπως και το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας των Τσίτση, κάηκε κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο. Τότε ο Γρηγόρης Αντ. Τσίτσης εργάστηκε ως αποθηκάριος στην οικογενειακή επιχείρηση. Ο Αναστάσιος Τσίτσης του Θεοδώρου διετέλεσε διευθυντής στο εργοστάσιο του Λαναρά.

Οικογένεια Τσιώμη

Η οικογένεια Τσιώμη κατάγεται από τη Νάουσα. Ο Θωμάς Τσιώμης του Κωνσταντίνου ήταν κτηματίας. Είχε δυο γιους, τον Κωνσταντίνο και τον Ιωάννη, οι οποίοι ήταν μέτοχοι της εταιρείας «Μπίλη-Τσίτση». Ο Κωνσταντίνος ήταν γραμματέας στην επιχείρηση, ενώ ο Ιωάννης απλός μέτοχος, που παρέμενε απασχολημένος με το μπακάλικό του. Οι απόγονοί τους είχαν μέρισμα στην επιχείρηση, οι περισσότεροι όμως δεν ασχολήθηκαν άμεσα με τη λειτουργία της. Δραστήριος μέτοχος ήταν ο Θωμάς Κ. Τσιώμης, ο οποίος παράλληλα εξελίχθηκε ως εκτελωνιστής και το 1915 ίδρυσε την επιχείρηση «Θωμάς Τσιώμης και Σία», σε συνεργασία με τους Δημήτριο Κ. Ρώτζη και Δημήτριο Δ. Σιούγγαρη. Το γραφείο βρισκόταν στην οδό Αίγυπτου 16. Η επιχείρηση αυτή έπαυσε να λειτουργεί μεταξύ του 1924 και του 1933.

Ο Κωνσταντίνος Ι. Τσιώμης, παρ' ότι μέτοχος, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και εργάστηκε στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία». Ο Άγγελος Κ. Τσιώμης διατηρούσε κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου κατάστημα αλλαντικών στα Χαυτεία, ενώ οι Δημήτριος και Αναστάσιος μετανάστευσαν στην Αμερική. ■

Η κορυφή του καμπαναριού
του Αγίου Γεωργίου (έτος 1869)

ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Την οικιστική εικόνα της Νάουσας μέχρι τα μέσα του 20ου αι., εκτός κατοικιών διαφόρων τύπων, των εκκλησιών, των σχολικών και των άλλων δημοσίων κτιρίων, συμπληρώνουν ορισμένα αρχιτεκτονήματα, τα οποία αποτελούν σημεία αναφοράς, πραγματικά τοπόσημα. Πρόκειται για στιβαρές κατασκευές, στις οποίες υπερισχύει το στοιχείο του ύψους σε σχέση με το εμβαδόν που καταλαμβάνουν στο έδαφος και δεν είναι άλλα από το Καμπαναριό του Αγ. Γεωργίου (1868), τον Πύργο του Ρολογιού της πόλης (1895), το Καμπαναριό της Μεταμόρφωσης (1919), κατασκευασμένα από λαξευτό πωρόλιθο, καθώς και οι τέσσερις πανύψηλες, κυκλικής διατομής, καμινάδες των εργοστασίων, κατασκευασμένες από εμφανείς οπτόπλινθους.

γράφει ο Αλέξανδρος Οικονόμου
Αρχιτέκτων Μηχανικός-Πολεοδόμος

Α. Καμπαναριά

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης απαγορεύθηκε από τους Οθωμανούς η ανέγερση κωδωνοστασίων

και οι κωδωνοκρουσίες, με εξαίρεση το Άγιον Όρος, τα Ιωάννινα, το Ζαγόρι της Ηπείρου και μερικά νησιά του Αιγαίου. Η απαγόρευση άρχισε να υποχωρεί

μετά τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) και τη σταδιακή παρακμή της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ιδιαίτερα δε με την έκδοση του Χάτι Χουμαγιούν το 1856 από το σουλτάνο Αβδούλ Μετζίτ Α' (1823 - 1861)¹.

Γενικά τα κωδωνοστάσια (καμπαναριά) που κατασκευάστηκαν αυτήν την περίοδο ανήκουν στην κατηγορία των προσκτισμάτων, τα οποία έχουν βοηθητική λειτουργία ως προς τη λειτουργία του ναού (κρούση κωδώνων). Είναι είτε ενσωματωμένα στο κυρίως κτίριο του ναού, είτε αποτελούν ανεξάρτητα κτίσματα, σε άμεση γειτνίαση μ' αυτόν.

Με τη μορφή τετραγωνικού, εξαγωνικού, ή οκταγωνικού πύργου, τις επιμελημένες τοιχοποιίες και τις ωραίες αναλογίες, υπερέχουν πολλές φορές σε τέχνη από τα κυρίως εκκλησιαστικά κτίσματα. Σε αντίθεση με τον ήρεμο οριζόντιο όγκο της εκκλησίας, τα καμπαναριά υψώνονταν δυναμικά με τη μορφή διάτρητου πολυόροφου κτίσματος, συμβόλου κάθε πόλης και χωριού.

Διακρίνονται επίσης σε δύο τύπους, τα τοξωτά ή τοιχωτά και τα πυργόμορφα. Η κατασκευή των πρώτων περιορίζεται στο επίπεδο ενός βασικού τοίχου που ξεπροβάλλει από το βασικό περίγραμμα της όψης του ναού, η δε μορφή τους, με τόξα και καμπύλες, παραπέμπει συνήθως στο δυτικότερο μπαρόκ. Σε ότι αφορά στον δεύτερο τύπο, πρόκειται για πυργοειδή κτίσματα, τετραγωνικής ή πολυγωνικής κάτοψης, συνήθως πολυώροφα, με εσωτερική σκάλα που χαρακτηρίζονται από την αυστηρότητα της μορφής. Στη συνθετότερη μορφή τους φέρουν στους ορόφους τοξωτά ανοίγματα (παράθυρα).

Στην κατασκευή τους χρησιμοποιήθηκαν τα υλικά που διέθετε η κάθε περιοχή. Στις εισόδους τους υπάρχουν πολλές φορές λιθανάγλυφα διακοσμητικά θέματα (πλακίδια, οδοντωτές ταινίες και κοσμήτες) που σχετίζονται με λαϊκές δοξασίες για την προστασία του χώρου από κακοποιές δυνάμεις. Τα ονόματα των δωρητών, τεχνιτών ή αρχιτεκτόνων απαθανάτισθηκαν σε ελάχιστα κωδωνοστάσια, ωστόσο συχνά αναφέρεται ότι κατασκευαστές τους ήταν τεχνίτες από την Πυρσόγιαννη και το Ζουπάνι (σημερινό Πεντάλοφο Κοζάνης)².

Τα δυο σημαντικότερα καμπαναριά της Νάουσας ανήκουν στον δεύτερο τύπο, εκείνον δηλαδή του ανεξάρτητου από τον ναό πύργου, είναι κατασκευασμένα από πελεκητό τοπικό

Ο πύργος του ρολογιού στην πόλη των Γιαννιτσών, ο παλαιότερος στα Βαλκάνια (1753)

πωρόλιθο και διαθέτουν ιδιαίτερα διακοσμητικά στοιχεία στις όψεις τους, όπως περιγράφονται αναλυτικά παρακάτω. Έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα μνημεία σύμφωνα με την με αριθ. 1221/29-4-2002 Απόφαση του Υπουργού Μακεδονίας-Θράκης (ΦΕΚ 428/Δ/24-5-2002).

Το καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου

Ο αρχαιότερος από τους πύργους της Νάουσας είναι το καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου, που σύμφωνα με την επιγραφή που υπάρχει στο ανώτατο τμήμα του κατασκευάστηκε κατά το 1869. Στην πραγματικότητα το έτος αυτό είναι εκείνο κατά το οποίο ολοκληρώθηκε η ανακατασκευή του τελευταίου τμήματος του πύργου και ήχησε για πρώτη φορά η νέα καμπάνα του. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες της εποχής³, η αρχική καινούργια καμπάνα του καμπαναριού καταστράφηκε από μερικούς εξαγριωμένους Τούρκους κατοίκους της πόλης, λίγο πριν τα Χριστούγεννα του έτους αυτού. Μαζί με την καμπάνα φαίνεται πως καταστράφηκε και το ανώτερο μέρος του πύργου, και όχι ολόκληρο το καμπαναριό, όπως αναφέρεται στα έγγραφα της εποχής. Πιθανολογείται ότι το τμήμα αυτό, που συμπλήρωνε το χαμηλότερο πέτρινο τμήμα του πύργου, ήταν μάλλον ξύλινο, εξ ου και η ευκολία της καταστροφής του από τους εξαγριωμένους Τούρκους. Ο Βαλής της Θεσσαλονίκης, για να ικανοποιήσει τους διαμαρτυρούμενους Ναουσαίους, πιεζόμενος και από τους ξένους προξένους στους οποίους γνωστοποιήθηκε

1. Χούλια Σουζ.: Μεταβυζαντινά Κωδωνοστάσια της Θεσσαλίας, Αρχαιολογικό Δελτίο 42 (1987), Μέρος Α' - μελέτες (σελίδες: 231-249), Αθήνα 1994

2. Ανάλογη επιγραφή υπάρχει και στο καμπαναριό του Αγ. Γεωργίου στη Νάουσα

3. Η πρώτη πανηγυρική κωδωνοκρουσία του Αη-Γιώργη, περιοδ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τ.43/1988, σελ.54-55

Ο πύργος του καμπαναριού της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου (αριστερά) και του καμπαναριού της Μεταμορφώσεως (δεξιά)

το γεγονός, διέταξε ν' αγορασθεί από τη Θεσσαλονίκη καινούργια καμπάνα, να οικοδομήσουν οι Τούρκοι με δικά τους έξοδα το κατεστραμμένο κωδωνοστάσιο και ο ίδιος ο αρχηγός της χωροφυλακής να υψώσει την καμπάνα και να τη σημάνει επί τρεις συνεχείς ημέρες όπως και έγινε.

Η κάπως βεβιασμένη αποπεράτωση του καμπαναριού πιστοποιείται από την όχι και τόσο επιμελημένη κατασκευή του τελευταίου τμήματος του

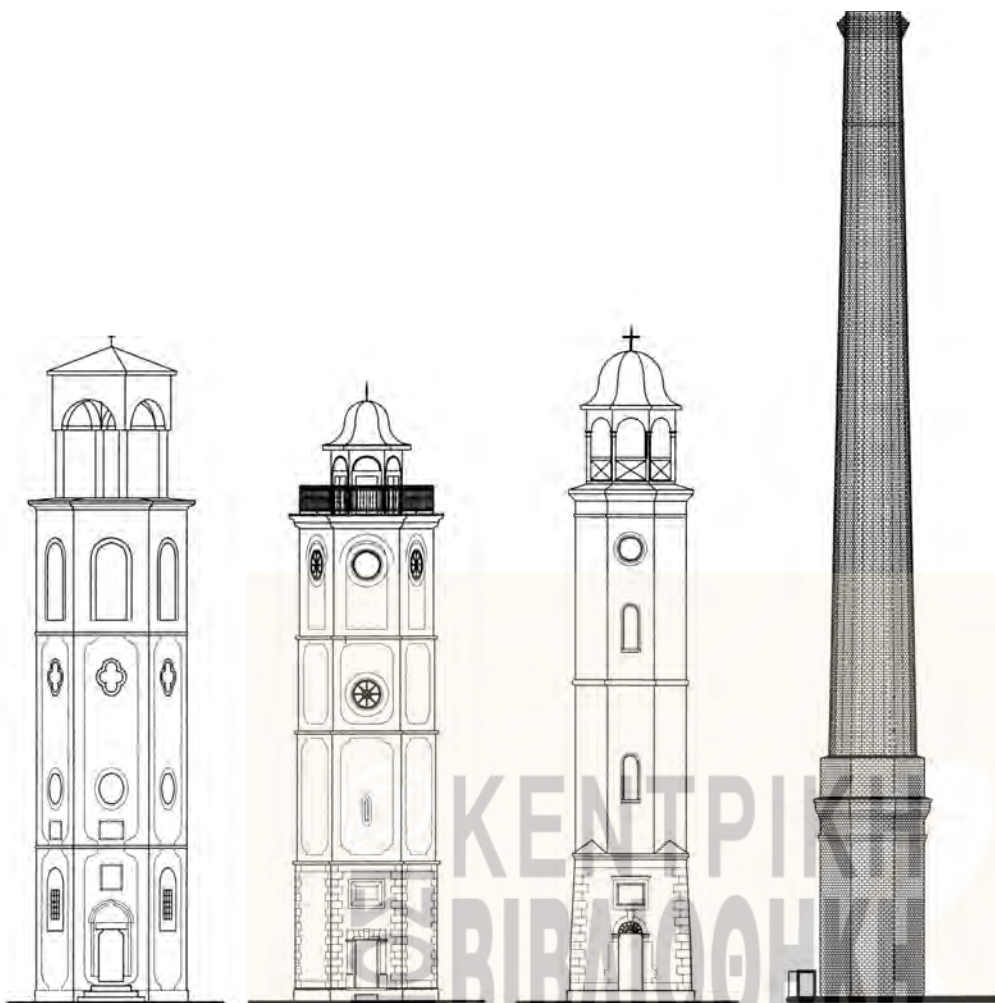
εξαγώνου πύργου, όσο και από την τετραγωνική κάτοψη της τελικής επικάλυψης, αντί της εξαγωνικής, προφανώς για λόγους ταχύτητας της κατασκευής και οικονομίας.

Ο κύριος κορμός του Πύργου είχε ήδη κατασκευαστεί νωρίτερα. Μια μαρμαρίνη πλάκα, εντοιχισμένη σε ειδικό πλαίσιο, σε μια πλευρά του εξαγώνου, αναφέρει ως χρόνο ανέγερσης το 1868, επί αρχιερέως Σωφρονίου. Η πλάκα αυτή φαίνε-

ται πως είναι η επίσημη πλάκα των εγκαινίων και τοποθετήθηκε κατά την αποπεράτωση της κατασκευής του Πύργου. Σ' αυτήν αναγράφεται και η χρηματοδότηση της δαπάνης, «...διά επιτροπής κ. ΖΑΦΥΡΙΟΥ ΜΟΥΡΖΟΥ και λοιπών εκκλησίας & συνδρομής των πολιτών», αλλά και τα ονόματα των μαστόρων που τον κατασκεύασαν «Ε. & Χ. ΖΟΥΠΑΝΙΩΤΙ»⁴. Σε ψηλότερο σημείο όμως του πύργου βρίσκεται εντοιχισμένη σε μία από τις πλευρές

4. Το πλήρες κείμενο της επιγραφής έχει ως εξής:
ΑΝ-ΕΡΘΗ ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ Κ ΔΙΑ
ΕΠ ΗΣΟΥΚ ΖΑΦΥΡΟΥ ΜΟΥΡΖΟΥ Κ ΤΟ ΛΙΠΟΝ
ΕΚΛΙΣΙΑΣ Κ ΣΥΝΔΡΟΜΣ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΩΝ
(αριστερά) ΙΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ, (δεξιά) ΤΟΝ ΜΑΙΟΡ Ε Κ Χ ΖΟΥΠΑΝΙΟΤΙ

5. Ευχαριστίες οφείλονται τόσο στον Γιάννη Κουκούλο για την παραχώρηση των σχετικών φωτογραφιών, όσο και στον Γιώργο Μάλλιο για τη συμβολή του στην ανάγνωση της επιγραφής της πρώτης πλάκας.

Σχεδιαστική απόδοση στην ίδια κλίμακα των 4 πύργων της Νάουσας (από αριστερά προς τα δεξιά): καμπαναριό Αγίου Γεωργίου, Ρολόι, Καμπαναριό Μεταμορφώσεως, Καμινάδα «ΕΡΙΑ»

του, μια ακόμη μαρμάρινη πλάκα, που απεικονίζει σε τετράγωνο πλαίσιο ένα βυζαντινό δικέφαλο αετό με στέμμα, περιστοιχισμένο από τέσσερις ρόδακες στις γωνίες και την επιγραφή «ΑΙΩΝΙΑ Η ΜΝΗΜΗ 1861 οκτοβρι»⁵. Η πλάκα αυτή έχει σπασμένη την άνω αριστερή της γωνία. Πιθανολογείται λοιπόν ότι η παλιότερη πλάκα με τον δικέφαλο να προέρχεται από κάποιο άλλο μνημείο και να εντοιχίστηκε στη συγκεκριμένη ορατή μεν αλλά δυσπρόσιτη θέση αργότερα, για να διασωθεί το έμβλημα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας που σίγουρα θα εξαγρίωνε τους Τούρκους.

Από αρχιτεκτονική άποψη, πρόκειται για έναν εξάπλευρο πέτρινο πύργο με μήκος πλευράς βάσης 2,75 μ, εγγεγραμμένης σε κύκλο διαμέτρου 5,50 μ. που ορθώνεται πάνω σε στρώση

από δύο σειρές λαξευμένους πωρόλιθους και έχει τριμερή διάρθρωση καθ' ύψος. Ο πύργος συμπληρώνεται στην κορυφή του με ένα ακόμη τμήμα, τετραγωνικής όμως κάτοψης, το οποίο φέρει την τετράρριχτη στέγη πάνω σε τέσσερα ημικυκλικής μορφής τόξα που κι αυτά φέρονται σε τέσσερις κυκλικής διατομής λιθοκτιστους κίονες. Το συνολικό ύψος του, μέχρι την κορυφή της στέγης, φτάνει στα 23,60 μ. Είναι κατασκευασμένος από τοπικό πωρόλιθο, δομημένο κατά το ισόδομο σύστημα, με ισχυρές ενισχύσεις από μεταλλικούς ελκυστήρες που συγκρατούν καθ' ύψος τα τοιχώματα να μην ανοίξουν. Εσωτερικά υπάρχει ξύλινο ελικοειδές κλιμακοστάσιο που φτάνει μέχρι το ανώτερο σημείο του. Τα τρία μέρη του κυρίως κορμού του

πύργου είναι άνισα μεταξύ τους και διαχωρίζονται το ένα από το άλλο με μια στενή ζώνη πλάτους μόλις 10 εκ. που ελαφρώς προεξέχει περιμετρικά. Στα δύο χαμηλότερα μέρη οι κατακόρυφες ακμές του πρίσματος τονίζονται με ελαφρώς προεξέχοντες γωνιόλιθους που καταλήγουν προς τα κάτω και προς τα πάνω σε συμμετρικά κυμάτια. Αυτά, μαζί με τα οριζόντια γείσα, σχηματίζουν σε κάθε πλευρά, ένα είδος κορνίζας μέσα, στην οποία εγγράφονται διάφορα ανοίγματα φωτισμού ή εντοιχισμένες πλάκες.

Πιο συγκεκριμένα, στη χαμηλότερη ζώνη, που λειτουργεί και ως βάση του πύργου, υπάρχει στην μία πλευρά του εξαγώνου η είσοδος, το κατώφλι της οποίας βρίσκεται περί τα 0,80 μ. ψηλότερα από τη βάση του πύργου. Είναι ενταγμένη σ' ένα επιμελημένο

τοξωτό πλαίσιο σε υποχώρηση από την κύρια επιφάνεια του πρίσματος, όπως και τα δύο ορθογώνια παράθυρα στις διπλανές πλευρές, που είναι ενταγμένα σε αντίστοιχης μορφής πλαίσια. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτών των πλαισίων, τόσο της εισόδου όσο και των εκατέρωθεν παραθύρων, είναι η ακιδωτή απόληξη της κορυφής του τόξου, στοιχείο που συνηθίζεται στην οθωμανική αρχιτεκτονική. Πάνω ακριβώς από την θύρα υπάρχει εισέχον πλαίσιο, όπου σήμερα υπάρχει σύγχρονη ψηφιδωτή εικόνα του Αγίου Γεωργίου.

Στην επόμενη ζώνη, το ύψος της οποίας είναι σχεδόν διπλάσιο από την πρώτη, υπάρχουν σε όλες τις πλευρές του πρίσματος από δύο επάλληλα ανοίγματα φωτισμού. Το χαμηλότερο έχει μορφή οβάλ και τονίζεται από μια όμοιας μορφής προεξέχουσα κορνίζα, ενώ το ανώτερο έχει μορφή σταυρού με ελαφρώς άνισες κεραίες, που σχηματίζεται από τέσσερα ημικύκλια με ανάλογη κορνίζα, που εδώ όμως δεν προεξέχει, αλλά εισέχει, από την υπόλοιπη πλευρική επιφάνεια. Σε κάποιες από τις επιφάνειες αυτές υπάρχουν εντοιχισμένες μαρμάρινες πλάκες με επιγραφές ή σχήματα.

Η τρίτη ζώνη, με ύψος όσο περίπου της πρώτης, χαρακτηρίζεται από τα μεγάλα τοξωτά ανοίγματα που διαθέτει σε κάθε πλευρά της και τα οποία καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειας κάθε πλευράς. Διαθέτουν κι αυτά εισέχουσα κορνίζα, αλλά εδώ το τοξωτό τους τμήμα δεν έχει την «οθωμανίζουσα» προεξοχή που παρατηρούμε στο αντί-

Η πλάκα στο καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου (διά επιτροπής κ. ΖΑΦΥΡΙΟΥ ΜΟΥΡΖΟΥ και λοιπών...)

στοιχο ψευδοάνοιγμα της βάσης του πύργου. Η ζώνη αυτή επιστέφεται στο άνω μέρος της με περίτεχνο οριζόντιο γείσο κατασκευασμένο με διαδοχικά προεξέχοντα κυμάτια από πωρόλιθο που καλύπτονται στην άνω επιφάνειά τους από σχιστόπλακες και φύλλα λαμαρίνας.

Τέλος, η τέταρτη ζώνη αποτελείται από τέσσερις κυκλικής διατομής, λεπτούς σχετικά, κτιστούς κίονες, που φέρουν τέσσερα ημικυκλικά πέτρινα τόξα σε τετραγωνική διάταξη. Οι κίονες συνδέονται στο πάνω μέρος τους με οριζόντιους ξύλινους ελκυστήρες, ενώ οι καμπάνες είναι αναρτημένες από τα δοκάρια της ξύλινης τετρακλινούς στέγης, που πατά πάνω στα τοξωτά επιστύλια και καλύπτεται με λαμαρίνα. Το τμήμα αυτό, παρ' ότι από πρώτη άποψη θεωρείται περισσότερο ευάλωτο λόγω της ιδιόμορφης κατασκευής του, κατά θαυμαστό

τρόπο, δεν έχει πάθει καμία ζημιά από όσους (μικρούς είναι η αλήθεια) σεισμούς έπληξαν την περιοχή από τότε που κατασκευάστηκε!

Το καμπαναριό της Μεταμόρφωσης

Το καμπαναριό της Μεταμόρφωσης «ανηγέρθη εν έτει 1919...», σύμφωνα με την μεταγενέστερη μαρμάρινη επιγραφή που βρίσκεται εντοιχισμένη σε ειδικό πλαίσιο, ακριβώς πάνω από την είσοδό του, «...δαπάναις των Ναουσαίων της Αμερικής και πρωτοβουλία του Επαμεινώνδα Γκαρνέτα και ορθοδόξων ευλαβών ανθρώπων». Η ανέγερσή του συνδέθηκε, σύμφωνα με χρονογράφημα της εποχής, με τον ανεκπλήρωτο έρωτα του φερόμενου ως πρωτεργάτη της ανέγερσής του προς νεαρά δασκάλα του γειτονικού σχολείου, γι' αυτό και ονομάστηκε «Πύργος του έρωτος»⁶.

6. Π. Δεινόπουλος: Η Μεταμόρφωση και ο «πύργος του έρωτος», περιοδ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τ.83/1998, σελ.20-21

7. Η πλάκα αυτή σήμερα έχει απομακρυνθεί από την αρχική της θέση λόγω θραύσης

Η πλάκα στο καμπαναριό της εκκλησίας της Μεταμορφώσεως

Μια ακόμη επιγραφή σε μαρμαρίνη πλάκα, που ήταν τοποθετημένη στο κούφωμα του πρώτου παραθύρου πάνω από την είσοδο, ανέφερε: «ΟΙ ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣΑΝ ΔΡΑΧΜΑΣ 4000 ΔΙ' ΑΝΕΓΕΡΣΙΝ ΚΩΔΟΝΟΣΤΑΣΙΟΥ ΟΙ ΚΑΤΩΘΙ: Αδελφ. Νίκου, αδελφ. Μπαταντζή, Δ. Πιτσιούνης, Γ. Γιάντσης, Αδελφ. Μαργαρίτη, Α. Μπουλιώτα, Α. Τσιμποκλής, Α. Μιχάλης, Α. Τοπούζη, Α. Τούπαλη, Γ. Πλατίτσας, Γ. Δημητράκης, Α. Αναστάση, Α. Αργύρη, Γ. Μελιτζανής, Ευ. Μαραγκού ΕΤΟΣ 1919»⁷. Πάντως, την πρώτη καμπάνα χτύπησε την Ανάσταση του 1919 ο Γαλάκης Λόγγος που πλειοδότησε στη σχετική δημοπρασία με 30 λίρες⁸.

Είναι ένας πύργος με ραδινές αναλογίες, συνολικού ύψους μέχρι τη βάση του σταυρού του τρούλου 23,45 μ., κατασκευασμένος στο μεγαλύτερο μέρος του από λαξευτό πωρόλιθο,

κτισμένο κατά το ισόδομο σύστημα, με ισχυρές ενισχύσεις από μεταλλικούς ελκυστήρες που συγκρατούν καθ' ύψος τα τοιχώματα να μην ανοίξουν. Εσωτερικά υπάρχει ξύλινο ελικοειδές κλιμακοστάσιο που φτάνει μέχρι το ανώτερο σημείο του. Ο πύργος έχει τετραγωνική βάση, η οποία πατά πάνω σε δύο σειρές λαξευμένους πωρόλιθους, αλλά ο κυρίως κορμός του και η απόληξή του είναι οκταγωνικής κάτοψης. Αποτελείται από τρία σαφώς διακεκριμένα τμήματα: Το χαμηλότερο τμήμα, η βάση του οποίου έχει διαστάσεις 4,60x4,60 μ., έχει μορφή κολουρης τετράπλευρης πυραμίδας, με ελάχιστα κεκλιμένες πλευρές και τονισμένες τις γωνίες με έξεργους γωνιόλιθους και στέψη από ελαφρώς προεξέχον γείσο. Στο μισό περίπου του ύψους αυτού του τμήματος διακρίνεται μια ανεπαίσθητη αλλαγή-διόρθωση στην κλίση

των πλευρών που έγινε κατά την ανέγερσή του. Το κυρίαρχο στοιχείο στο τμήμα αυτό αποτελεί η επιβλητική είσοδος του πύργου στην κύρια όψη, με παραστάδες εκατέρωθεν και τοξωτό υπέρθυρο, καθώς και το επιμελημένο πλαίσιο, ακριβώς από πάνω, που περιλαμβάνει την πρώτη επιγραφή που προαναφέρθηκε. Οι άλλες τρεις όψεις δεν έχουν κανένα άνοιγμα.

Το επόμενο τμήμα είναι ένα κανονικό οκτάπλευρο πρίσμα μεγάλου ύψους, υπερδιπλάσιου από το ύψος της βάσης, οι τέσσερις πλευρές του οποίου αντιστοιχούν στις τέσσερις πλευρές της τετραγωνικής βάσης και οι άλλες τέσσερις βρίσκονται σε γωνία 45ο σε σχέση με αυτές. Κάθε πλευρά έχει μήκος 1,66 μ. και το σύνολο εγγράφεται σε κύκλο διαμέτρου 4,34 μ. Το τμήμα αυτό δεν φέρει κανένα άλλο διακοσμητικό στοιχείο, ούτε ενίσχυση των γωνιών του, παρά μόνο μια στενή οριζόντια προεξοχή στο μέσον του ύψους του και μια στοιχειώδη απόληξη με μικρό γείσο στο τελειώμα του προς τα πάνω. Στην κύρια όψη του, πάνω από την είσοδο, ανοίγονται δύο επάλληλα μονόλοβα παράθυρα με τοξωτά υπέρθυρα και ένα τρίτο, κυκλικής διατομής με προεξέχουσα κυκλική κορνίζα, κοντά στο άνω τελειώμα. Άλλα μονόλοβα παράθυρα ανοίγονται και στις άλλες κύριες όψεις, ακολουθώντας την σπειροειδή άνοδο του εσωτερικού κλιμακοστασίου, ενώ άλλα τρία κυκλικά παράθυρα, στο ίδιο ύψος με το πρώτο, στεφανώνουν το ανώτερο μέρος αυτού του τμήματος.

Το τρίτο και τελευταίο τμήμα του είναι ξύλινο και φέρει την μεγάλη

8. Μπαίτσης Δημ.: Νιάουστα, μια πόλη από ευεργέτες, περιοδ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τ. 14/1981, σελ. 15

καμπάνα. Αποτελείται από έξι ξύλινους πεσσούς μικρής διατομής, τοποθετημένους στο περίγραμμα της άνω πλευράς μιας μικρής κολουρης κανονικής οκταγωνικής πυραμίδας που καλύπτει το λίθινο γείσο του παρακάτω τμήματος του καμπαναριού. Οι πεσσοί αυτοί συνδέονται με περιμετρικό μεταλλικό στηθαίο ασφαλείας στη βάση τους και τοξωτά, επίσης ξύλινα επιστύλια στην κορυφή τους, πάνω στα οποία πατά ένας τρουλίσκος οκταγωνικής κάτοψης, επενδεδυμένος με φύλα χαλκού. Το όλο σύστημα ενισχύεται από δύο ζεύγη οριζόντιων ξύλινων δοκών-ελκυστήρων, σταυροειδώς τοποθετημένων στο επίπεδο έδρασης του τρούλου, από τα οποία αναρτάται και η μεγάλη καμπάνα, που λειτουργεί χειροκίνητα από τη βάση του πύργου.

Β. Πύργοι Ωρολογίου

Οι πόλεις - κράτη στην Ιταλία ήταν οι πρώτες που ανήγειραν δημόσια ρολόγια εντοιχισμένα σε πύργους στις πλατείες (καμπανίλι), για να ενημερώνουν τους πολίτες για την ώρα, όταν ακόμη τα ρολόγια χειρός δεν ήταν καθημερινά αντικείμενα. Ο ανταγωνισμός για την ανύψωση του μεγαλύτερου, του ωραιότερου, του μελωδικότερου, άφησε στη χώρα εξαιρετικά δείγματα της πρακτικής αυτής τέχνης, η οποία συνδύαζε και αστρονομικές και ζωδιακές λειτουργίες. Με την πάροδο του χρόνου κάποια από αυτά τα ρολόγια μετατράπηκαν σε αντιπροσωπευτικό σύμβολο, το σήμα κατατεθέν, της πόλης για την οποία έχουν χτιστεί. Παρόμοιοι πύργοι, γνωστοί ως Sahat

Η κορυφή του πύργου του ρολογιού της Νάουσας με τον τρουλίσκο

kuλα είχαν κτιστεί από τους Οθωμανούς σε διάφορες πόλεις των Βαλκανίων από τα μέσα του 17ου μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα. Κοινά τους χαρακτηριστικά ήταν το μικρό εμβεδόν βάσης, το μικρό σχετικά ύψος, ώστε να μην ξεπερνά το ύψος παρακείμενων μιναρέδων και η απουσία χώρου για καμπάνες, σε αντίθεση με τα ρολόγια της Δύσης.

Στον ελλαδικό χώρο, στα μέσα του 18ου αιώνα, δημόσια μηχανικά ρολόγια υπήρχαν σε σχεδόν όλες τις πλατείες των μεγάλων πόλεων, αλλά και σε κωμοπόλεις και σε χωριά, ενώ αρκετοί Έλληνες μυήθηκαν στην κατασκευή τους και έγιναν εξαιρετικοί τεχνίτες μηχανισμών ρολογιών. Τον 19ο και τον

20ό αιώνα κάθε μεγάλη πόλη είχε το δικό της ρολοί-σύμβολο της κεντρικής πλατείας, ωστόσο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο τα περισσότερα παροπλίστηκαν, καθώς οι Αρχές δεν μπορούσαν να τα συντηρήσουν, άλλα κατεδαφίστηκαν και μετά το 1980 σε όσα παρέμειναν, οι μηχανισμοί τους έγιναν πλέον ηλεκτρονικοί⁹.

Ο πιο παλιός Πύργος Ρολογιού, όχι μόνο στη Βόρεια Ελλάδα, αλλά στα Βαλκάνια, βρίσκεται στα Γιαννιτσά. Χτίστηκε το 1753 από τον Sherif Ahmad, απόγονο του Γαζή Εβρενός¹⁰. Ο Πύργος του ρολογιού των Γρεβενών πρωτοχτίστηκε το 1776, γκρεμίστηκε το 1820 από τους Τούρκους

9. Ανδ. Λυμπεράτος-Δημ.Χαριτάτος: «Δημόσια Ρολόγια στην Ελλάδα 15ος - 20ός αιώνας», επιμ.έκθεσης στο Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας, Θεσσαλονίκη, Μάιος 2015.

10. Τουριστικός Οδηγός Δήμου Πέλλας: Οθωμανικά Μνημεία Γιαννιτσών

Η μαρμάρινη πλάκα του ρολογιού της Νάουσας σε ελληνικά και αραβικά (έτος ανέγερσης 1895)

που εκστράτευσαν εναντίον του Αλή Πασά, λίγα χρόνια αργότερα ξαναχτίστηκε από το Νουρή Πασά, απόγονο των αρχικών κτητόρων και πήρε τη σημερινή μορφή του ως ρολογιού το 1906.

Αναπόσπαστα κομμάτια της ιστορίας αποτελούν και τα ρολόγια που βρίσκονται στις πόλεις της Έδεσσας, της Νάουσας, της Κοζάνης και της Ξάνθης. Στη Βέροια, όμως, όπου η πιο χαρακτηριστική πλατεία της έχει το όνομα «πλατεία Ωρολογίου», ο Πύργος με το Ρολόι δεν σώζεται πλέον¹¹.

Το Ρολόι της Νάουσας

Στη Νάουσα ιδιαίτερο ενδιαφέρον

έχει ο Πύργος του Ρολογιού, κοινώς «Ρολόι», που βρίσκεται μπροστά από το Δημαρχείο στην ομώνυμη πλατεία. Κατασκευάστηκε το 1895, με δαπάνη του βιομηχάνου Γεωργίου Αναστασίου Κύρτση, το όνομα του οποίου είναι αναγεγραμμένο σε αραβική και ελληνική γραφή σε ειδική μαρμάρινη πλάκα εντοιχισμένη πάνω από τον κεντρική του είσοδο.

Διαθέτει τον πρωταρχικό του ωρολογιακό μηχανισμό του αγγλικού οίκου J. Smith & Sons, ο οποίος κινεί ταυτόχρονα τους δείκτες σε τρεις διαφορετικούς ωρολογιακούς δίσκους και σημαίνει τις ώρες, ακόμη μέχρι και σήμερα, με τη μεγάλη καμπάνα που είναι τοποθετημένη στην κορυφή του.

Λειτουργεί με μηχανικό τρόπο, με αντίβαρα κρεμασμένα με αλυσίδες, που κατεβαίνουν σιγά σιγά και ρυθμίζονται μια φορά την εβδομάδα¹².

Ο λιθόκτιστος πύργος έχει κανονική εξαγωνική κάτοψη με πλευρά 2,56 μ. που εγγράφεται σε κύκλο διαμέτρου 5,12 μ., πατά πάνω σε χαμηλή βάση από δύο σειρές λαξευμένους πωρόλιθους και χωρίζεται καθ' ύψος σε τέσσερις ζώνες διαφορετικού πλάτους η μία από την άλλη. Επί πλέον, στην κορυφή του υπάρχει το κωδωνοστάσιο, μια ανεξάρτητη μεταλλική κατασκευή με εξαγωνική επίσης κάτοψη, που φέρει τον τροχίσκο με διπλή καμπυλότητα που καλύπτει αυτό το τελευταίο τμήμα του πύργου. Η κατασκευή αυτή είναι σύγχρονη, σε αντικατάσταση της αρχικής (μάλλον ξύλινης) που είχε αρπαγεί προπολεμικά από ξαφνική ανεμοθύελλα και καταστράφηκε πέφτοντας από τόσο ύψος σε γειτονικό οικόπεδο. Στη θέση της είχε κατασκευαστεί ένα μικρότερο εξαγωνικής κάτοψης στέγαστρο από οπλισμένο σκυρόδεμα με πλευρά 1,28 μ., από το οποίο αναρτάται και σήμερα ακόμα η καμπάνα του ρολογιού που ηχεί τις ώρες. Ο νέος τροχίσκος, που σχεδιάστηκε και κατασκευάστηκε σύμφωνα με φωτογραφίες του αρχικού, καλύπτει αυτήν την κατασκευή. Το συνολικό ύψος του πύργου, μαζί με τον τρούλο, είναι 21,64 μ. Η εξωτερική επιφάνεια κάθε ζώνης εισέχει κατά 5-10 εκ. σε σχέση με την υποκείμενη ζώνη, χωρίζεται δε απ' αυτήν με στενή λίθινη λωρίδα πλάτους 10 εκ. που προεξέχει κατά 5 περ. εκ. Η είσοδος του βρίσκεται στην πλευρά απέναντι από το Δη-

11. http://echedoros.blogspot.gr/2010/01/blog-post_1481.html: Οι Πύργοι των Ρολογιών μετρούν τους αιώνες στη Β. Ελλάδα/21.1.10

12. Ε. Χαριτίδου-Μαυρουδή, Αλ. Οικονόμου: «Στοιχεία από τη Βιομηχανική κληρονομιά της Νάουσας», έκδοση στο πλαίσιο του 10 ου Διεθνούς συνεδρίου για τη Διάσωση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς, Θεσσαλονίκη 22-29 Ιουνίου 1977.

μαρχείο και τονίζεται από δύο παραστάδες με στοιχειώδη επίκρανα και οριζόντιο γείσο με λοξή κλείδα στο μέσον του. Ακριβώς πάνω από την είσοδο υπάρχει εντοιχισμένη σε ειδική κορνίζα η κτιτορική πλάκα, όπως ήδη αναφέρθηκε. Στο εσωτερικό του υπάρχει ξύλινη σπειροειδής κλίμακα που φτάνει μέχρι το επίπεδο του μηχανισμού και από κει και πάνω μια μεταλλική ανεμόσκαλα οδηγεί στο επίπεδο του κωδωνοστασίου, με το περιμετρικό κιγκλίδωμα.

Οι κατακόρυφες ακμές του χαμηλότερου τμήματος τονίζονται με ελαφρώς προεξέχοντες γωνιόλιθους διαπλεκόμενους μεταξύ τους κατά το ισόδομο σύστημα, ενώ οι αντίστοιχες ακμές των δύο παραπάνω τμημάτων τονίζονται με ελαφρώς προεξέχοντες γωνιόλιθους που σχηματίζουν πεσσούς. Οι πεσσοί αυτοί, σε συνδυασμό με ομοίως προεξέχοντα επιστύλια και βάσεις σε κάθε πλευρά καθώς και γωνιακά επίπεδα κυμάτια σε κάθε γωνία, σχηματίζουν διακοσμητικά πλαίσια που περιέχουν τη βασική τοιχοποιία και τα ελάχιστα ανοίγματα φωτισμού που υπάρχουν στις πλευρές εναλλάξ. Στις τρεις από τις έξι πλευρές του κάτω και του δεύτερου τμήματος υπάρχουν μόνο από μία κατακόρυφη σχισμή, σε μορφή πολεμίστρας, ενώ στο τρίτο τμήμα, στις ίδιες πλευρές, ανοίγεται κυκλικό παράθυρο. Στο τέταρτο και τελευταίο λιθόκτιστο τμήμα οι κατακόρυφοι πεσσοί στις γωνίες έχουν μεγαλύτερο πλάτος από τους υποκείμενους και καταλήγουν σε ημικυκλικά τόξα, τα οποία πλαισιώνουν εναλλάξ τους τρεις δίσκους των ρολογιών, στις αντίστοιχες πλευρές με τα υποκείμενα κυκλικά παράθυρα που αναφέρθηκαν και ακόμη τρία κυκλικά παράθυρα στις υπόλοιπες πλευρές, που δίνουν φως στο εσωτερικό του

Ο πύργος του ρολογιού της πόλης δίπλα από το Δημαρχείο

μηχανισμού που βρίσκεται σ' αυτό το ύψος του πύργου. Το τμήμα αυτό ολοκληρώνεται με δύο επάλληλα λιθίνα κυμάτια που προεξέχουν περιμετρικά, σχηματίζοντας ένα είδος γείσου, πάνω από το οποίο υπάρχει μεταλλικό κιγκλίδωμα ασφαλείας για όσους ανεβαίνουν μέχρι εκεί.

Γενικά ο πύργος του Ρολογιού παρουσιάζει πολλά κοινά κατασκευαστικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά με το καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου, όπως η εξαγωνική τους κάτοψη, τα διακοσμητικά πλαίσια που σχηματίζουν οι προεξέχοντες πεσσοί με τις κυματοειδείς απολή-

ξεις στις γωνίες τους τουλάχιστον στα μεσαία τμήματά τους, η παρόμοια μορφολογία του ανώτερου εξαγωνικού τμήματός τους, το γείσο που προεξέχει στη στέψη τους κ.ά. Σε συνδυασμό δε και με την χρονική εγγύτητα στην κατασκευή τους (1868-1895) προκύπτει το συμπέρασμα ότι ενδεχομένως τα δύο αυτά μοναδικά οικοδομήματα της πόλης σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν από την ίδια ομάδα κατασκευαστών, ή τουλάχιστον ότι η κατασκευή του πρώτου επηρέασε καθοριστικά την κατασκευή του επόμενου.

Γ. Καπνοδόχοι εργοστασίων

Λέγοντας καπνοδόχο, εννοούμε το σύνολο των δομικών στοιχείων, που εξασφαλίζουν την απαγωγή των καυσαερίων από τις εστίες καύσης των λεβήτων στον εξωτερικό χώρο. Τα καυσαέρια, έχοντας λόγω της θερμοκρασίας τους, μικρότερο ειδικό βάρος από τον αέρα ανεβαίνουν προς τα πάνω, μέσω της καμινάδας. Έτσι, στην βάση της καμινάδας δημιουργείται υποπίεση (δηλαδή αρνητική πίεση). Το φαινόμενο αυτό λέγεται «ελκυσμός» και προκαλεί μια συνεχή αναρρόφηση αέρα που τροφοδοτεί την καύση, σε περίπτωση καύσης με ατμοσφαιρικό καυστήρα.

Λόγω της μεγάλης ποσότητας καυσίμων που χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία, προκύπτει η ανάγκη για την καλύτερη δυνατή απομάκρυνση του καπνού από το επίπεδο όπου κινείται και εργάζεται ο πληθυσμός και η όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική διάχυσή του στην ατμόσφαιρα, ώστε να απομακρύνονται οι βλαβερές για την υγεία ουσίες που περιέχει ο καπνός στον ουρανό. Ταυτόχρονα, το ύψος της καμινάδας, όπως και η διατομή της, προσδιορίζονται από τη δυναμικότητα του λέβητα, ενώ δεν

πρέπει να είναι ούτε υπερβολικά μικρή ούτε μεγάλη.

Οι καπνοδόχοι των εργοστασίων της Νάουσας είναι κατασκευασμένες, με εξαιρετική τεχνική τελειότητα, από συμπαγείς οπτόπλινθους, δομημένους σε ομόκεντρους κολουροκωνικούς δακτυλίους, με εξωτερική διάμετρο που μειώνεται ελαφρά καθ' ύψος, ενώ η εσωτερική διάμετρος του καπναγωγού παραμένει σταθερή σε όλο τους το ύψος. Τις συναντάμε στα παλιά εργοστάσια ΕΡΙΑ, Λαναρά-Κύρτση, Εριοκλωστήρια Αφων Χρ. Λαναρά και Λαναρά-Γκούτα. Από τις σωζόμενες σήμερα καμινάδες η σημαντικότερη και η υψηλότερη είναι αυτή του πρώην εργοστασίου ΕΡΙΑ.

Η καμινάδα του εργοστασίου ΕΡΙΑ

Από το παλιό εργοστάσιο ΕΡΙΑ έχουν απομείνει σήμερα μόνο μερικοί πέτρινοι τοίχοι, ενταγμένοι πια στο νέο κτίριο του Κέντρου Βιομηχανικής Κληρονομιάς, καθώς και το κτίριο του λεβητοστασίου, μαζί με τον εξοπλισμό του και την μεγάλη καμινάδα. Τα δύο τελευταία στοιχεία έχουν κηρυχτεί διατηρητέα μνημεία σύμφωνα με την Αριθ. 1221/29-04-2002 απόφαση του ΥΜΑΘ (ΦΕΚ 428/Δ/24-05-2002). Το λεβητοστάσιο είναι ισόγειο, λιθόκτιστο, σε επαφή με το κυρίως κτίριο του παλιού εργοστασίου, αλλά χωρίς εσωτερική επικοινωνία με αυτό, προφανώς για λόγους ασφαλείας. Φέρει ξύλινη στέγη με μεταλλικά ζευκτά και επικάλυψη από κεραμίδι. Ο εσωτερικός του χώρος είναι χωρισμένος σε δύο άνισα τμήματα: Στο πρώτο, το μεγαλύτερο, υπάρχει ένας μεγάλος κτιστός λέβητας προσβάσιμος μέσω μεταλλικών κλιμακοστασίων, καθώς και μια σειρά δεξαμενών καυσίμων, τοποθετημένων σε μεταλλικό πατάρι, ενώ

Η καμινάδα του εργοστασίου «ΕΡΙΑ» ο υψηλότερος πύργος στην πόλη

στον δεύτερο υπάρχουν δύο μεγάλα οριζόντια κυλινδρικά μεταλλικά βυτία καυσίμων, τοποθετημένα σε βάσεις οπλισμένου σκυροδέματος.

Η καπνοδόχος του λεβητοστασίου στέκεται μόνη της, ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα κτίσματα του εργοστασίου, χωρίς να εφάπτεται ούτε στους τοίχους του λεβητοστασίου¹³, είναι κατασκευασμένη από συμπαγείς οπτόπλινθους και αποτελείται από δύο τμήματα: Το πρώτο, η βάση της καμινάδας, έχει μορφή πρίσματος με οκταγωνική κάτοψη πλευράς 1,50 μ. περ., εγγεγραμμένη σε τετράγωνο διαστάσεων 3,70 X 3,70 μ. περ. και

ύψους 8,85 μ. περ. και κοσμείται με δύο κατά πλάτος άνισες μεταξύ τους οριζόντιες διακοσμητικές λωρίδες, που δημιουργούνται με διαδοχικές επεξεργασίες των δομικών του στοιχείων (οπτόπλινθων). Το περίεργο είναι ότι η κύρια διακοσμητική λωρίδα, η οποία προφανώς κατασκευάστηκε ως «στέψη» της πρισματικής αυτής βάσης, δεν βρίσκεται στην κορυφή του πρίσματος, αλλά χαμηλότερα κατά 1,80 μ. περίπου, ενώ η πραγματική κορυφή του πρίσματος έχει αφαιρεθεί τελείως αδιαμόρφωτη.

Εκτιμάται ότι η κατασκευή του πρόσθετου, πάνω από την διακοσμητική προεξέχουσα λωρίδα τμήματος του πρίσματος, αποφασίστηκε εκ των υστέρων, κατά τη διάρκεια της κατασκευής, για λόγους που θα είχαν να κάνουν με τη λειτουργικότητα του συνόλου της καμινάδας, και έτσι η αρχική διακοσμητική «στέψη» παρέμεινε χαμηλότερα.

Το δεύτερο τμήμα έχει σχήμα κολουρου κώνου, με επιμελημένο τελείωμα στη στέψη, μέσω διαδοχικών ομόκεντρων επεξεργασιών των δομικών του στοιχείων που σχηματίζουν τη μορφή κιονοκράνου. Το συνολικό ύψος της καμινάδας, μαζί με την οκταγωνική της βάση, είναι 35,65 μ. και αποτελεί, ως εκ τούτου, το ψηλότερο κτίριο της πόλης, πραγματικό τοπόσημο και σύμβολο της μεγάλης βιομηχανικής της παράδοσης. Στην κορυφή του υπάρχει τοποθετημένο αλεξικέρανο.

Η καμινάδα συνδέεται με το λεβητοστάσιο μέσω υπογείου οριζοντίου καπναγωγού στη βάση της, όπου υπάρχει και ανθρωποθυρίδα για την επίσκεψη και τον καθαρισμό του εσωτερικού της. Επίσης υπάρχει στο εσωτερικό του κυλίνδρου μεταλλική ανεμόσκαλα, πακτωμένη στο τοίχωμά του, που φτάνει μέχρι την κορυφή. ■

ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΔΕΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κατά περίοδο της τουρκοκρατίας, πολλά από τα έθιμα των Ελλήνων συνεχίστηκαν και διατηρήθηκαν κυρίως μέσα στα αποκριάτικα έθιμα και σ' αυτά του δωδεκαήμερου. Η προσωπιδοφορία την περίοδο των Αποκριών θεωρήθηκε πάντα ως ένα από τα ισχυρότερα έθιμά τους και σε πολλές περιπτώσεις το απαίτησαν ως προνόμιο από την τουρκική ηγεσία. Οι Τούρκοι πάλι από την πλευρά τους, κατά την συνηθισμένη τακτική τους προς τους λαούς που κατακτούσαν, όποτε τους συνέφερε σέβονταν τα έθιμα των κατακτημένων λαών και παραχωρούσαν εκτός από τα διοικητικά και τα οικονομικά και εθιμικά προνόμια, όπως η προσωπιδοφορία και η μεταμφίεση.

*γράφει ο Χρήστος Σ. Ζάλιος
Εκπαιδευτικός - Συγγραφέας*

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο παραχωρούσαν τέτοιου είδους προνόμια, έχουμε κατά την κατάκτηση των Ιωαννίνων

από το Σινάν Πασά.

Στην τουρκική κοινοποίηση που απηύθυνε ο Μέγας Βεζίρης Σινάν Πασάς κατά το έτος 1431 στους πο-

λιορκημένους Γιαννιώτες υπόσχεται πολλά προνόμια και καταλήγει με τη φράση «και ότι άλλο ζητήσετε θα σας το δώσουμε». Πράγματι τότε ζητήθηκαν από τους Γιαννιώτες και πολλά άλλα προνόμια που τους δόθηκαν και μεταξύ αυτών: *Να εξασκούν με πλήρη ελευθερία τις θρησκευτικές τους τελετές και τα απαραίτητα έθιμα.* (Αραβαντινός 1856).

Ο Αραβαντινός μας λέει ότι μεταξύ των συνηθειών που απορρέουν από τα προνόμια τους είναι και η προσωποδοφορία κατά τη διάρκεια των εορτών της αποκριάς. *«Η προσωποδοφορία ήταν ανέκαθεν εν χρήση και την διατήρησαν παρά τις πάσης φύσεως περιπέτειες και αντιξοότητες των προηγούμενων ετών. Και προσπάθησαν με χαρά να διατηρήσουν αυτή τη συνήθεια, επειδή οι απλοί άνθρωποι πίστευαν ότι αυτό το έθιμο είναι μεγάλο προνόμιο και στολίδι για την κοινωνία».* Κατά τον ίδιο, η συνήθεια της προσωποδοφορίας (τη σπουδαιότητα της οποίας αμφισβητεί) φαίνεται να ξεκίνησε από την εποχή κατά την οποία κυβερνούσαν την Ήπειρο Δούκες και Δεσπότες ιταλικής καταγωγής και πιθανόν από την εποχή του Καρόλου του Α΄, ο οποίος ήταν Δεσπότης της Ηπείρου στις αρχές του 14ου αιώνα.

Οι Γιαννιώτες όμως φαίνεται να έχουν άλλη άποψη και ως προς τη σπουδαιότητα και ως προς την καταγωγή των αποκριάτικων εθίμων τους. Γι' αυτό και κατά την παράδοση της πόλης στους Τούρκους, πήραν από το Σουλτάνο Μουράτ Β΄, Χάτι Σερίφ (ιερό αυτόγραφο διάταγμα) μεταφρασμένο και στα ελληνικά, με το οποίο απαριθμούνταν και εξασφαλιζόνταν τα προνόμια με όρκο και στο όνομα του Μεγάλου προφήτη. Ανάμεσα στα προνόμια αυτά ήταν και «η προσωποδοφορία κατά τας εορτάς των Απόκρεω (Λαμπρίδης 1887). Μετά το επαναστατικό κίνημα του 1612

στα Γιάννενα και τον εξισλαμισμό πολλών τιμαριούχων χριστιανών (1635) τα προνόμια των χριστιανών περιορίστηκαν μόνο στο δικαίωμα να φέρουν προσωπίδες τις μέρες της αποκριάς, να τελούν ελεύθερα τις θρησκευτικές τους τελετές χωρίς όμως κωδωνοκρουσίες και να φροντίζουν για τα γράμματα.

Φαίνεται λοιπόν ότι οι Τούρκοι εκτός των διοικητικών και οικονομικών προνομίων, έδιναν και προνόμια σχετικά με τις συνήθειες και τα έθιμα του απλού λαού, για τα οποία πολλές φορές υπήρχαν, όπως στην περίπτωση των Ιωαννίνων και γραπτές διαβεβαιώσεις ότι θα γίνουν σεβαστά.

Στη Νάουσα παρά το ότι δεν σώθηκαν γραπτές διαβεβαιώσεις από τους Τούρκους για τα εθιμικά προνόμια, είναι γνωστό ότι τα αποκριάτικα έθιμα και ιδιαίτερα οι Μπούλες, ήταν προνόμιο που γινόταν σεβαστό από τους Τούρκους και διατηρήθηκε ως έθιμο ζωντανό μέχρι τις μέρες μας.

Λόγω της σπουδαιότητας του εθίμου Μπούλες στη συνείδηση των κατοίκων, μπορούμε με μεγάλη βεβαιότητα να υποθέσουμε ότι ήταν προνόμιο που απόκτησαν οι κάτοικοι από την κτίση της πόλης. Η μεγάλη αγάπη που έδειξαν και δείχνουν ακόμη και σήμερα οι Ναουσαίοι για το έθιμό τους, μας δείχνει πόσο βαθιά ήταν και είναι ακόμη ριζωμένο στην καρδιά και τη συνείδησή τους.

Σίγουρα, ο κατά την παράδοση ιδρυτής της πόλης, στρατηγός του σουλτάνου Μουράτ Α΄, Γαζή Εβρενός, ανάμεσα στα προνόμια που υποσχέθηκε στους κατοίκους της Παλιονιάουστας και των γύρω περιοχών, που θα συνοικούσαν τη νέα πόλη, τη Νιάουστα, θα συμπεριέλαβε και το σεβασμό των παλιών εθίμων τους. Η προσωποδοφορία πρέπει να ήταν

εθιμικό προνόμιο που δόθηκε από το Σουλτάνο Μουράτ Α΄ κατά την κτίση της πόλης στους κατοίκους της Νάουσας, για τον ίδιο λόγο που δόθηκε από το Σουλτάνο Μουράτ το Β΄ στα Γιάννενα, κατά την κατάκτηση της πόλης από τους Τούρκους.

Από την όλη αμφίεση του εθίμου θα κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά στην Προσωπίδα γιατί σύμφωνα με τη μαρτυρία του Σταύρου Χωνού ο πρώτος Ναουσαίος τεχνίτης ο «Μπλατσιώτης», μαθήτευσε για την κατασκευή της σε τεχνίτη των Ιωαννίνων όπου ήδη κατασκευάζονταν για τα δικά τους έθιμα!

Η προσωπίδα στις Μπούλες

Η προσωπίδα (Πρόσωπος κατά τη ναουσαϊκή διάλεκτο) που φοράνε οι Μπούλες, κατασκευάζεται από χοντρό πανί πάνω στο οποίο μπαίνει γύψος. Εσωτερικά αλείφεται με γνήσιο κερί για να είναι δροσερή. Το βάψιμο γίνεται με μείγμα που έχει ως βάση το αυγό. Η βάση είναι λευκή, τα φρύδια μαύρα, ενώ τα χείλη και τα μάγουλα κόκκινα. Στο μέτωπο υπάρχει το κίτρινο βαράκι (στρογγυλό σημάδι). Στα μάτια έχει μικρά ανοίγματα στο μέγεθος της κόρης του ματιού και στη μύτη και το στόμα μικρές τρύπες για την αναπνοή. Κάτω από τη μύτη υπάρχει μουστάκι από αλογότριχα και κατράμι που κατά την παράδοση είναι «αρειμανίως ανεστραμμένο».

Το προσωπίδιο αυτό στηρίζεται πάνω σε κόκκινο, τσόχινο φέσι και στερεώνεται στο λαιμό με το «μαφέσι», κόκκινο βαμβακερό μαντίλι. Πάνω από το φέσι δένεται το «Ταράμπουλο» που είναι ζωνάρι, δίμιτο μεταξοβάμβακο.

Για την προσωπίδα που φοράνε οι Μπούλες έχουμε την παρακάτω περιγραφή από τον Σταύρο Χωνό, στην

εφημερίδα «ΝΑΟΥΣΑ», στις 4 Μαρτίου του 1928.

«Προσωπός δε πανομοιότυπος αυτή η σημερινή χρώματος ερυθρολεύκου παριστώντος τον σφριγηλόν νεανίαν, με μάτια μικρά, στόμα μικρόν αλλά μύστακα μακρόν αρειμανίως¹ προς τα άνω στραμμένον εις ένδειξιν του ελευθέρου φρονήματος. Δια την κατασκευήν της προσωπίδος ταύτης ο Ναουσαίος Μπλατσιώτης αρκετόν χρόνον εμαθήτευσεν εις τεχνίτην Ιωαννίτην. Από τους οιούς δε αυτού εδιδάχθη την τέχνην ο μοναδικός εις το είδος αυτό Αριστέιδης Μπλατσιώτης».

Από την περιγραφή αυτή είναι φανερό ότι ο παλαιότερος γνωστός και φημισμένος κατασκευαστής προσωπίδων στη Νάουσα, ο Μπλατσιώτης, έμαθε την τέχνη του από Γιαννιώτη τεχνίτη. Όπως θα δούμε παρακάτω οι Γιαννιώτες κατασκεύαζαν παρόμοιες προσωπίδες, γιατί είχαν και παρόμοιο έθιμο με τις Μπούλες, που το ονόμαζαν «Προσωπίδες».

Ας δούμε όμως τι σχέση είχαν οι Ναουσαίοι με τα Γιάννενα και την Ήπειρο γενικότερα. Υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι οι Ναουσαίοι είχαν από πολύ παλιά δεσμούς με τα Γιάννενα και την Ήπειρο. Τοπικοί ερευνητές έχουν υποστηρίξει ακόμη και την καταγωγή μεγάλης μερίδας των κατοίκων της Νάουσας από την Ήπειρο. Ψηφίδες αυτής της σχέσης μπορούμε να δούμε παρακάτω:

- Μας είναι γνωστό ότι ο πολιούχος άγιος της Νάουσας, Όσιος Θεοφάνης, γεννήθηκε στα μέσα του 16ου αιώνα στα Γιάννενα και προερχόταν από επιφανή οικογένεια των Ιωαννίνων.
- Ο αρχαιότερος και σπουδαιότερος όλων των λογίων της Νάουσας

ο Αναστάσιος Μιχαήλ (δεύτερο μισό 17ου αι.-αρχές 18 αι.), αφού τελείωσε την εκπαίδευσή του στα σχολεία της Νάουσας, συνέχισε τις σπουδές του πάνω στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και τη Φιλολογία στα Γιάννενα.

- Τη χρονική περίοδο 1765 - 1775 φαίνεται να διαπρέπει ως σχολάρχης στα σχολεία της Νάουσας, ο Γιαννιώτης δάσκαλος, Αμφιλόχιος ο Παρασκευάς.

Ο Πρόσωπος της «Μπούλας» με ταράμπολο (αρχείο Δήμου Νάουσας)

• Ο άρχοντας της Νάουσας Ζαφειράκης είχε σπουδάσει στα σχολεία των Ιωαννίνων, το ίδιο και ο γιος του γέρο Καρά Τάσου, ο Γιαννάκης.

- Ο έφορος αρχαιοτήτων Φ. Πέτσας στην ετυμολογική προσέγγιση που κάνει για την ονομασία της Νάουσας σε άρθρο του στα Μακεδονικά, υποστηρίζει ότι υπάρχει σίγουρη σχέση ανάμεσα στη Νιάουστα και την Ήπειρωτική Γλυτουνιαύστα, τη σημερινή

Κλειδωνιά στο δυτικό Ζαγόρι της Ηπείρου.

- Ο ιστορικός της Βέροιας Χιονίδης σε άρθρο του για τον όσιο Θεοφάνη στα ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ διαπιστώνει: Φαίνεται ότι δεν ήταν τυχαία η έλευσις και η παραμονή του Θεοφάνους εις την περιοχήν της Ναούσης, αλλά ο όσιος επεδίωξε να έλθη πλησίον των Ήπειρωτών Ναουσαίων, γενόμενος και πολυούχος της πόλεώς των.

Είναι φανερό ότι από τα χρόνια της ίδρυσης της πόλης υπάρχει μεγάλη σχέση με την Ήπειρο και κυρίως τα Γιάννενα. Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα σύμφωνα με την προφορική παράδοση και η καταγωγή πολλών Ναουσαίων να είναι από την Ήπειρο.

- Ο ιστορικός ερευνητής της Νάουσας Στέργιος Αποστόλου, σε άρθρο του στην εφημερίδα «Νέοι Καιροί», καταθέτει μαρτυρίες που συνηγο-

1. αρειμανίως = αγρίως, με πολεμοχαρή τρόπο, φιλομάχως και προκλητικώς.

ρούν στην Ηπειρώτικη καταγωγή πολλών Ναουσαίων. Σύμφωνα με μαρτυρίες που συνέλεξε, μετά την κατάληψη των Ιωαννίνων (1431) από τους Τούρκους, μετοίκησαν στη Νάουσα διωκόμενες, οικογένειες οικοδόμων από τέσσερα χωριά της περιοχής Δωδώνης Ιωαννίνων. Άλλη μαρτυρία εμφανίζει να εγκαθίστανται στη Νάουσα πρόσφυγες (αρβανιτόβλαχοι) από τη Μοσχόπολη, μετά

τάσταση στην πόλη Σαμαρινιωτών: Ο Αλή Πασάς στέλνει μπουγιουρντί στη Νάουσα με το οποίο προστάζει: *οι Σαμαρινιώτες που εγκαταστάθηκαν στη Νάουσα να επιστρέψουν και να επανεγκατασταθούν στον τόπο καταγωγής τους.* Απαντώντας με Αρτζουχάλι με ημερομηνία 26 Ιουνίου 1801 οι προεστοί της Νάουσας αναφέρουν ότι *«οι Σαμαρινιώτες αυτοί δεν ήρθαν πρόσφατα αλλά είναι εγκατεστημένοι στη Νάουσα*

νων. Είναι πολύ πιθανό δε μετά την επανάσταση του Διονύσιου (1612) στα Γιάννενα και την κατάργηση των προνομίων που απολάμβαναν οι Γιαννιώτες, πολλοί Γιαννιώτες και Ζαγορίσιοι να μετανάστευσαν στην ελεύθερη από Τούρκους, αυτοδιοικούμενη και προνομιούχα Νάουσα.

- Ο Κων/νος Τσιώμης πρόεδρος των εν Θεσσαλονίκη Ναουσαίων, σε επιστολή του στην εφημερίδα «Φωνή Ναούσης» στις 11/6/1961 συνδέει τη Νάουσα με την Ήπειρο εκφράζοντας τη γνώμη ότι οι Ναουσαίοι έχουν καταγωγή από την Ήπειρο. Γράφει επί λέξει: *«Ο χαρακτήρ μας, ο τρόπος ζωής μας παλαιότερον, τα ήθη και έθιμά μας, το ένδυμα των παλαιότερων γυναικών και ανδρών, η βιοτεχνία μας, τα πάντα μαρτυρούν την συγγενειάν μας προς τους Δυτικομακεδόνας και Ηπειρώτας».*

Ο Πρόσωπος της «Νύμφης» με λουλούδια (αρχείο Δήμου Νάουσας)

Οι «Προσωπίδες» των Ιωαννίνων

Η μαρτυρία που θα παραθέσω συνηγορεί ως προς τη συγγένεια που έχει το σημαντικότερο από τα έθιμα της Νάουσας «Οι Μπούλες» με παρόμοιο έθιμο των Ιωαννίνων «τις Προσωπίδες». Ο Γιαννιώτης Κ. Κρυστάλλης δημοσιεύει στην ΕΣΤΙΑ το 1892 άρθρο του με τίτλο «Αι Απόκρευ εν Ιωαννίνοις» όπου περιέχονται οι παρακάτω σημαντικές πληροφορίες για το έθιμο των Ιωαννίνων «Προσωπίδες».

Πληροφορίες για την τέλεση του εθίμου

«Από τη σατραπεία του Αλή πασά Τεπελενλή οι προσωπιδοφορούντες (στα Γιάννενα) ήταν υποχρεωμένοι να ζητάνε την άδεια των αρχών, δηλαδή του Πασά και του Μη-

την καταστροφή και λεηλασία της από Αλβανικά μισθοφορικά σώματα, το 1769, καθώς και από τη Νικολίτσα (περιοχή Κορυτσάς). Έχουμε ακόμη και μαρτυρίες για εγκατάσταση στη Νάουσα οικογενειών από την Κιάφα και άλλα χωριά του Σουλίου.

- Μία επίσης σημαντική πληροφορία που δημοσιεύτηκε από το Μανώλη Βαλααμίδη και προέρχεται από το αρχείο του Αλή Πασά, μας λέει για εγκα-

πάνω από 30 χρόνια. Τον παρακαλούν να μην τους ενοχλήσει, καθώς και άλλους «γιεμπεντζήδες» (ξενόφερτους) που βρίσκονται στη Νάουσα, γιατί χάρη σε αυτούς που είναι περισσότεροι από τους Νιαουστινούς μπορεί και εκπληρώνει η πόλη τις φορολογικές της υποχρεώσεις».

Το έγγραφο δείχνει ότι η Νάουσα λόγω των προνομίων και των ελευθεριών που απολάμβανε ήταν πόλος έλξης των δυσαρεστημένων Ελλη-

2. Κατά τον λαογράφο Φαίδωνα Κουκουλέ, στη Σκύρο το προσωπίδιο ή το γυναικείο κάλυμμα του κεφαλιού λέγεται «Μπούλα» και στην Οινόυντα, μπούλα = μάσκα, μασκάρας.

τροπολίτη. Αφού δινόταν η άδεια, το πανηγύρι άρχιζε από την Κυριακή της κρεατινής. Από το μεσημέρι του Σαββάτου οι κάτοικοι ξεχύνονται στις κεντρικότερες οδούς και πλατείες όπου γίνεται η παρέλαση των προσωπιδοφόρων. Ο μεγαλύτερος όμως συνωστισμός γίνεται στην πλατεία των Μνημάτων. Στα Γιάννενα οι προσωπιδοφόροι τους οποίους ο λαός ονομάζει απλώς «προσωπίδες»², ως επί το πλείστον απεικονίζουν με την ενδυμασία και την παρέλασή τους τα ηρωικά χρόνια των Αρματολών μας. Συγκροτούν όπως οι Αρματολοί, μπουλούκια από πέντε, επτά και περισσότερα πρόσωπα, μέσα στα οποία διακρίνονται οι καπετάνιοι και τα πρωτοπαλίκαρα από την ενδυμασία αυτών. Φοράνε δε την εθνική μας στολή, επίσης όπως και οι Αρματολοί, με κοντή φουστανέλα, κάλτσες, γελέκια χρυσά, φλωροκαπνισμένα τσαπράζια, γάντζους, παλάσκες, χρυσοκέντητα σελάχια, αργυρά σταυρωτά πάνω στο στήθος. Έτσι ντυμένοι παίρνοντας μαζί τους και τα βιολιά βγαίνουν στους δρόμους χορεύοντας τους κλέφτικους χορούς.

Η Προσωπίδα στο έθιμο των Ιωαννίνων

Οι προσωπίδες τους είναι κατασκευασμένες με ιδιαίτερο τρόπο, παριστούν ομαλά, ωραία και μεγαλοπρεπή πρόσωπα στολισμένα με μεγάλα μάτια και παχύτατα μαύρα μουστάκια από μαλλί, αρειμανίως πάντοτε ανεστραμμένα. Στο κεφάλι φορούνε είτε κόκκινο φέσι με μακριά φούντα με λευκό μαντήλι από μετάξι γύρω από το φέσι, είτε αλβανικό φέσι λευκό.

Επιστροφή των μπουλουκιών και βγάλσιμο της προσωπίδας

Κατά την εσπέρα συγκεντρώνονται όλοι οι προσωπιδοφόροι και ο λαός στην πλατεία των Μνημάτων, επιστρέφοντας από τους δρόμους και τις διάφορες συνοικίες και χορεύουν μέχρι τη βαθιά νύκτα. Όταν νυχτώσει για τα καλά το πλήθος αρχίζει να αραιώνει και οι προσωπιδοφόροι επανέρχονται στις συνοικίες τους χορεύοντας. Εκεί ανάβουν σε σταυροδρόμι ή στην πλατεία μεγάλη φωτιά τη τζαμάλα και γύρω

από αυτή χορεύουν τραγουδώντας μέχρι τα μεσάνυχτα. Όσοι προσωπιδοφορούσαν την ημέρα εδώ βγάζουν τις προσωπίδες και τους βλέπεις να χορεύουν με τις αρματολικές τους φορεσιές γύρω από τη φωτιά. Μετά τα μεσάνυχτα οι φωτιές σβήνουν και οι χορευτές διασκορπίζονται στα σπίτια τους. Το Σάββατο της Τυρινής επαναλαμβάνονται όσα έγιναν το περασμένο Σάββατο και την Κυριακή. Η Κυριακή όμως της Τυρινής που είναι και η τελευταία Κυριακή των αποκριών υπερέχει πάντων».

Πιστεύω ότι είναι εμφανέστατη η ομοιότητα ανάμεσα στις «Μπούλες» της Νάουσας και στις «Προσωπίδες» των Ιωαννίνων ως προς την ενδυμασία, την προσωπίδα, αλλά και ως προς το τελετουργικό των λαϊκών αυτών δρώμενων. Εάν αυτά τα δύο πανάρχαια έθιμα των Ελλήνων έχουν συγγένεια ή ακολούθησαν ταυτόχρονα παράλληλους δρόμους ακόμη δεν το γνωρίζουμε, πιστεύω όμως ότι υπάρχει ανάγκη να γίνει συστηματικότερη έρευνα και διερεύνηση. ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγοραστός Δημήτρης, «Οι Μπούλες πριν εξήντα χρόνια» περιοδικό Νιάουσα, τεύχος 6, έτος 1979.
2. Αποστόλου Στέργιος, Λεξικό του γλωσσικού ιδιώματος της Νάουσας, Νάουσα 2007.
3. Αποστόλου Στέργιος, Μαρτυρίες για την Ηπειρωτική καταγωγή οικιστικών πυρήνων της Νάουσας, Νέοι Καιροί, Σάββατο 15/6/2013, σελ.10.
4. Αποστόλου Στέργιος, Οι Γενίσαροι του τουρκικού στρατού και οι Μπούλες του Ναουσαϊκού αποκριάτικου εθίμου, Έρευνα σε αλβανικές πηγές, Σύμμεικτα τ. Α΄ Μακεδονικές Μελέτες, Νάουσα, 1992.
5. Αραβαντινός Π., Χρονογραφία της Ηπείρου, τ.Α΄, εν Αθήναις 1856.
6. Αραβαντινού Π., Ηπειρωτικών Γλωσσάριον, Εν Αθήναις 1909.
7. Βαλαμίδης Μανώλης, Οι Μπούλες της Νιάουσσας, Σεμινάριο Μελίκης 2003.
8. Βασδραβέλλη Κ.Ι., Ιστορικά περί Ναούσης εξ ανεκδότου χειρογράφου, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ, τ. Γ΄, Θεσσαλονίκη 1956.
9. Γκούτας Αχιλλέας, Σχετικά με την κτίση και θεμελίωση της Νιάουσσας, Νιάουσα τ. Ζ΄, τεύχος 53, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1990, σελ. 139-140.
10. Γκούτας Φ. Αχιλλέας, Η Νάουσα στον 19ο αιώνα, Θεσσαλονίκη 1999.
11. Ζάλιος Χρήστος, Η ιστορία του καρναβαλιού μας, εφημ. νέο Βήμα, 16/2/2007.
12. Ζάλιος Χρήστος, Η ονομασία του εθίμου Μπούλες της Νάουσας περ. Πολιτιστικά Δρώμενα, αρ.εκδ. 43, Μάρτ.-Απριλ.-Μάιος 2007, σελ. 27-31.
13. Ζάλιος Χρήστος, Οι Μπούλες της Νάουσας, εφημ. ΛΑΟΣ Βέροιας 11/2/2007 και 17-18/2/2007.
14. Ζάλιος Χρήστος, Ρυθμοί και ρυθμική αρίθμηση των χορών, στο αποκρι-

- άτιο χορευτικό δρώμενο της Νάουσας Μπούλες. Μια νέα ρυθμοκινητική προσέγγιση στους χορούς του δρώμενου που θεωρούνται ελεύθερου ρυθμικού τύπου. Πρακτικά 21ου Παγκόσμιου Συνεδρίου για την έρευνα του Χορού, Αθήνα, 5-9 Σεπτεμβρίου 2007.
15. Ζιώτας Μ. Θεόδωρος. Οι Μπούλες της Νάουσας, Νάουσα 2003.
16. Καψάλης Γεράσιμος, Λαογραφικά εκ Μακεδονίας, Δελτίον της Λαογραφικής Εταιρείας Στ΄ έτος 1917, σελ. 452-537.
17. Κουκούλος Ι. Γ., ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ, εφημ. ΝΑΟΥΣΑ, 26-2-1928.
18. Κρυστάλλης Κ., Ηπειρώτικα αναμνήσεις: αι απόκρεω εν Ιωαννίνους, Εστία, Τόμ. 33, Αρ. 7 (1892) σελ. 97-100.
19. Λαμπρίδης Ι., Τα Γιάννενα του Λαμπρίδη (Περιγραφή της πόλεως Ιωαννίνων), Εκδόσεις Βασιλίας Φανίτσιος, β΄ Έκδοση, 1955.
20. Μέγας Α. Γεώργιος, Ζητήματα ελληνικής λαογραφίας, Αθήναι 1975.
21. Παναγιωτόπουλος Βασίλης, Αρχείο Αλή Πασά, (1φ., 80χ55 (396), 78, Νάουσα 26 Ιουνίου 1801), τ.Α΄, Αθήνα 2007.
22. ΠΕΤΣΑ Μ.Φ., Νιάουσα-Γλυτουναιάστα, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ, τ. Ζ΄, Θεσσαλονίκη 1967.
23. Σαμαρά Χ. Θάλεια, Μπούλες, Στον Μακεδονικό Αγώνα, ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, Θεσσαλονίκη 1969.
24. Στουγιανάκης Ευστάθιος, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Εν Εδέσση 1924.
25. ΧΙΟΝΙΔΗ Χ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ο Όσιος Θεοφάνης ο Νέος (ο εξ Ιωαννίνων πολιούχος της Μακεδονικής Ναούσης, η ίδρυσις της πόλεως και η καταγωγή των κατοίκων), ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ, τ. Η΄, Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 223-238.
26. Χωνός Σταύρος, «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΥ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ», εφημερίδα «Νάουσα» 4/3/1928, γράφει με το ψευδώνυμο ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΣΚΑΛΙΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Ερευνά ο Θεόδωρος Ζιώτας

Μικρές, προσωπικές, ανθρώπινες ιστορίες Ναουσαίων, που είδαν το φως της δημοσιότητας και σκιαγραφούν την καθημερινή ζωή των κατοίκων και τη νοοτροπία τους.

Απαγωγή του Αντωνίου Μόκιου

Στην εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» διαβάζουμε ότι έγινε απαγωγή του μεγαλοεμπόρου της Νάουσας Αντ. Μόκιου.

Το γεγονός συνέβη τον Απρίλη του 1912, όπως το δημοσιεύει η εφημερίδα, κάτω από τον τίτλο «**Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΟΚΙΟΥ - ΟΛΑΙ ΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ**»: «Κατ' ιδιαιτέρας εκ Ναούσσης πληροφορίας μας, η θρασεία απαγωγή του μεγαλεμπόρου κ. Αναστασίου Μόκιου υπό τεσσάρων αγνώστων εγένετο υπό τας εξής περιστάσεις. Το εσπέρας της Δευτέρας, περί ώραν 1αν εσπερινήν τουρκιστί ενώ ο κ. Μόκιος ητοιμάζετο να κλείση το κατάστημα του τέσσαρες λησταί αγνώστοι και ένοπλοι τον συνέλαβον εκ των όπισθεν και οι μιν τρεις παρ' όλην την αντίστασίν του και τας φωνάς επεχείρησαν να τον δέσωσιν, ο δε έτερος, ίνα προκαλέση αντιπερισπασμόν, εισήλθεν εις το κατάστημα και έθραυσε την μεγάλη λάμπαν ίνα προκληθή πυρκαϊά και εύρωσιν ούτω καιρόν προς απόδρασιν..»

Στο επόμενο φύλο η εφημερίδα δημοσιεύει κάτω από τον τίτλο «**Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΜΟΚΙΟΥ-ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΛΥΤΡΩΝ**» ότι: «Η είδησις της απελευθέρωσης του εκ Ναούσσης απαχθέντος υπό ληστρικής συμμορίας ομογενούς εμπόρου Α. Μόκιου την οποίαν ανεγράψαμεν εξ ιδιαιτέρων πληροφοριών επεκυρώθη και εξ επισήμου πηγής. Κατά τινος πληροφορίας λέγεται ότι ο κ. Μόκιος κατέβαλε δια την απολύτρωσίν του το ποσόν 300 περίπου τουρκικών λιρών».

Σ.Σ. Τώρα αν ο κ. Μόκιος (Μόκιος κατά την εφημερίδα) λέγονταν Αντώνης ή Αναστάσιος, μόνο κανένας από τους απογόνους του μπορεί να μας το διευκρινίσει μιας και οι τίτλοι των δημοσιευμάτων διαφέρουν με το σώμα του κειμένου στο σημείο αυτό! Επίσης, αν κάποιος γνωρίζει οτιδήποτε άλλο για το συγκεκριμένο συμβάν, θα χαρούμε πολύ να συμπληρώσουμε την «είδηση» αυτή! **■**

Η είδηση στην εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» το 1912

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ - ΤΟΜΟΣ Β΄

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Με βαθειά συνείδηση των προκλήσεων που ορθώνονται μπροστά μας, ο λογιστής, ο μουσικός, ο αθλητής, ο ιστορικός, ο ποιητής, ο γλωσσολόγος, ο ιστοριοδίφης, ο δοκιμογράφος, ο σχολιαστής, ο αρθογράφος, ο λόγιος, ο ουμανιστής, ο ερευνητής, ο συμπολίτης μας Στέργιος Σπυρ. Αποστόλου ανάλωσε τη ζωή του αναδιψώντας στο παρελθόν της πόλης που λάτρευε, για να διασώσει τη συλλογική μνήμη της περιοχής μας, απομακρύνοντάς την από την αχλή της λήθης.

γράφει ο **Πέτρος Στοΐδης**
Φιλολόγος

Στόχος του να τη «στεργιώσει», μέσα από τις ποικίλες εκφάνσεις της, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση ιστορικής αυτοσυνειδησίας μακριά από κραυγές και στείρα συνθηματολογία. Έτσι, μετά από 65 χρόνια ιστορικής

και γλωσσολογικής έρευνας και 27 χρόνια εκδοτικής δραστηριότητας, μας έχει παραδώσει 17 εκδοθέντα βιβλία και 1 ανέκδοτο.

Η Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος», τιμώ-

ντας το έργο του, ανέλαβε το οικονομικό βάρος της έκδοσης του τελευταίου βιβλίου του ως ελάχιστο αντίδωρο στην προσφορά ζωής προς την πόλη του και τους ανθρώπους της. Της σημερινής έκδοσης είχε προηγηθεί η έκδοση «Νάουσα, σύμμεικτα», τόμος Α', στη σειρά ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ, Νάουσα 1992.

Πρόκειται για συλλογή από 15 επιμέρους μελέτες ανεξάρτητες μεταξύ τους αναφέρονται σε θέματα γλωσσολογίας, ιστορίας, λαογραφίας, ταξικούς - πολιτικούς αγώνες και πολιτισμού έχοντας σε όλες τις περιπτώσεις, ως κεντρικό άξονα ιστορικής αναφοράς τη Νάουσα και τους κατοίκους της, στηριγμένες, κατά τη δεοντολογία του Στέργιου Αποστόλου, σε πλούσιες και ανέκδοτες πηγές. Πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, οι περισσότερες, από αυτές δημοσιεύτηκαν στη «Νιάουστα» από το 1985 μέχρι και το 1991.

Τα «Σύμμεικτα» (Διάφορα άρθρα και μελέτες για τη Νάουσα και τον λοιπό Ελλαδικό χώρο), τόμος Β', Νάουσα 2016, όπως ο ίδιος ο συγγραφέας δηλώνει στον Πρόλογο του, «... περιλαμβάνουν όλες τις μελέτες και τα άρθρα (73 στο σύνολο) τα οποία έχω γράψει από το 1992 και εντεύθεν, τα περισσότερα από τα οποία είδαν το φως της δημοσιότητας, όχι μόνο από τις στήλες των τοπικών εφημερίδων και περιοδικών, αλλά και από τον αντίστοιχο τύπο γειτονικών και άλλων πόλεων. Αρκετά όμως είναι και αυτά τα οποία δεν έχουν δημοσιευθεί.» Η πλειονότητα αυτών των μελετών και άρθρων (48) έχει κεντρικό άξονα αναφοράς τη Νάουσα και την περιοχή της. Υπάρχουν όμως μελέτες και άρθρα (15) τα οποία αφορούν στον ευρύτερο Ελλαδικό και Βαλκανικό χώρο.

Ο συγγραφέας κατατάσσει την ύλη του βιβλίου του σε 9 ενότητες: 1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ, 2. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ, 3. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ, 4. ΝΟΜΙΚΑ, 5. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ, 6. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΑ, 7. ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ, 8. ΑΘΛΗΤΙΚΑ, 9. ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ Ε.Α.Μ-Ε.Λ.Α.Σ.

Για τη συγγραφή των μελετών και των άρθρων έγινε ευρεία χρήση παλαιών εγγράφων που βρίσκονταν σε χέρια ιδιωτών, βιβλιοθηκών, αρχείων Δημόσιων υπηρεσιών, αντιστασιακών οργανώσεων, προσωπικών μαρτυριών και διαφόρων άλλων πηγών. Ο μεγάλος όγκος του βι-

βλίου (445 σελίδες) και κυρίως η φυσιογνωμία του (σύμμεικτα: συλλογή άρθρων και μελετών με κοινό θέμα) επιβάλλει την επιγραμματική παρουσίαση του και αδικεί σίγουρα το περιεχόμενό του, καθώς η οικονομία του χώρου δεν επιτρέπει λεπτομερείς περιγραφές ούτε βέβαια είναι δυνατή η αναφορά σε όλα.

1η ενότητα: ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Από την αρχαιότητα ξεκινά το ταξίδι του αναγνώστη του Β' τόμου των Σύμμεικτων στη μεγαλύτερη ενότητα του βιβλίου που περιλαμβάνει 37 μελέτες και άρθρα, 29 τοπικού και 8 γενικού ενδιαφέροντος. Με θέματα από την αρχαιολογική έρευνα της περιοχής μας μέχρι Βυζαντινά Χρυσόβουλα και τις προσπάθειες σλαβοποίησης του Αγίου Όρους, μέχρι την διερεύνηση της καταγωγής των Ναουσαίων και την απομυθοποίηση και την εκβάθρων κάθαρση των συντελεστών της προεπαναστατικής περιόδου του 1821, καθώς για γεγονότα και μετά την Επανάσταση και τον Μακεδονικό αγώνα και τις πολιτικές διαμάχες στην πόλη στις αρχές του 20ου αι., και στον μεσοπόλεμο.

Ο Στέργιος Αποστόλου όπως και ο κάθε ιστορικός αφηγητής, ιστοριογράφος, ιστορικός αναλυτής δεν είναι αμέτοχος ως προς τα γεγονότα και τις καταστάσεις που παραθέτει μέσα από το σώμα των ιστορικών του κειμένων. Παίρνει θέση. Έτσι κι αλλιώς η υποκειμενικότητα στο ιστορικό έργο είναι αναπόφευκτη, καθώς ζητούμενο στην ιστοριογραφία δεν είναι η αντικειμενικότητα αλλά η τιμιότητα απέναντι στο πλήθος των πηγών και στην κριτική τους αντιμετώπιση. Άλλωστε δεν είναι δυνατόν η προσωπικότητα του ιστορικού να είναι *tabula rasa* (άγραφος πίνακας).

Συνηθίζει, λοιπόν, ο ανήσυχος συμπολίτης μας να παρεμβαίνει σε ζητήματα που άπτονται τόσο της τοπικής ιστορίας όσο και των γενικότερων προβλημάτων της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της αλλά και της Βέροιας, καθόσον «η εκ Ναούσης καταγωγή μου όχι μόνο δεν με εμποδίζει να ενδιαφέρομαι για θέματα τα οποία άπτονται της ιστορίας της Βέροιας, τουναντίον μάλιστα, επιβάλλει να πράττω τούτο σασάκι καθίσταται αναγκαίο».

...αδικεί το περιεχόμενό του, η οικονομία του χώρου δεν επιτρέπει λεπτομερείς περιγραφές ούτε είναι δυνατή η αναφορά σε όλα...

Ο συγγραφέας Στέργιος Αποστόλου και ο παρουσιαστής της εκδήλωσης Πέτρος Στοϊδής

Οι παρεμβάσεις του αυτές χαρακτηρίζονται από την έμφυτη ευγένεια που τον διακρίνει (αποφεύγει πολλές φορές να αναφερθεί σε ονόματα, ήδη γνωστά, προτιμώντας, όπως δηλώνει, να τα σκεπάσει η λήθη), στο πλαίσιο μιας δεοντολογίας που την τηρεί σε όλο το συγγραφικό του έργο με στόχο να εμπλουτίσει τις απόψεις που σχολιάζει, παρά το γεγονός ότι λανθάνει πολλές φορές μια διαφωνία που εξωτερικεύεται, όμως, σε ένα γόνιμο και δημιουργικό διάλογο, που ο ίδιος επιδιώκει για την κατά το δυνατόν επαρκή τεκμηρίωση των θεμάτων τοπικής ιστορίας που απασχολούν την περιοχή μας.

Αυτό που χαρακτηρίζει το σύνολο των βιβλίων του Στ. Αποστόλου είναι το γλωσσικό τους περιβάλλον, απόδειξη της επιστημονικής και γλωσσικής του επάρκειας. Η γλώσσα του είναι δημοτική με κάποια στοιχεία απλής καθαρεύουσας, λόγω της ιδιαίτερης αγάπης του στην αρχαία ελληνική γραμματεία, σε αγαστή, όμως, συνεργασία που οδηγεί σε ένα άκρως ελληνικό γλωσσικό αποτέλεσμα, επιβεβαιώνοντας τη ρήση του Ελύτη «Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική, το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου...» Παράλληλα, η άριστη γνώση της αλβανικής γλώσσας (υπήρξε μέλος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Μεταφραστών - Διερμηνέων, με ειδικότητα την αλβανική γλώσσα) του επιτρέπει να εντυφά στη βι-

βλιογραφία της γειτονικής χώρας, αποκαλύπτοντας πολύτιμες πληροφορίες για τα εξιστορούμενα γεγονότα των μελετών του.

Ο ιστοριοδίφης συμπολίτης μας καταγράφει και χρησιμοποιεί τις προφορικές μαρτυρίες, αλλά και τις ήδη καταγραμμένες προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που βίωσαν οι ίδιοι τα γεγονότα, καταθέτοντας παράλληλα και τις δικές του προσωπικές μνήμες καθώς βλέπει την ιστορία να γράφεται μπρος στα μάτια του και να χαράζει ανεξίτηλα τη μνήμη του. Το αρχείο του μεγαλώνει διαρκώς. Ζωντανές μαρτυρίες, σώματα κειμένων προηγούμενων ιστοριών, εθνικών και τοπικών, απομνημονεύματα, στοιχεία βιογραφιών, επιστολές, νομικά και οικονομικά αρχεία δικαστηρίων, νομοθετικών σωμάτων, θρησκευτικών αρχών, επιχειρήσεων, φωτογραφίες είναι το υλικό του. Υλικό που παρατίθεται στα βιβλία του μετά από κριτική ανάγνωση και επιλογή μέσα από έναν υπερδιπλάσιο όγκο εγγράφων και βιβλίων που αναζητήθηκαν, βρέθηκαν, διαβάστηκαν αξιολογήθηκαν, επιλέχθηκαν ως τα καταλληλότερα για να φανερώσουν μιαν αλήθεια.

Εμβρίθεια, σχολαστικότητα, ενδελεχής έρευνα, κινήγι της ιστορικής λεπτομέρειας για την τεκμηρίωση και όχι τον εντυπωσιασμό, επιστημονική δεοντολογία στην αναζήτηση και καταγραφή των πηγών, είναι τα χαρακτηριστικά που διακρίνουμε και στις εξαιρετικές

...αυτό που χαρακτηρίζει το σύνολο των βιβλίων του είναι το γλωσσικό τους περιβάλλον, απόδειξη της γλωσσικής του επάρκειας...

Η υπογραφή αντιτύπων του βιβλίου «Σύμμεικτα» από τον συγγραφέα Στέργιο Αποστόλου

μελέτες και στα άρθρα, όπως για παράδειγμα τα σχετικά με την Επανάσταση της Νάουσας το 1822 και τους πρωταγωνιστές της.

Για την πληρέστερη κατανόηση των πηγών του -προφορικές και γραπτές- ο Ναουσαίος ερευνητής - ιστορικός, κρίνει πάντοτε αναγκαία την παράθεση ιστορικών στοιχείων που πλαισιώνουν τα γεγονότα, αλλά και προβαίνει, με τη σχολαστικότητα που τον διακρίνει, σε πλούσιο υπομνηματισμό για να φωτίσει περισσότερες πλευρές των εξιστορούμενων γεγονότων. Η έκφραση «*φωτοτυπία του ανωτέρω εγγράφου υπάρχει στο αρχείο μου*» συνοδεύει πάντοτε τις σχετικές παραπομπές του.

Ο Στέργιος Αποστόλου, προσωποποιώντας πολλές φορές τις αναφορές του στις δημοσιεύσεις των άρθρων του, αποκαλύπτει τα αισθήματά του, στο πλαίσιο της επιστημονικής δεοντολογίας, δίνοντας έτσι ένα χαρακτήρα περισσότερο οικείο και προσιτό σε πληροφοριακό υλικό που από τη φύση του είναι απρόσιτο αλλά και ίσως άγνωστο στο πλατύ κοινό. Μύχιος στόχος του «*να τη λέμε την ιστορία να μη χαθεί*», καθώς η ιστορία μας σώζει από τη λήθη που είναι ο μεγαλύτερος εχθρός της ίδιας της υπόστασής μας.

Γι' αυτό μόνιμη επωδός του φιλέρευνου ιστορικού, που πηγάζει από το άγχος της διατήρησης της ιστορικής μας μνήμης, η διατύπωση-παραίνηση προς όλους μας: «*πιστεύω*

ότι είναι καθήκον των Ναουσαίων να διασώσουν την ιστορία της πόλης, πριν ο πανδαμάτορας χρόνος την καλύψει με τα σκοτεινά πέπλα της λήθης».

Είναι αυστηρός κριτής με κατανόηση και διαλλακτικότητα. Διαθέτει κριτικό πνεύμα, που δε διστάζει να αμφισβητεί τα πάντα, που αναλύει, κρίνει και ελέγχει σε βάθος όλα τα στοιχεία, με συμπάθεια και διάθεση κατανόησης, που προφυλάσσει από την υπερβολή της κριτικής και αποτελεί προϋπόθεση της επιστημονικής γνώσης.

2η ενότητα: ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Κατά την προσφιλή του συνήθεια, αναδιφώντας στα αρχεία, ο πάντα ανήσυχος συγγραφέας μας αποκαλύπτει από το Δελτίο της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας (Απρίλιος 1917) τη μελέτη του Γεράσιμου Καψάλη, Διδάκτορος Φιλολογίας - Εκπαιδευτικού Συμβούλου, σχετικά με την κτίση της Νάουσας, τις μεταμφιέσεις των Ναουσαίων, τις παροιμίες, το Αρκουδοχώρι, τον θαυματουργό Άγιο Αντώνιο της Βέροιας που θεραπεύει τους ψυχασθενείς κ.ά., «*χωρίς να επιφέρει οποιαδήποτε μεταβολή, με ταυτόχρονη παράθεση διευκρινιστικών ή συμπληρωματικών σχολίων επ' αυτών, με σκοπό την πληρέστερη κατανόησή τους*».

3η ενότητα: ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

Περιλαμβάνει 3 μελέτες και άρθρα, 2 τοπι-

...ο συγγραφέας προσωποποιώντας πολλές φορές τις αναφορές του στις δημοσιεύσεις των άρθρων του, αποκαλύπτει τα αισθήματά του...

κού και 1 γενικού ενδιαφέροντος. Ξεκινά με Γλωσσολογική παρέμβαση, επιστημονικά τεκμηριωμένη, για την ετυμολογική προέλευση της λέξης «Μπούλα», ασχολείται με την Ετυμολογική προέλευση της λέξης «καρτσιούνους» με αναφορές στην αλβανική γλώσσα και συμμετέχει στον διάλογο που προκλήθηκε για την ετυμολογική προέλευση του ονόματος «Βέροια».

4η ενότητα: ΝΟΜΙΚΑ

Σχολιάζει Πράξη διανομής εξ αδιαιρέτου περιουσίας το 1890 στη Νάουσα που αποκαλύπτει χρήσιμα στοιχεία για το εθνικό δίκαιο της πόλης στο τέλος της Τουρκοκρατίας.

5η ενότητα: ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Περιλαμβάνει γλαφυρές βιογραφικές αναφορές, φορτισμένες συναισθηματικά για τον Απόστολο Κουιμπζή (Αλεκάντη), τον αυτοδίδακτο Ναουσαίο μουσικό και φιλόσοφο καθώς και για τον Τάκη Γαλανό, μαντολινίστα και τενόρο που συνέβαλε τα μέγιστα στη μετεμφυλιακή ανοδική πορεία της μαντολινάτας και της χορωδίας του Ωδείου Νάουσας.

6η ενότητα: ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΑ

Συμπληρώνει ένα άρθρο πάνω στη μελέτη του φιλόλογου Παρίση Κατσαρού με τίτλο «Μια ξεχασμένη κοινωνική επανάσταση» για τον Σεΐχη Μπεντρντίν, εμπνευστή και δημιουργό της στις αρχές του 15ου αιώνα, μάρτυρα της σημερινής τουρκικής αριστεράς. Και σχολιάζει το καταστατικό και τη δράση της «Αντικομμουνιστικής Ενώσεως Ναούσης και περιφέρειας 1933-1934», που προετοίμασε το έδαφος για την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας του Ιωάννη Μεταξά στη Νάουσα.

7η ενότητα: ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Περιλαμβάνει μια ενδιαφέρουσα ραδιοφωνική συνέντευξη του Στέργιου Αποστόλου στο Ράδιο FM ΝΑΟΥΣΑ (26-11-1990) για το βιβλίο του «ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ» (Φωνητική - Μορφολογία), Νάουσα 1989, αποκαλυπτική της πολύμοχθης και οικονομικά αφαμακτικής

προσπάθειάς του να διασώσει το γλωσσικό μας ιδίωμα, καθώς και διάφορες άλλες παρουσιάσεις βιβλίων Ναουσαίων συγγραφέων.

8η ενότητα: ΑΘΛΗΤΙΚΑ

Ιδιαίτερα πολύτιμη είναι η συνεισφορά αυτής της ενότητας στην αθλητική ιστορία της πόλης μας καθόσον ο Στέργιος Αποστόλου, παλαιός ποδοσφαιριστής και μέλος του Δ.Σ. του Αθλητικού συλλόγου «Αχιλλεύς», γνώστης και ρέκτης των αθλητικών πραγμάτων, αποκαλύπτει πληροφορίες, καταστατικά, πρακτικά συλλογών, ονόματα μελών, αθλητών, σχόλια κ.ά. για την ίδρυση των τοπικών συλλόγων από το 1928 μέχρι το 1962.

9η ενότητα: ΕΘΝΙΚΗ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ.

Η τελευταία αυτοτελής ενότητα του τόμου περιλαμβάνει 8 μελέτες και άρθρα, 4 τοπικού και 4 γενικού ενδιαφέροντος, που αναφέρονται στις μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών, Πουλίκων και Παοτζήδων κατά του Ε.Λ.Α.Σ. στο Βέρμιο, στη μάχη στη γέφυρα της Κουτίχας μεταξύ του Ε.Λ.Α.Σ. και γερμανικής αυτοκινητοπομπής και γενικότερα στην Εθνική Αντίσταση στη Νάουσα και την περιοχή της 1941-1944, όπως επίσης και στην στη δίνη του Εμφυλίου πολέμου 1945-1949.

Περιλαμβάνεται επίσης μια ενδιαφέρουσα καταγραφή για το αντάρτικο αντιστασιακό τραγούδι στην περιοχή της Νάουσας 1940-1944. Πρόκειται για συλλογή 26 τραγουδιών των ΕΑΜογενών εθνικών αντιστασιακών οργανώσεων που ο Στ. Αποστόλου τα κατέγραψε το 1945 σε τετράδιο, για να μην τα ξεχάσει.

Από τις πιο ενδιαφέρουσες μελέτες του βιβλίου, τόσο για τον πλούτο των πληροφοριών όσο και κυρίως για τον τρόπο προσέγγισης και ανάλυσης του υλικού του, είναι αυτή που ακολουθεί. Κάτω από τον ευρηματικό τίτλο «ο Τέταρτος στρατός Κατοχής στην Ελλάδα 1941-1944», ο συγγραφέας αποκαλύπτει τον ρόλο των ντόπιων ένοπλων δωσιλογικών σωμάτων που αμιλλόταν με τα λοιπά στρατεύματα κατοχής σε ωμότητες και άλλες ειδικές εγκληματικές πράξεις σε βάρος του ελληνικού λαού.

...αποκαλύπτει τον ρόλο των ντόπιων ένοπλων δωσιλογικών σωμάτων που αμιλλόταν με τα λοιπά στρατεύματα κατοχής σε ωμότητες...

Ο Στέργιος Αποστόλου παραλληλίζει τον δωσιλογικό στρατό της Κατοχής με τους αρματολούς της Τουρκοκρατίας, τεκμηριώνοντας την άποψή του με στοιχεία από τα αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου Βέροιας. Αναφορά, επίσης, γίνεται και για τους προσκυνημένους στην Ελληνική Επανάσταση (π.χ. Νενέκος) καθώς και το τέλος τους.

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με το Ευρετήριο των προσώπων, την πλουσιότερη Βιβλιογραφία του, άλλο ένα δώρο του συμπολίτη μας συγγραφέα στην πόλη που τόσο αγαπά, ο αναλυτικός πίνακας των Περιεχομένων και τέλος ο Κατάλογος των έργων του.

Και «πριν αλέκτωρ λαλήσει...» ο συμπολίτης ιστορικός ερευνητής μας είχε έτοιμη μια νέα ευχάριστη εκδοτική έκπληξη, που βασίζεται σε αναμνήσεις και σε προσωπικά βιώματα «... αναμνηστική καθώς δεν κυκλοφορεί στο εμπόριο (εκτυπώθηκαν συνολικά μόνο 30 αντίτυπα)», με τίτλο: «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΩΔΕΙΟΥ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΒΑΡΒΕΡΗΣ - ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΚΟΥΪΜΤΖΗΣ (Δύο λησμονημένοι δημιουργοί της μουσικής κουλτούρας της Νάουσας)». Όπως διευκρινίζει ο συγγραφέας στον Πρόλογο του συγγράμματός του «η μελέτη αυτή αφορά μόνο σε πτυχές και όχι στη συνολική ιστορία του μουσικού σωματείου της πόλης μας που φέρει τον τίτλο «ΩΔΕΙΟ ΝΑΟΥΣΑΣ», καλύπτει δε την περίοδο 1950-1975. Εξαιρετικά και κατά παρέκκλιση των ανωτέρω, γίνεται και η αναγκαία κατατοπιστική αναφορά για τον προ του 1952 άτυπο βίο του Ωδείου και συγκεκριμένα για την από το 1926 μέχρι και το 1952 χρονική περίοδο, προκειμένου να υπάρξει ομαλή σύνδεση με το χρονικό διάστημα που διέρρευσε μετά την επίσημη αναγνώρισή του.»

Αντί επιλόγου

Ο Στέργιος Αποστόλου έγινε φτωχότερος οικονομικά από την έκδοση των 17 βιβλίων του, έκανε όμως πλουσιότερους γνωστικά τους συμπολίτες του συνεισφέροντας τον πνευματικό μόχθο μιας ολόκληρης ζωής και το προσωπικό του αρχείο, σύγχρονο κέρα της Αμάλθειας, στην ισχυροποίηση της αυτογνωσίας μας και της συνείδησης του τόπου μας. «Η ιστορία δεν είναι ένα αρχείο γνώσεων που δεν

έχει ακόμα συμπληρωθεί, αλλά το σύνολο των απαντήσεων σε ερωτήματα που δεν έχουν ακόμα τεθεί» κατά τον σύγχρονο γάλλο ιστορικό Antoine Prost. Το πνεύμα αυτό διακρίνεται στα Σύμμεικτα, τόμος Β'. Πηγή ιστορίας τα κείμενά του. Μάθημα ιστορίας οι προσεγγίσεις των θεμάτων του, συνεισφορά στην ενίσχυση της ιστορικής μνήμης και της εθνικής αυτοσυνειδησίας. Αυτή, κατά την ταπεινή μου γνώμη, είναι η μεγαλύτερη προσφορά της νέας προσπάθειας του Στ. Αποστόλου.

Οφείλουμε, λοιπόν, να φροντίσουμε για μια νέα προσπάθεια ενίσχυσης της Τοπικής μας ιστορίας, μέσα από τα βιβλία του Στέργιου Αποστόλου, τα οποία πρέπει να φτάσουν στις βιβλιοθήκες όλων των σχολείων της πόλης μας. Στη κατεύθυνση αυτή πρέπει να κινηθεί και να αναδιοργανωθεί και το χειμαζόμενο, βιβλιογραφικά, σχετικό τμήμα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης. Παράλληλα οφείλουν οι ταγοί αυτού του δήμου, αφήνοντας τις δημοκοπίες και τις αδιέξοδες αντεγκλήσεις, να υλοποιήσουν επιτέλους την υπόσχεση πολιτισμού για στήριξη των ντόπιων δημιουργών, αίτημα και των ιδίων άλλωστε, οργανώνοντας το τμήμα των τοπικών εκδόσεων, το οποίο θα συμβάλλει, ανάλογα με τις δυνατότητες του δήμου και μέσα από διαφανείς επιστημονικές διαδικασίες, στην ενίσχυση και στην ολοκλήρωση έργων σχετικών με τον πολιτισμό και την ιστορία του τόπου μας.

Μόνον έτσι, ενθαρρύνοντας τους λιγοστούς συμπολίτες μας που ακόμα αντέχουν να δημιουργούν, θα μπορέσουμε, στις δύσκολες οικονομικά συγκυρίες που μας επέβαλαν να ζήσουμε στα επόμενα χρόνια, να στηριχτούμε σ' αυτό τελικά που μας απομένει, ως πόλη, στον τοπικό πολιτισμό μας, το «σήμα κατατεθέν» μας ή «επί το ελληνικότερον» το «brand name», για να διατηρήσουμε την ταυτότητά μας. Άλλωστε αυτή ίσως και να είναι η μοναδική μας αντίσταση. Η αντίσταση μιας πόλης που φθίνει οικονομικά και έχει το κουράγιο να δημιουργεί πνευματικά, κοιτώντας, θέλω να πιστεύω, κριτικά στο παρελθόν της και ατενίζοντας με αισιόδοξη(;) διάθεση το μέλλον της. Ο Στέργιος Αποστόλου μας έδειξε το δρόμο. Εμείς να δούμε τώρα... ■

...να υλοποιήσουν την υπόσχεση για στήριξη των ντόπιων δημιουργών, οργανώνοντας το τμήμα των τοπικών εκδόσεων...

διαλυμένες οικογένειες και πρώτα βήματα ανασύνταξης της κατεστραμμένης ζωής για «νικητές» και νικημένους». Παρ' όλα αυτά η πόλη δεν έπαψε ποτέ να ζει.

Ακόμα κι όταν οι σφαίρες σφύριζαν παντού κανονικά, όταν οι φωτιές έκαιγαν σπίτια, εργοστάσια και άλλα κτίρια, όταν οι οβίδες κατέστρεφαν, όταν ο πόλεμος συνεχιζόταν αμείλικτος, αντάρτες από τη μια, στρατός-χωροφυλακή από την άλλη, τότε οι μεν τότε οι άλλοι είχαν την πόλη, ο κόσμος ζούσε. Μέσα στα χαλάσματα έδινε παραστάσεις το περαστικό μπουλούκι, στο γήπεδο έπαιζαν μπάλα και τα παιδιά έπαιζαν αληθινά επικίνδυνα παιχνίδια, με μπαρούτι, τα «κλειδιά», ενώ είχαν ναρκοπέδια κοντά και γύρω από την πόλη.

Πιτσιρικάδες τότε, στο τέλος του εμφυλίου και στις αρχές της δεκαετίας του '50, στις πρώτες τάξεις του δημοτικού (μας μοίραζαν γάλα σκόνη, σταφιδόψωμο και τυρί κίτρινο) ακούγαμε τραγούδια από τα ραδιόφωνα («ράδια» τα λέγαμε). Λίγα τα ράδια, αλλά από τα ανοιχτά παράθυρα ακουγόταν δυνατά «ο τραυματίας αναστενάζει». Δεν ξεχνιέται ό,τι σε κεντρίζει, ό,τι τραβάει την προσοχή σου, ό,τι σε εντυπωσιάζει. Ήταν η πρώτη επαφή με το λαϊκό τραγούδι. Τα ράδια έπαιζαν και το «άστα τα μαλλάκια σου ανακατωμένα», έπαιζαν αμανέδες - θυμούμαι που έλεγε «ράδιο Άνκαρα». Ο «τραυματίας» όμως έμεινε στη μνήμη, ίσως γιατί ήταν και η Νάουσα μια τραυματισμένη πολιτεία και ο κόσμος της ήταν τραυματισμένος.

Τότε κυκλοφορούσαν και κάτι φυλλάδια, φθηνές εκδόσεις με λίγα φύλλα, που είχαν τα λόγια, τα στιχάκια από τα τραγούδια. Μπορεί να είχαν και κάποιο σκίτσο ή καμιά γιρλάντα τυπωμένη για στολίδι, αλλά είχαν πέραση και μαθαίναμε τα λόγια. Σε λίγο καιρό τα ράδια έγιναν περισσότερα, άλλωστε η ζωή έπαιρνε σιγά-σιγά τα πάνω της. Κι όσο περισσότερα ράδια υπήρχαν, τόσο πιο χαρούμενος φαινόταν κι ο κόσμος.

- Α ρε, δάσκαλε, σαν τις γκαζιέρες έγιναν τα ράδια, έλεγε στον παππού μου ο μπάρμπα-Θωμάς ο Ήτσιος.

Ήδη οι γκαζιέρες έπαιρναν τη θέση της φουφούς, της γάστρας, των ξύλων γενικώς. Το πετρέλαιο μετά τα ξύλα, δηλαδή.

Μέσα της δεκαετίας του '50 και σιγά-σιγά έκαναν την (επαν)εμφάνισή τους ο ζουρνάς, το νταούλι, το κλαρίνο, η κορνέτα, το ακορντεόν. Δημοτικά τοπικά τραγούδια και τοπικοί σκοποί μαζί με λαϊκά, με ρεμπέτικα, με καντάδες, συντρόφευαν τα γλέντια. Εμείς, παιδιά, ακούγαμε, μαθαίναμε, τραγουδούσαμε. Ο ζουρνατζής μπορεί να παίξει και λαϊκό τραγούδι και να σε κάνει να πετάς. Δύσκολη εποχή ήταν η δεκαετία του '50. Οι συνέπειες του εμφυλίου και οι διώξεις συνεχίζονταν.

Παράλληλα φούντωσε η εσωτερική μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα από την επαρχία. Συνεπεία της πολιτικής αναγκαστικής εσωτερικής μετανάστευσης, η οικογένεια μου εγκαθίσταται το '57 στην Αθήνα. Ο πατέρας μόλις είχε έρθει από τον Άη-Στράτη, εξόριστος και μεις με τη μάνα μου μετακομίζουμε από τη Νάουσα. Η μάνα μου είχε βγει το '52 από τη φυλακή. Η ζωή άρχισε εντελώς από την αρχή, από το πιρούνι, το πιάτο, το κουτάλι. Από τη Νάουσα βρεθήκαμε στα Εξάρχεια.

Το παιδί από την επαρχία, 14 χρόνων, ανακαλύπτει την πρωτεύουσα και μαζί τραγούδια στους δρόμους της γειτονιάς. Παρέες ή μοναχικοί διαβάτες τραγουδούν τη νύχτα καντάδες και λαϊκά.

Τρία χρόνια μετά, ο συμμαθητής Παναγιώτης Κουνάδης φέρνει στο σχολείο τα τραγούδια του Μίκη Θεοδωράκη. Δυο σπίτια κοντά, γωνία Ζαΐμη και Κωλέττη, ακουγόταν από τις ανοιχτές μπαλκονόπορτες το πιάνο που έπαιζε ο Σταύρος Ξαρχάκος.

Το λαϊκό τραγούδι έχει μπει στη ζωή της παρέας στο Γυμνάσιο κανονικά. Θεοδωράκης, Χατζιδάκις, Βαμβακάρης, Τσιτσάνης, Μητσάκης, Μπαγιαντέρας και βάλε. Τραγουδάμε. Τα λαϊκά «χαλάνε» και τα πάρτι, παραπονιούνται κάποιοι- δεν συμβαδίζουν με την ατμόσφαιρα. Ίδια κατάσταση και μετά το '61 στο Πανεπιστήμιο. Στο πάρτι-γλέντι ενός φίλου φοιτητή της Χημείας έρχεται ο Γιώργος Μητσάκης. Ήταν θείος του. Μαγαία. Τί τυχεροί

...δυο σπίτια κοντά, γωνία Ζαΐμη και Κωλέττη, ακουγόταν από τις ανοιχτές μπαλκονόπορτες το πιάνο που έπαιζε ο Σταύρος Ξαρχάκος...

Ο συνθέτης Γιώργος Μητσάκης τη δεκαετία του '60

που ήμαστε! Ταβέρνες και συναυλίες είναι μέρος της ζωής μας. Και εκεί στο '64 ή '65, η μεγάλη ανακάλυψη, η γνωριμία από κοντά, η πρώτη αγάπη. Η Πόλυ Πάνου στη «Βεντέτα» της οδού Αχαρνών, κοντά στον Άγιο Παντελεήμονα. Άλλο να την ακούς στους δίσκους και στο ραδιόφωνο κι άλλο να 'χεις την τιμή, φοιτητής (!), να τη βλέπεις μπροστά σου, στο μαγαζί, να τραγουδά. Μαζί της ο Μάριος, μπουζούκι ο Στέλιος Μακρυδάκης κι ακόμη ο Μπάμπης Τσετίνης με τη Λίτσα Διαμάντη, νέοι. Πετάς στους ουρανούς.

Έρχεται η δικτατορία της 21ης Απριλίου '67. Παράνομος από την πρώτη μέρα. Το λαϊκό τραγούδι και η Πόλυ Πάνου είναι όμως καημός. Με τις προφυλάξεις του παράνομου, που πηγαίνει σε παράνομο ραντεβού, κάνω την αποκοτιά και πηγαίνω ένα βράδυ του Ιουνίου στις Τζιτζιφιές να ακούσω την Πόλυ. Με συνοδεύει μια κοπέλας για «κάλυψη». Δεν προλαβαίνω να μπω και με πλησιάζει ένας σερβιτόρος: φύγε αμέσως. Έχει χαφιέδες.

Δεν είχαμε μιλήσει πολιτικά ποτέ, αλλά είχε καταλάβει πολλά. Κάθισα λίγο στο σκοτάδι, πίσω πίσω, κάτω από κάτι δέντρα, άκουσα την Πόλυ και έφυγα.

Την άλλη χρονιά, το '68, ήρθε η σύλληψη. Φυλακές Αβέρωφ, απαγορεύονται τα τραγούδια, αλλά ποιος δίνει σημασία. Είμαστε η πρώτη υπόθεση του «Ρήγα Φεραίου». Μας έχουν στο Παράρτημα, στα κελιά του πρώτου ορόφου. Στους άλλους δύο ορόφους και στους θαλάμους του ισογείου είναι ποινικοί, όπως και στο κεντρικό κτίριο.

Εκεί, στο πλατύσκαλο του ορόφου μας, ακούσαμε κάποτε να τραγουδούν από τον απάνω όροφο ο ποινικός Γαλιάτσος μ' έναν άλλο «βορριάς είν' η αγάπη σου». Διφωνία απaráμιλλη που φανέρωνε όλον τον πόνο, τη νοσταλγία, την αγάπη. Δεν ξεχνιέται. Ο δικός μας ο Χρόνης Μίσσιος κεντούσε με το «το κορίτσι το δικό μου». Είχαμε κάνει μια παρέα στο τραγούδι, με τον Κωστή Γιούργο, τον Αντώνη Μαργαρίτη, τον Λευτέρη Τσίλογλου και τον Λεωνίδα Κύρκο- σουξέ μας το «Χρυσοπράσινο φύλλο», ενώ με τον Κωστή διαλαλούσαμε τον πόθο για ζωή «Στα βράχια της Πειραιϊκής», «Υπάρχω» και «Νύχτωσε χωρίς φεγγάρι».

Τότε φέρανε και τον Πάνο Τζαβέλα. Ατίθαση ψυχή, με το κομμένο ποδάρι, τις πατερίτσες, τους πόνους, αλλά το κέφι και η ζωντάνια να μη λείπουν. Του επέτρεψαν να έχει μπουζούκι, χωρίς ηχείο όμως. Έβαλε караβάνα ή έπαιζε με σπασμένο ηχείο. Είχε και μια κιθάρα, που ήταν οι χορδές και σανίδι αντί για ηχείο. Μ' αυτά τα όργανα μας έμαθε τραγούδια. Μας έκανε χορωδία και επιβάλαμε στη διεύθυνση των φυλακών τη θέληση μας να τραγουδάμε. Το ίδιο και στις φυλακές Κορυδαλλού αργότερα. Λαϊκά, ρεμπέτικα, αντάρτικα, επαναστατικά, ρομαντικά, ολόκληρο ρεπερτόριο, ακόμα και τα κάλαντα.

Η ζωή ήταν εκεί και στη φυλακή. Τα χρόνια πέρασαν. Και βλέπεις σήμερα, νέους, στα 23, στα 27, να τραγουδούν λαϊκά, να ξέρουν τα λόγια, να τα γράφουν σε τετράδια, να ακούν δίσκους, CD και ραδιόφωνο. Ο λαϊκός δρόμος δεν τελειώνει. ■

...με τις προφυλάξεις του παράνομου, που πηγαίνει σε παράνομο ραντεβού, πηγαίνω ένα βράδυ στις Τζιτζιφιές να ακούσω την Πόλυ...

«Η ΖΗΛΙΑ»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΟΥΤΣΟΥΠΙΑ

Γράφει ο **Ηλίας Τσέχος**

Άνοιξε φτερά το πρώτο πεζογράφημα του Δημήτρη Κουτσομπιά στους κόσμους της ανάγνωσης, μιας «νεανικής» λογοτεχνίας θα το όριζα, διόλου ως συγχωροχάρτι, μα ως κάλεσμα πρωτόλειου, ξετυλίγοντας την ιστορία του, κινηματογραφικά, αλαφρά αγγίζοντας τα φονικά αντιλήψιμα τηλεοπτικά σενάρια γραφής.

Σε 122 σελίδες και 33 κεφάλαια, μικρά μικρά, έμορφα, νοστιμούλια, τυλίγεται η «Ζήλια» ερωτευμένων μακεδόνων, διδασκάλων, καθηγητών, αστυνόμων, στο νησί της Κω, εμπλέκοντας τον Σύριο μετανάστη, λαθρομετανάστη, «λαθρό», πρόσφυγα Καρίμ, να θυσιάζεται αναγινωσκόμενος. Τι παθαίνεις «Ζήλια» πάντα στο τέλος; Χάνεις, μηδενίζεις, λυγιάσαι, κι αφανίζεις, σκοτώνεις!

Δροσερά κυλιόμενος, αθώος, χαμογελαστός, ονειρεμένα πραγματοποιήσιμος, στερεωμένο ποτάμι στα γεφύρια του, σαν πέρασμα λύκου ο λόγος του συγγραφέα, δεινός, ικανός, μαέστρος, ωστόσο απουσιάζοντας σε βάθος οι ολοκληρώσεις χαρακτήρων...

Γοητεύεται ο συγγραφέας, άρα μας διαπερνά γοητεία ζωής και βλέψεων, μιας κοινωνίας Κρίσεων, επικρίσεων, καταχρήσεων, θανατηφόρου εφησου-

χασμού, βιβλίο που μας αναγκάζει να αναμένουμε το επόμενο, ενθουσιούμενοι πως οι «Φάροι», απροσδόκητα, και την ημέρα λειτουργούν, τόσο όσο νυκτός και ωφέλιμα... «οι αμέριμνοι, οι ανήσυχτοι, οι υποχρεωμένοι, οι ταξιδιώτες...».

Τι πιο όμορφο από το να κλίνει το βιβλίο, με την ευχή της ηρωίδας Χριστίνας, κραυγάζοντας την, σε χριστουγεννιάτικη παρέα και αναρρώνοντας, η παρ' ολίγον δολοφονοφιλούσα, να σηκώνει το ποτήρι και να εύχεται: «Στην υγεία του!» του ελάχιστου απέχοντος δολοφόνου της, ερωτευμένοι από πριν!

Στην υγεία του αναφώνησε, αναφωνήσαμε, ας είδε και πάλι κλειστή, κατάκλειστη τη βιβλιοθήκη στο γραφείο του γυμνασίου της Κω, άλλης μιας μέρας που κανείς δεν την άγγιξε, δεν τη χρειάστηκε, μέσα στην τόση αδιαφορία συναδέλφων της για τα βιβλία... και σαν έρωτας...

Εις Υγείαν! **N**

Η ΠΟΡΔΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΗΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ - ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΟΥ

Η ιστορία, που θα διηγηθώ, διαδραματίστηκε την εποχή του μεσοπολέμου, στην Νάουσα, τη μικρή ορεινή επαρχιακή πόλη, τη γεμάτη με προκαταλήψεις και το άφθονο ενδιαφέρον των κατοίκων για το τι συνέβαινε στην αυλή του γείτονα τους. Τον ίδιο καιρό λέγεται πως η ζωή στην Αθήνα κυλούσε τόσο ανέμελα, μέσα στην αφθονία και τον πλούτο, που υπήρχαν λέει, άνθρωποι που έδεναν τα σκυλιά τους με λουκάνικα! Μέχρι και τραγουδι είχαν βγάλει οι τροβαδούροι της εποχής για το γεγονός αυτό.

Ήταν η εποχή που ο ευδαιμονισμός στην πρωτεύουσα έφτανε στην Ελληνική επαρχία με τις διηγήσεις των ταξιδιωτών, που φάνταζαν περισσότερο με μύθους υπερβολικούς. Στην επαρχία μας βέβαια οι σκύλοι δεν είχαν την ίδια καλή τύχη. Δεν ήταν δα εκφυλισμένοι δανδήδες, αλλά φύλακες καλοί της περιουσίας του αφέντη τους. Μερικές φορές όμως γίνονταν κάτι σαν τους πικετοφόρους στην πλατεία του Πικαντίλυ στο Λονδίνο, μόνο που αντί για πικέτο έσερναν στην ουρά τους δεμένα ντενεκεδόκουτα και τρελαίνονταν τα κακόμοιρα τα ζωντανά με τη φασαρία που προκαλούσαν άθελα τους. Αυτό γινόταν ιδιαίτερα μετεκλογικά, όταν κάποιοι μάγκες ήθελαν να κοροϊδέψουν τους υποψήφιους πολιτικούς που τους είχε μαυρίσει ο κόσμος.

Το «καθήκον» αυτό των πιστών φυλάκων του ανθρώπου, το ανέλαβε από μόνος του, για μοναδική φορά στα χρονικά της πόλης, ο Γιώργης, ο επονομαζόμενος Μπελιάς. Υποστήριζε ένθερμα για χρόνια το Βενιζέλο, σε μια πόλη ακραιφνότητα βασιλική. Τόσο βασιλική, που με το υστέρημα των κατοίκων της κτίστηκε το κυνηγητικό περίπτερο, το επονομαζόμενο παλατάκι του βασιλιά μέσα στο δάσος με τις καστανιές πολύ

κοντά στις πηγές του Αγίου Νικολάου, μια περιοχή άφθαστου φυσικού κάλλους. Εκεί έρχονταν οι δεύτερης κατηγορίας πρίγκιπες και αυλικοί, να κυνηγήσουν ελάφια, ζαρκάδια και αγριόχοιρους, στα γύρω πυκνόφυτα δάση. Τώρα γιατί μόνο δεύτερης κατηγορίας πρίγκιπες; Ε, το παλατάκι ήταν κομμάτι μικρό για ένα βασιλιά ή ένα διάδοχο με την ακολουθία του... Όπως και να έχει, όλοι πίστευαν κι αυτό έκανε πολλά χρόνια να αμφισβητηθεί, πως η απελευθέρωση της πόλης από τον Τουρκικό ζυγό, οφειλόταν αποκλειστικά στον τότε διάδοχο Κωνσταντίνο έστω κι αν τον είχαν δει μόνο σε φωτογραφίες. Ήταν γεγονός πως σ' αυτήν τη «βασιλική «πόλη ο Κωνσταντίνος δεν πάτησε ποτέ το πόδι του για διάφορους λόγους. Φυσικά οι λόγοι αυτοί δεν αφορούν την ιστορία μας.

Ο Γιώργης και λίγοι φίλοι του ήταν οι μόνοι που υποστήριζαν το Βενιζέλο. Έτσι την επομένη των εκλογών, αφού η πόλη «έβγαλε» βασιλικό βουλευτή και «μαύρισε» το Βενιζελικό υποψήφιο, κρέμασε εκείνος δυο άδειους ντενεκέδες στο στήθος και στην πλάτη του κι έκανε το γύρο της αγοράς χτυπώντας τους ρυθμικά με δυο κομμάτια ξύλου, προκαλώντας τέτοια φασαρία που τρέλανε για αρκετή ώρα τους μαγαζάτορες και τους περαστικούς. Όταν τον ρώτησαν γιατί το έκανε αυτό, απάντησε πως τού άρεσε να προλάβαινα τις κοροϊδίες των άλλων για τα παθήματα του...

Ο Γιώργης, που την εποχή εκείνη ήταν γύρω στα σαρανταπέντε, ήταν άνθρωπος με γούστο, μερακλής, που ήξερε να ζει τη ζωή του. Είχε φίλους καρδιακούς με τους οποίους γλένταγε μέχρι κραιπάλης. Στα νιάτα του είχε ερωτευθεί μια κόρη που πέθανε φθισικά πριν προλάβει να την παντρευτεί. Τη φωτογραφία της, κιτρινισμένη απ' τον καιρό, τη φύλαγε μέχρι το θάνατο του στο μέσα μέρος της ντουλάπας του. Δεν

επέτρεψε ποτέ και σε κανένα να τη βγάλει από κει, λες και ήταν εικόνα αγίου. Αυτή η κόρη παρέμεινε ως το τέλος η μεγάλη αγάπη της ζωής του και το ήξεραν πολύ καλά και η Αννέτα η γυναίκα του και τα τέσσερα παιδιά που απέκτησαν μαζί.

Με την Αννέτα σ' όλη τους τη ζωή τρώγονταν σαν το σκύλο με τη γάτα. Αυτή ήταν σοβαρή αιτία που δεν υπήρχε ηρεμία στο σπίτι. Ο καθένας τους «τραβούσε το σκοινί» με αποτέλεσμα να μην ενδιαφέρονται και τόσο για το γιο και τις τρας θυγατέρες τους. Αυτός έφευγε με τις παρέες του κι εκείνη έτρεχε στις φιλενάδες της στη γειτονιά. Ήταν θαύμα αν, μια στις τόσες, εύρισκαν ζεστό φαγητό τα παιδιά στο σπίτι. Όλο με προσφάι τη βγάζανε. Για καλή κουβέντα βέβαια δεν γινόταν λόγος. Παρ' όλα αυτά, ο γάμος αυτός κράτησε ως το τέλος της ζωής τους αν κι οι διάφορες Κασσάνδρες προφήτευαν αλλιώς...

Ο Γιώργης εμπορευόταν μεγάλα ζώα. Τα έφερνε από το Μοναστήρι και τα χωριά της Οχρίδας, δυο φορές το χρόνο. Τις μεγάλες γιορτές βοηθούσε τον αδερφό του στο χασάπικο, που το είχαν μεσιακό. Στο χασάπικο δούλευε σε καθημερινή βάση κυρίως ο Μανώλης, ο μικρότερος του αδερφός. Αυτός ήταν το τελείως αντίθετο του Γιώργη. Νοικοκύρης, μετρημένος, αξιοπρεπής, παντρεμένος με μια πολύ νοικοκυρά γυναίκα που φρόντιζε το σπιτικό και τα παιδιά της. Ο Μανώλης ντρεπόταν για το Γιώργη και τα καμώματα του. Έτρεχε να μπαλώσει καταστάσεις, χωρίς όμως ποτέ να του έχει ζητηθεί κάτι τέτοιο. Από ντροπή και μόνο το έκανε. Ο Γιώργης δεν του θύμωνε, ούτε και τον παρεξηγούσε, γιατί ήταν σίγουρος πως ο «μικρός» δεν καταλάβαινε τίποτε από τη ζωή!

Εκείνη την εποχή έτυχε να έρθει από την Αμερική ένας φίλος του Γιώργη, μετά από πολλά χρόνια ξενιτεμού. Έφερε πολλά χρήματα κι ήταν αποφασισμένος, έστω και μεγάλος πια, τότε θα ήταν στα πενήντα με πενήντα- πέντε χρονών, να νοικοκυρευτεί. Του προξένεψαν πολλές κοπέλες, νέες και όμορφες, «Αμερικάνος» γαρ, μαθημένος στην καλή ζωή, όπως την φαντάζονταν οι ντόπιοι. Παρ' όλα αυτά τελικά παντρεύτηκε την Εράσμια, μια μεγαλοκοπέλα που είχε πια πατημένα τα σαράντα πέντε. Είχε ακουστεί παλαιότερα πως η Εράσμια είχε μεγάλο έρωτα με τον

Βασίλη το σιδερά. Αυτός πάλι, αν και την αγαπούσε τρελά, παντρεύτηκε άλλη. Αυτό γιατί πάτησε το πόδι της η μάνα του που δεν ήθελε την Εράσμια με τίποτε για νύφη της. Για να τον καταφέρει η πονήρω, έκανε την ετοιμοθάνατη και τον απείλησε με την κατάρρα της, αν δεν έπαιρνε τη γυναίκα που του είχε διαλέξει εκείνη. Περιττό να πούμε πως η γριά έζησε για πολλά ακόμη χρόνια και διαφέντευε γιο και νύφη. Ήταν από τις πεθερές εκείνες, που βασιλεύαν τρεφόμενες από τις σάρκες των παιδιών τους.

Αυτός ο έρημος ο Βασίλης, που ποτέ του δεν αγάπησε τη γυναίκα που πήρε με το ζόρι, είχε μόνο μάτια για την Ερασμία του. Τι να κάνει όμως που το ανεπανόρθωτο είχε συμβεί και η μάνα του ζούσε ακόμη; Ήταν παντρεμένος, πάει να πει σιδηροδέσμιος και με δυο παιδιά! Η Ερασμία τα έβαψε όλα μαύρα στην αρχή. Στη συνέχεια άρχισε μέσα της παράλογα να ελπίζει πως κάτι μαγικό θα γινόταν και θα ξανάσμιγε με τον καλό της. Αυτό γίνεται μετά από μεγάλες απογοητεύσεις, σαν άμυνα του απελπισμένου ανθρώπου, για να μην τρελαθεί. Έτσι έδιωχνε τα τυχερά της, που δεν ήταν φυσικά πολλά, με όλα όσα είχαν ακουστεί. Πέρασαν τα χρόνια της νιότης και όταν γύρισε ο Αντώνης ο Αμερικάνος, η Ερασμία ήταν πια στα αζήτητα... Απ' εκεί την έβγαλε η Πολυξένη η προξενήτρα, παρ' όλες τις αντιστάσεις της κοπέλας, μια και η Πολυξένη είχε μεγάλη υποχρέωση στην εξαδέλφη της, τη μάνα της Ερασμίας. Κατάφερε να τελειώσει την υπόθεση παρ' όλες τις πιέσεις απ' όλα τ' άλλα προξενιά που δεχόταν ο Αντώνης.

Ο γάμος αυτός ήταν από τα πιο πολυσυζητημένα γεγονότα που συνέβησαν την εποχή εκείνη. Ο ξενιτεμένος τόσα χρόνια Αντώνης, στερημένος στη ξενιτιά από τις καθημερινές χαρές, που οι συντοπίτες του τις είχαν δεδομένες, ήθελε ο γάμος του να κάνει πάταγο. Όρισε το φίλο και κουμπάρο πια Γιώργη, να του οργανώσει ένα γαμήλιο γλέντι, που όμοιο του δεν είχε ξαναγίνει, με καλεσμένους όλους τους κατοίκους της πόλης. Ο Γιώργης όντας στο στοιχείο του, ξεπέρασε τις προσδοκίες του γαμπρού. Εκτός από τα καταστόλιστα τραπέζια και την αφθονία στα φαγητά, μουσικές μπάντες από τα Βοδενά και γκάντες από τα Σέρβια διασκέδαζαν τους καλεσμένους

...στη συνέχεια άρχισε μέσα της παράλογα να ελπίζει πως κάτι μαγικό θα γινόταν και θα ξανάσμιγε με τον καλό της...

της νυφιάτικης γιορτής. Για πρώτη φορά κόπηκε και γαμήλια τούρτα, που την παρασκεύασε ο Αργύρης ο ζαχαροπλάστης, όπως γινόταν στις ξένες ταινίες στον κινηματογράφο... Οι ελεύθερες μεγαλοκοπέλες έσκαγαν από τη ζήλια τους βλέποντας τα μεγαλεία της Ερασμίας, ιδιαίτερα όταν μετά τις πατινάδες, τις μουσικές, το τρικούμπερτο γλέντι και την τούρτα, ο Αντώνης πήρε τη νύφη να φύγουν, άκουσον -άκουσον, για γαμήλιο ταξίδι. Εκεί πια τις έπιασε κλαυσίγελος από την υπερένταση.

Μέσα σ' όλη την πόλη ένας μόνο δεν συμμετείχε σ' όλα αυτά Ο Βασίλης ο σιδεράς. Είχε βαλθεί να πυρώνει σίδερα νυχθημερόν, γιατί αλλιώς θα τρελαινόταν. Την Ερασμία την είχε δεδομένη, άσχετο που αυτός είχε παντρευτεί... Τώρα αυτή παντρευόταν και το όνειρο τους για την απελπισμένα ανέλπιδη ένωση τους έγινε θρύψαλα. Πώς δεν έπεσε στο καμίνι εκείνο το βράδυ, να γίνει ένα με τα λειωμένα μέταλλα- τόσο η ψυχή του ήταν βαριά- ήταν μάλλον θαύμα.

Πέρασε ένας μήνας πριν γυρίσει το ζευγάρι των νεόνυμφων. Όταν με το καλό γύρισε, η Ερασμία φαινόταν αλλιώς. Θες το ταξίδι στην πρωτεύουσα, θες τα καινούργια φορέματα, τα αστραφτερά μποτίνια, τα καπέλα που άλλαζε κάθε τόσο, όλα της έδιναν μια γοητεία που ούτε στα νιάτα της είχε. Ο Αντώνης, στερημένος ο ίδιος, πλένοντας πιάτα μια ζωή στο μακρινό Μπρούκλιν, ήθελε η γυναίκα του να είναι η πρώτη της πόλης. Τώρα, σκεφτόταν, ήταν η ώρα να ζήσουν καλά. Μέχρι και ένα ιππήλατο δίτροχο αμαξάκι πήρε για τους περιπάτους τους στα καλντερίμια της πόλης. Τι άλλο πια θα επιθυμούσε ένας άνθρωπος στερημένος τόσα χρόνια, εν προκειμένω η Ερασμία;

Στη ζωή όμως συμβαίνουν παράξενα πράγματα. Όταν πέρασαν κάποιοι μήνες κι εκείνη συνήθισε τα ρούχα, τα καπέλα και τους περιπάτους κι όταν οι εκπλήξεις της ζωής της έλαβαν τέλος, άρχισε ν' αναπολεί το μεγάλο έρωτα της ζωής της. Ο Βασίλης της είχε κάνει την καρδιά κομμάτια. Κι όπως συμβαίνει συχνά, πολλές φορές αγαπάμε τους ανθρώπους που μας πληγώνουν, περισσότερο απ' εκείνους που άδοξα μας προσφέρουν την αγάπη τους. Η Ερασμία, μετά από μια τυχαία συνάντηση στο δρόμο με το Βασίλη, όπου ανταλλάχτηκαν ματιές που έστειλαν βαθύτατα

μηνύματα, δεν μπορούσε να τον βγάλει απ' το μυαλό της. Ξαφνικά ένοιωσε πως τον είχε ήδη τιμωρήσει αρκετά με το γάμο της και καμία χαρά δεν ένοιωθε πια με το να τον βλέπει να μαραζώνει για χάρη της.

Κανείς δεν μπόρεσε να πει αν οι παλιοί εραστές βρέθηκαν ξανά μαζί και χάρηκαν τον ανανεωμένο έρωτα τους. Ήταν όμως γεγονός πως μια καινούργια λάμψη εξέπεμπαν και οι δυο, όμως ξαφνικά.. Τα μουρμουρητά άρχισαν να πλανιόνται στην πόλη. Σε λίγο έγιναν φουσκοθαλασσιά που παρέσυρε τη φαντασία των, ούτως ή άλλως, διψασμένων ανθρώπων της μικρής επαρχιακής πόλης για κουτσομπολιό. Κανείς δεν βρέθηκε επώνυμα να πει πως είδε, τους ήδη βαφτισμένους μοιχούς, κάπου πονηρά μαζί. Όλοι το είχαν ακούσει από κάποιον άλλο. Ο Αντώνης το άκουσε κι αυτός, όταν πια είχε βουίξει ο κόσμος όλος και ως ήταν φυσικό έχασε τον ύπνο του. Ρώτησε τη γυναίκα του στα ίσια αν τον απατούσε με τον σιδερά.

Τόσα χρόνια στην Αμερική είχε μάθει να ρωτάει στα ίσια, αλλ' αυτή, αντί για απάντηση ξέσπασε σε κλάματα κι έτρεξε στο πατρικό της σπίτι, χωρίς να του δώσει απόκριση. Ο κακομοίρης ο Αντώνης έφτασε σε αδιέξοδο και σαν η Ερασμία δεν γύρισε στο σπίτι τους το βράδυ, θεώρησε καλό να το συζητήσει με τον παλιό του φίλο και κουμπάρο Γιώργη. Εκείνος, έχοντας στο νου του την Αννέτα, τον συμβούλεψε τι θα έκανε στη θέση του: Πρώτα ένα χέρι ξύλο κι ύστερα, φυσικά, χωρισμό. Ο Αμερικάνος, που δεν ήταν μαθημένος σε τέτοιου είδους αντιμετώπιση, πήγε στο σπίτι της πεθεράς του να ζητήσει το λόγο του φευγιού της γυναίκας του. Όταν η Ερασμία δεν εμφανίστηκε καθόλου, θεώρησε πως το καλύτερο ήταν να ζητήσει πολιτισμένα διαζύγιο.

Στη δίκη που ορίστηκε για το διαζύγιο, φαινόμενο σπάνιο εκείνα τα χρόνια, μαζεύτηκε όλη η πόλη κι επειδή αυτό ίσως θα μπορούσε να θεωρηθεί υπερβολικό, ας πούμε καλύτερα, οι περισσότεροι ενήλικες κάτοικοι της πόλης. Στο δικαστήριο δεν εμφανίστηκε η Ερασμία, δείγμα για τους περισσότερους πως ήταν φταίχτρα. Ο δικαστής, άνθρωπος κοινωνικός κι ευγενής, απ' την πρωτεύουσα, ενοχλήθηκε από τη φόρτιση των κατοίκων της πόλης γι' αυτήν την, ας πούμε, λεπτή υπόθεση. Δεν έβγαιναν φυσικά πολλά διαζύγια την εποχή

...στη δίκη που ορίστηκε για το διαζύγιο, φαινόμενο σπάνιο εκείνα τα χρόνια, μαζεύτηκαν οι περισσότεροι ενήλικες κάτοικοι της πόλης...

εκείνη, αλλά είχε εμπειρία γενικά από τη σκληρότητα και τη βαρβαρότητα των ανθρώπων της επαρχίας. Έβλεπε το πλήθος που θορυβούσε στα έδρανα, σαν τον όχλο που σταύρωσε το Χριστό κι αυτόματα μέσα του τάχθηκε με το μέρος της απούσας Ερασμίας.

Όταν άρχισε η διαδικασία, κάλεσε τον Αντώνη και τον ρώτησε γιατί ήθελε να χωρίσει τη γυναίκα του. Εκείνος περιέγραψε τα γεγονότα όπως του τα είχαν παρουσιάσει οι καλοθελητές και τι έγινε στο σπίτι της πεθεράς του, όπου δεν εμφανίστηκε η γυναίκα του, αφήνοντας τον στο σκοτάδι χωρίς κάποια εξήγηση. Σημάδι πως εκείνη δεν τον ήθελε πια για άντρα της, παρ' όλα τα δώρα και τα καλά που της παρείχε. Στη συνέχεια κλήθηκαν μάρτυρες και των δύο μερών κυρίως συγγενείς. Εκείνοι της Ερασμίας είπαν πως η διαγωγή της ήταν άψογη, αλλά στο σημείο αυτό άρχισαν να φωνασκούν οι παρευρισκόμενοι που περίμεναν γαργαλιστικές λεπτομέρειες. Ο πρόεδρος, αρκετά ενοχλημένος, απείλησε ν' αδειάσει την αίθουσα.

Μετά από ένα σύντομο διάλειμμα, κάλεσε τους μάρτυρες του γαμπρού, που θα κατέθεταν για τη μοιχεία της Ερασμίας. Ο δικαστής εκνευρίστηκε αφάνταστα, γιατί ενώ είχαν εγγραφεί καμιά τριανταριά μάρτυρες κατηγορίας, κανείς απ' αυτούς δεν πρόσθετε τίποτε από ή ουσιώδες ή καινούργιο για την υποτιθέμενη μοιχεία που, εν τη παρόδω του λόγου, ήταν σαφώς λόγος διαζυγίου, μόνο μετέφερε εικασίες, κουτσομπολιά και φήμες.

Όλοι έλεγαν τα ίδια και τα ίδια κι είχαν, ως ήταν φυσικό, κουράσει αφάνταστα το δικαστή. Κάποια στιγμή ήρθε η σειρά να μαρτυρήσει ο Γιώργης. Ο δικαστής αφού τον όρκισε να πει την καθαρή αλήθεια μια και ήταν και ο κουμπάρος του ζεύγους, τον ρώτησε αν είχε να προσθέσει κάτι καινούργιο σ' αυτά που είχαν ακουστεί ως τότε, για να μην επαναλάμβαναν τα ίδια και τα ίδια, αλλά ο Γιώργης ήθελε να τα πει με το δικό του τρόπο. Ο δικαστής, κουρασμένος ήδη από τους είκοσι μάρτυρες του γαμπρού που είχαν προηγηθεί, επέμενε να του πει ο Γιώργης αν είχε απτές αποδείξεις της υποτιθέμενης μοιχείας αν τέλος πάντων είχε δει τίποτε το επιλήψιμο στη διαγωγή της κουμπάρας του. Ο Γιώργης προσπαθούσε να πει ό,τι είχε ακούσει, αλλά ο δικαστής επέμενε να τον ρωτά:

«Δηλαδή μάρτυς ήσουν παρών στο αδίκημα; Ναι ή όχι;»

«Μα κύριε πρόεδρε άκουσα...»

«Τι θα πει, άκουσες; Είδες ή δεν είδες;» επέμενε ο πρόεδρος. Η δίκη ήταν φανερό πως χανόταν για τον φίλο του τον Αμερικάνο. Έτσι ένοιωθε ο Γιώργης...

«Μα κύριε πρόεδρε τι σημασία έχει που δεν ήμουν μπροστά; Άκουσα για την υπόθεση» προσπάθησε να απαντήσει εκείνος.

«Φτάνει μάρτυς, στην ουσία δεν έχεις να προσθέσεις τίποτε το ουσιώδες. Κάτσε κάτω».

Ο πρόεδρος έσκυψε να δει ποιος ήταν ο επόμενος γραμμένος μάρτυς στα χαρτιά του, όταν απ' τη μεριά του Γιώργη ακούστηκε μια παρατεταμένη, ηχηρότατη... πορδή!!! Κόκκαλο ο δικαστής, κόκκαλο και το ακροατήριο. Μόνο ο Γιώργης αμέριμνος ετοιμαζόταν να φύγει. Ο δικαστής έξαλλος γύρισε στο Γιώργη έτοιμος να τον κατασπαράξει.

«Τι ήταν αυτό μάρτυς;» κραύγασε.

«Ποιο κύριε πρόεδρε;» ρωτάει αμέριμνος εκείνος.

«Αυτό που μόλις ακούστηκε!» απάντησε έξαλλος ο δικαστής.

«Το είδες κύριε πρόεδρε;»

«Τι θα πει το είδα;» φώναξε ωρυόμενος πλέον ο δικαστής. «Το ακούσαμε όλοι εδώ μέσα!»

«Ωστε το ακούσατε κύριε πρόεδρε! Ε λοιπόν έτσι άκουσα κι εγώ για την υπόθεση που μας αφορά και σεεις όλο με ρωτάτε αν είδα...»

Το τι έγινε αμέσως μετά στο δικαστήριο είναι αδύνατο να περιγραφεί στο απλό μου αφήγημα, ούτε έχει και τόση σημασία αν ο Αμερικάνος πήρε το διαζυγίου του ή όχι ή αν η Ερασμία επιτέλους βρήκε ή όχι τον παλιό έρωτά της ή αν ολόκληρη η πόλη έγινε άνω κάτω για μια ταπεινή υπόθεση διαζυγίου... Το φωτιστέφανο του «ήρωα» είχε σημασία που φόρεσε ο Γιώργης στο κεφάλι του εκείνη τη στιγμή, άσχετο αν την άλλη μέρα ο Μανώλης ο αδερφός του, αυτόκλητα και με δική του πρωτοβουλία, έτρεξε να ζητήσει συγγνώμη από το δικαστή, μια και δεν μπορούσε να ζητήσει συγγνώμη απ' όλη την πόλη, γιατί ένοιωσε πως ο αδερφός του πρόσβαλε με τη «συμπεριφορά» του ακόμη και τον ίδιο. ■

Πρωταθλητής με την ομάδα του Ηρακλή Θεσσαλονίκης στο 1ο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα μπάσκετ (4ος από αριστερά)

ΙΩΝ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΠΟΥ ΑΦΗΣΑΝ
ΕΠΟΧΗ ΣΤΟ ΜΠΑΣΚΕΤ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ο Ίων Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Αμισό του Πόντου το 1910 από γονείς εύπορους και προοδευτικούς. Το 1920 πέθανε ο πατέρας του και το 1922 βρέθηκε ξεριζωμένος από τους Τούρκους σε ένα χωριό της Κεφαλονιάς. Φοίτησε με υποτροφία στο Αμερικάνικο Κολέγιο Ανατόλια στη Θεσσαλονίκη και του δόθηκε η πρώτη ευκαιρία να ανοίξει τα φτερά του και να αναπτύξει πολύπλευρα την προσωπικότητά του.

*γράφει ο Κώστας Αν. Λαπαβίτσας
Εκπαιδευτικός-συγγραφέας*

Εξελίσσεται σε άριστο καλαθοσφαιριστή και ήταν ένας από τους κολεγιάπαιδες, τους πρωτοπόρους στο μπάσκετ, που πήραν μέρος στο Α' Πανελλήνιο Πρωτάθλημα Καλαθόσφαιρας το 1928

ως μέλη της ομάδας του Ηρακλή και έδωσαν στο σύλλογο αυτόν τη νίκη. Οι αγώνες έγιναν στο Παναθηναϊκό Στάδιο και συμμετείχαν τρεις ομάδες από τη Θεσσαλονίκη: Άρης, Ηρακλής

ΒΑΟ και επτά ομάδες από την Αθήνα: Νήαρ Ήστ, ΑΕΚ, Εθνικός, Απόλλων, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανελλήνιος και Πανιώνιος. Πρωταθλήτρια ήταν η ομάδα μπάσκετ του Ηρακλή, με δεύτερη την ομάδα του ΒΑΟ και τρίτη την ομάδα του Άρη.

Σπούδασε στη Διεθνή Σχολή Φυσικής Αγωγής της Γενεύης, ενώ υπήρξε προπονητής στο μπάσκετ σε ένα μεγάλο σύλλογο της πόλης και μέλος της εθνικής ομάδας μπάσκετ της Ελβετίας. Έκανε τη διδακτορική του διατριβή στη φιλοσοφική σχολή στο πανεπιστήμιο του Αμβούργου στη Γερμανία όπου παρακολούθησε φυσική αγωγή, παιδαγωγικά, αρχαία ιστορία και τέχνη.

Το έτος 1951 κατόπιν ενεργειών του τότε Δημάρχου Φιλώτα Κοκκίνου διορίζεται διευθυντής στο Εθνικό Γυμναστήριο της Νάουσας που ήταν τότε εγκαταλειμμένο από την εποχή του πολέμου και σε κακή κατάσταση. Αυτός το συνεφέρει και αρχίζει τη δουλειά. Το έργο του είναι εντυπωσιακό. Συνδέει το χώρο του γυμναστηρίου με τη νεότητα και το σχολείο.

Προσπαθεί να προσαρμόσει το πνεύμα του αρχαίου γυμνασίου και της παλαίστρας στα δεδομένα της εποχής του, και το επιτυγχάνει. Οργανώνει εκδρομές επισκέψεις στους Δελφούς και στον Όλυμπο. Καθορίζει να μεταδώσει στα παιδιά τη διαχρονικότητα των χώρων αυτών.

Το γυμναστήριό του είναι μελίσσι που βουίζει. Μικρά και μεγάλα παιδιά έρχονται να γυμναστούν και να παίξουν στα πλαίσια της ομάδας όπου το καθένα ανήκει και να πάρουν μέρος σε αγώνες τοπικούς και περιφερειακούς που οργανώνει. Συγχρόνως, με μέσα που μόνος του εξασφάλισε από στρατιωτικές μονάδες κομάντος της περιοχής, καλλιεργ-

γεί έντονα το σκι και την ορειβασία στις όμορφες πλαγιές και κορυφές του αγαπημένου του από την εποχή της Εθνικής Αντίστασης, βουνού Βερμίου. Για τον Ίωνα είναι αυτονόητο ότι η φυσική αγωγή, σχολική και εξωσχολική πρέπει να απλωθεί και στο φυσικό χώρο, αφού η θάλασσα και το βουνό εκτός από τη θαυμάσια άσκηση που προσφέρουν, αφήνουν και έντονα βιώματα.

Το 1952 ιδρύει και προπονεί συστηματικά την ομάδα μπάσκετ του Γυμναστηρίου Νάουσας και με τις άριστες γνώσεις του στο άθλημα αυτό βοηθάει στην ανάπτυξή του. Την είσοδο στο γυμναστήριο επιτρέπει στους αθλητές του μπάσκετ μόνο με αθλητικά παπούτσια, αφού πρώτα προηγηθεί προπόνηση στο ανοικτό γήπεδο μπάσκετ του Σταδίου σαν προθέρμανση.

Έτσι κατορθώνει να είναι πάντοτε το δάπεδο του γυμναστηρίου καθαρό και σε καλή κατάσταση για τους

Ο Ίων Ιωαννίδης για σκι στο Σέλι με τη σύζυγό του Μαίρη το 1966

αγώνες μπάσκετ. Πλήθος θεατών παρακολουθούσε με μεγάλο ενδιαφέρον τα παιχνίδια της ομάδας του Γυμναστηρίου, που αρκετά από αυτά διεξήχθησαν τη νύχτα υπό το φως των προβολέων.

Δυστυχώς για το αθλητισμό της πόλης μας το έτος 1954 πήρε μετάθεση στη Θεσσαλονίκη, ενώ το 1965 εκλέγεται σύμβουλος φυσικής αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου του οργάνου που ειδικά θεσμοθετήθηκε για να φέρει σε πέρας την αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής εκπαίδευσης. Από την καινούργια του θέση προτεραιότητα δίνει στη φυσική αγωγή του δημοτικού σχολείου που είναι ανύπαρκτη στην Ελλάδα και ως είναι αυτή η βάση της όλης φυσικής αγωγής και του αθλητισμού.

Προτεραιότητα δίνει στη δημιουργία ενός κέντρου μελετών φυσικής αγωγής και του αθλητισμού, στην εκπόνηση νέων αναλυτικών προγραμμάτων, με τα οποία περιορίζει την κυρίαρχη ως τότε στατική γυμναστική και ανοίγει το δρόμο στον κλασικό αθλητισμό, στις αθλοπαιδιές, στο κολύμπι και την ορειβασία. Οργανώνει και σεμινάρια για την επιμόρφωση των γυμναστών.

Το 1967 τα πολιτικά πράγματα όμως δεν πηγαίνουν καλά, διότι την άνοιξη επιβάλλεται η στρατιωτική δικτατορία που διακόπτει τη δημοκρατική εξέλιξη. Έτσι το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο διαλύεται και ο Ιωαννίδης υποβαθμίζεται και υποχρεώνεται να εργαστεί στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης.

Το 1970 πηγαίνει στο Δυτικό Οντάριο (Western Ontario) στις ΗΠΑ και δίδασκε ιστορία της αρχαίας ελληνικής αγωνιστικής ως επισκέπτης καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, Sacramento για δύο χρόνια.

Οι ομάδες μπάσκετ ανδρών - εφήβων του Γυμναστηρίου Νάουσας το 1954. Ορθιοι από αριστερά: Κώστας Δήρας, Βασίλης Φελαχίδης, Κώστας Λιάμπας, Δημήτρης Μυλωνάς, Ίων Ιωαννίδης (γυμναστής), Γρηγόρης Πετρίδης, Χρυσάφης Κολτσάκης, Σταύρος Λαμνίδης, Χρυσόστομος Δεινόπουλος, Αναστάσιος Παπαφιλίππου, Γιώργος Παπαευγενίου, Γιώργος Δάρης. Καθιστοί από αριστερά: Πέτρος Ίτσκος, Τέλης Μπίλης, Νίκος Τσαλδάρης, Βαγγέλης Μάιδος, άγνωστος, Κώστας Κολτσάκης, Θωμάς Τσαλίδης, Κώστας Μαγγανάρης, Νίκος Μάικης, Γιάννης Νιμπίτης.

Παράλληλα δραστηριοποιείται στην υπόθεση αποκατάστασης της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα επιστρέφει το καλοκαίρι του 1972.

Το 1974 με την ανατροπή της Χούντας επανήλθε στη θέση του συμβούλου φυσικής αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο όμως τυπικά μόνο, χωρίς αρμοδιότητες και επομένως χωρίς δράση. Στο Υπουργείο Παιδείας όπως και παντού, τα συντηρητικά στοιχεία έχουν το επάνω χέρι. Στην περίοδο αυτή ο Ιωαννίδης το μόνο πολύ σημαντικό που επιτυγχάνει να κάνει, από τα πολλά που έπρεπε να γίνουν είναι η κατάργηση των γυμναστικών επιδείξεων, θέμα που έντονα τον απασχολεί από την δεκαετία του '30.

Στη θέση των γυμναστικών επιδείξεων, ύστερα από εισήγησή του, εγκρίθηκε με υπουργική απόφαση να γίνεται στο τέλος της σχολικής χρονιάς μια απλή αθλητική γιορτή στην αυλή του σχολείου, που θα την οργανώνουν οι μαθητές οι ίδιοι με σύμβουλο και βοηθό «αθέατο» το γυμναστή τους.

Ο ίδιος μη έχοντας άλλα περιθώρια δράσης, περιορίζεται να περνάει τα μηνύματά τους και την εποικοδομητική ή σκληρή, ανάλογα, κριτική του μέσα από τις στήλες του έγκυρου περιοδικού «Γυμναστική και Αθλητισμός» που το εκδίδει η Ένωση Γυμναστών Ελλάδος. Ως άνθρωπος της δράσης έγραψε τέσσερα βιβλία. Πρώτο, η διπλωματική εργασία «Ελλάδα και η Νεολαία της» για την απόκτηση του πτυχίου της Σχολής Φυσικής Αγωγής της Γενεύης.

Δεύτερο, η διδακτορική του διατριβή «Το Συνεχές της Φυσικής Αγωγής στην Ελλάδα», γραμμένη στα γερμανικά, στην οποία πραγματεύεται, όπως και ο τίτλος της μαρτυρεί, τη συνέχεια της άθλησης στον ελληνικό χώρο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, συμβάλλοντας κι εκείνος, από τη δικιά του αυτή θέση, στην ανάδειξη της ελληνικής συνέχειας στον ελλαδικό χώρο.

Τρίτο, η «Ολυμπιακή Βιβλιογραφία», που αναφέρεται σε 500 περίπου βι-

βλία σχετικά με την ολυμπιακή ιδέα. Στο τέταρτο βιβλίο του, «Η Αγωνιστική στην Ελληνική Αρχαιότητα Ιστορημένη σε Έργα Τέχνης», προβάλλει το πολιτιστικό υπόβαθρο της αρχαίας ελληνικής αγωνιστικής. Το βιβλίο είναι γραμμένο με απλό και γλαφυρό ύφος. Ακόμη παρουσίασε πολλές εργασίες του σε συνέδρια, ορισμένες από τις οποίες δημοσιεύτηκαν σε ξένα περιοδικά.

Εργάστηκε σαν γυμναστής στο κολλέγιο Ανατόλια, στο Γυμνάσιο Πολυγύρου, στη Ρόδο ως διευθυντής του εθνικού Σταδίου, στη Νάουσα, στη Θεσσαλονίκη στη Γερμανική Σχολή, στο Ιδιωτικό Γυμνάσιο στη Λωζάνη της Ελβετίας και στη Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης από το 1967 έως το 1969.

Το 1976 συνταξιοδοτείται. Πέθανε σε ηλικία 74 χρονών. Το έργο του θεωρείται πολύ σημαντικό και πιστεύουμε ότι αξίζει η ελάχιστη αναφορά του μέσα από τη μικρή αυτή παρουσίασή του. **N**